

Olje og menneskerettigheter

En studie av Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet

Ellen Agnes Wigenstad Vestad

Masteroppgave ved institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

30.10.2015

Olje og menneskerettigheter

En studie av Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet

Copyright Ellen Agnes Wigenstad Vestad

2015

Tittel: Olje og menneskerettigheter. Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet.

Forfatter: Ellen Agnes Wigenstad Vestad

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Webergs Printshop

Sammendrag

I 2014 foretok aserbajdsjanske myndigheter massearrestasjoner av profilerte menneskerettsforkjempere og uavhengige journalister. Dette skjedde mens landet hadde formannskapet i Europarådet, og det vitner om en grunnleggende mangel på respekt for organisasjonen og for menneskerettighetene. Fra Europarådet var reaksjonene i etterkant nærmest fraværende. Oppgaven tar for seg forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet og søker å studere medlemskapets innvirkning på landets menneskerettssituasjon. Den vil også finne årsaker til at det har skjedd en tilbakegang i menneskerettsoverholdelsen, til tross for at landet har vært medlem av organisasjonen siden 2001. Risse, Ropp og Sikkinks spiralmodell for menneskerettsendring er benyttet som analytisk verktøy. Modellen belyser prosessene som skjer i forholdet mellom aserbajdsjanske myndigheter og Europarådet, og den bidrar til å gi en forståelse av det autoritære regimets handlemåte. Oppgaven ser på hvordan myndighetene har lyktes i å dempe både nasjonalt og internasjonalt press. Myndighetene mangler endringsvilje og kjemper imot menneskerettsforbedring fordi det truer makteliten i landet. Et funn er at Europarådet kan legge betydelig mer press på myndighetene enn hva de gjør i dag, ved å benytte sanksjoner som rammer landets sosiale sårbarhet. Dette vil være tiltak som å suspendere stemmeretten til aserbajdsjanske representanter i Europarådets parlamentarikerforsamling. Organisasjonen har ikke benyttet slike pressmidler overfor Aserbajdsjan. Et viktig funn er at Europarådets medlemsland mangler politisk vilje til å komme med sterk kritikk av Aserbajdsjan, tilsynelatende grunnet avhengighet av landet som oljeleverandør. Behovet flere nasjoner har for å bevege seg bort fra russisk energiforsyning etter Ukrainakrisen, øker betydningen av Aserbajdsjans posisjon som oljeland. Realpolitiske hensyn har overstyrt menneskerettshensyn.

Forord

En stor takk rettes til min hovedveileder, Bernt Hagtvet ved institutt for statsvitenskap, og biveileder, Ane Tusvik Bonde ved Human Rights House Network. Deres kunnskap og råd har vært til uvurderlig hjelp. Jeg vil videre takke alle som har latt seg intervju og bidratt med informasjon. Takk til Tore Lindholm for nyttige tilbakemeldinger. Videre fortjener Den norske faste delegasjonen til Europarådet en takk. Tiden som praktikant her ga meg inspirasjon til å skrive denne oppgaven. Foreldrene mine, Anne og Ole, har bestandig gitt meg ubetinget støtte og omsorg, så også under arbeidet med denne oppgaven. For dette er jeg veldig takknemlig. Tusen takk til Peter som underveis i skrivingen alltid har vært tilstede, til tross for å være fysisk langt borte. -Du har i tillegg til å oppmuntre meg, inntatt rollen som guide i Europarådets mangslungne struktur. Til sist vil jeg takke Thea, for å ha lest gjennom oppgaven underveis, Rachel, for alle kaffepausene, og andre medstudenter som har gjort studietiden så fin.

Ellen A. W. Vestad

Oslo, 29.10.15

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og bakgrunn	1
1.1	Problemstilling	2
1.1.1	Avgrensning	3
1.2	Skissering av oppgavens struktur	3
1.3	Europarådets potensiale.....	4
1.3.1	Aserbajdsjan i Europarådet.....	6
1.4	Aserbajdsjans nyere politiske historie	7
1.4.1	Oljeressurser i Aserbajdsjan	10
2	Teori	12
2.1	Realismen	12
2.2	Konstruktivismen	13
2.3	Internasjonale institusjoners påvirkningskraft på nasjonal politikk.....	14
2.4	Spiralmodellen.....	17
2.4.1	Kritikk av spiralmodellen.....	22
2.4.2	Fra forpliktelse til overholdelse	22
2.4.3	Spiralmodellens anvendelse	24
2.5	Naturressursenes forbannelse	25
2.6	Eliteteori.....	26
3	Metode og kilder.....	27
3.1	Valg av studieobjekt	28
3.2	Datainnsamling.....	29
3.3	Valg av intervjuobjekter	30
3.4	Levninger og beretninger.....	33
3.5	Behandling av informasjon fra intervjuer	33
3.6	Anonymitetsoverveieelse	33
3.7	Tidligere forskning og denne oppgavens bidrag.....	34
3.8	Operasjonalisering og hypoteser.....	35
3.8.1	Menneskerettsbegrepet.....	37
3.9	Aktørene i analysen.....	37
4	Analyse	46
4.1	Forventninger om framgang. Medlemskap i Europarådet.....	46
4.2	Europarådet	49
4.2.1	Parlamentarikerforsamlingen.....	49
4.2.2	Ministerkomiteen	53
4.2.3	Dommer fra Domstolen.....	55
4.2.4	Menneskerettskommissærens engasjement	57
4.3	Transnasjonale nettverk	59
4.4	Sivilsamfunn	60
4.5	Myndighetene	62
4.5.1	Demping av press innenfra.....	62
4.5.2	Demping av press utenfra	64
4.6	En hard nøtt for Europarådet.....	73
4.6.1	Hva har påvirket sanksjonene fra Europarådet?	79
4.7	Bakenforliggende forklaringsfaktorer	80
4.7.1	Oljens betydning	80

4.7.2	Interne bakenforliggende faktorer	82
4.8	Aserbajdsjans styrke og svakheter	84
4.9	Spiralmodellens forklaringskraft.....	87
4.9.1	Faktiske, men taktiske innrømmelser	87
4.9.2	Stadig mer aggressive benektelser	88
4.9.3	Signering av traktater, et taktisk trekk	89
4.9.4	Bumerangeffekten uteblir.....	90
4.9.5	Årsaker til at utviklingen stopper opp.....	91
4.9.6	Det spiralmodellen forklarer	92
5	Konklusjon	93
	Litteraturliste.....	96
	Vedlegg 1: Intervjuguide	112
	Vedlegg 2: Liste over informanter.....	114
	 Figur 1: Risse, Ropp og Sikkinks spiralmodell for menneskerettsendring.....	 19

1 Innledning og bakgrunn

There is now only one difference between Azerbaijan and Belarus, and that is that Belarus uses the death penalty. Europe has imposed sanctions against Belarus, but will not do so against Azerbaijan. Why? Because Azerbaijan has oil and gas resources.

-Steinar Gil, Norges ambassadør til Baku 2003-2006 (2014).

August 2014: Intigam Aliyev, en av Aserbajdsjans fremste menneskerettsadvokater, blir varetektsfengslet av aserbajdsjanske myndigheter. Han siktes for skatteunndragelse, maktmisbruk og ulovlig entreprenørskap. Alle dokumentene han besitter i forbindelse med sin rolle som advokat i en rekke saker mot Aserbajdsjan i Den europeiske Menneskerettsdomstolen, blir beslaglagt. En måned tidligere har han holdt tale i forbindelse med en sesjon i Europarådets Parlamentarikerforsamling hvor han kritiserer aserbajdsjanske myndigheters menneskerettsbrudd og den stadige innskrenkningen av handlingsrommet til uavhengige ikke-statlige organisasjoner (NGO-er). Arrestasjonen av den aserbajdsjanske menneskerettsadvokaten, med tette bånd til Europarådet, skjer mens Aserbajdsjan har formannskapet i organisasjonen. Anklagene mot han karakteriseres av det internasjonale samfunnet som usanne og som et påskudd for å rydde av banen en person som skaper bry for myndighetene. I april 2015 kom dommen på sju og et halvt års fengsel.

Fengslingen av Intigam Aliyev var ikke unik, men fulgte en arrestasjonsbølge av prominente menneskerettsforkjempere i Aserbajdsjan sommeren 2014. Flere av dem hadde et aktivt samarbeid med Europarådet. Tidspunktet for arrestasjonene virker besynderlig. Man ville forvente at landet, på tross av tidligere menneskerettsbrudd, under formannskapet i Europarådet skulle vise seg fra sin beste side og opptre i tråd med organisasjonens demokratiske verdier. Kanskje ligger det noe i nettopp dette. Personer som presenterer et annet bilde av menneskerettssituasjonen i landet, blir ytterligere utfordrende i en periode hvor myndighetene ønsker å vise det internasjonale samfunnet en polert fasade. Etter sitt forrige besøk i landet, i oktober 2014, uttalte Europarådets menneskerettskommissær, Niels Muižnieks (2014a): *"Alle mine partnere i Aserbajdsjan er i fengsel."* Er Europarådet i ferd med å undergraves som Europas fremste menneskerettsorganisasjon på grunn av manglende respekt fra sine medlemsland?

1.1 Problemstilling

Aserbajdsjan ble medlem av Europarådet i 2001, og myndighetene forpliktet seg dermed til å etterleve organisasjonens standarder. Når man sammenligner rapporter fra Freedom House fra tidspunktet da Aserbajdsjan ble medlem og til i dag (2001, 2015), vurderes landet å ha beveget seg i en autoritær retning med stadig mindre respekt for menneskerettighetene. Oppfatningen om landets negative utvikling understrekes også av rapporter fra Europarådet (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015a) og Human Rights House Network med flere (2010). Denne oppgaven vil søke å finne forklaringer på hvorfor en negativ menneskerettsutvikling kan ha skjedd på tross av landets medlemskap i Europas fremste menneskerettsbastion. Europarådet oppfattes som den viktigste internasjonale organisasjonen for Aserbajdsjan i menneskerettsspørsmål (intervju Dahle 2015, intervju Lindeman 2015). Det vil være verdt å vurdere om Europarådet ikke tar sine mekanismer i bruk, eller om problemet ligger i at organisasjonen ikke besitter tilstrekkelig effektive sanksjonsmuligheter. Europarådet består av suverene stater som frivillig har tilsluttet seg organisasjonen. Samtidig har statene sluttet seg til organisasjonens normverk og konvensjoner¹.

Når man studerer forholdet mellom Europarådet og Aserbajdsjan, vil det være en fordel ikke å se på denne relasjonen isolert, men også å studere påvirkningskraften til andre aktører. Thomas Risse, Stephen C. Ropp og Kathryn Sikkink (1999) fremmer i boka *The Power of Human Rights; International Norms and Domestic Change*, en spiralmodell for menneskerettsutvikling i stater. Forfatterne har studert hvilke betingelser som må være til stede for at menneskerettigheter kan få grobunn og etter hvert bli befestet i et land. Modellen illustrerer hvordan ulike pressgrupper nasjonalt og internasjonalt kan forsterke hverandres virkning. Spiralmodellen vil fungere som analytisk verktøy i oppgaven.

Problemstilling for oppgaven er: *Hvordan har Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet påvirket menneskerettsutviklingen i landet, og hvilke andre faktorer spiller en sentral rolle for denne utviklingen?*

Oppgaven vil først og fremst vurdere hva som forklarer landets manglende overholdelse av menneskerettighetene på tross av medlemskapet i Europarådet.

---

¹ Den viktigste er Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

Andre temaer som vil vurderes i oppgaven er:

- Europarådets mekanismer til å håndtere et medlemsland som ikke handler i tråd med organisasjonens grunnprinsipper.
- Hvordan spiralmodellen til Risse et al. kan forklare Aserbajdsjans menneskerettsutvikling.
- Betydningen av Aserbajdsjans store olje- og gassressurser.
- Betydning av Aserbajdsjans politiske tradisjon og geopolitiske plassering.

1.1.1 Avgrensning

Europarådets arbeid hviler på tre pilarer: menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsippet. Jeg ser i denne oppgaven først og fremst på organisasjonens arbeid innen menneskerettigheter. Likevel er de tre pilarene sterkt relatert til hverandre, og i relevante sammenhenger kommer jeg også inn på felt som har å gjøre med demokrati og rettsstatsprinsippet. Tidsmessig vil analysen ta for seg menneskerettsutviklingen under medlemskapsperioden, altså fra 2001 og til i dag. I vurderingen av Parlamentarikerforsamlingens arbeid med landets menneskerettssituasjon velger jeg å se på hele medlemskapsperioden, for å danne et bilde av utviklingen. I analysen vil mest vekt likevel ligge på den siste treårsperioden. I 2012 syntes det å skje en forverring av Aserbajdsjans menneskerettssituasjon, og det har ført til et mer anstrengt forhold til Europarådet. Oppgavens omfang tillater ikke en omfattende vurdering av sovjetarens betydning for dagens menneskerettssituasjon. Jeg valgt inkludere eliteteori, som synes hensiktsmessig med tanke på landets maktstruktur.

1.2 Skissering av oppgavens struktur

I første kapittel har jeg, i tillegg til innledningen, presentert relevant informasjon om Europarådet og Aserbajdsjan, for å danne et bakgrunnsbilde til oppgaven. Så følger et teorikapittel. Jeg starter med å omtale realismen og konstruktivismen, for å kunne se spiralmodellen til Risse et al. i en kontekst av teorier innen internasjonale relasjoner. Deretter følger en beskrivelse av spiralmodellen. For å belyse andre faktorer som jeg mener har innvirkning på Aserbajdsjans menneskerettssituasjon, beskriver jeg så teorien om naturressursenes forbannelse og eliteteori. I kapittel 3 gjør jeg rede for de metodiske valgene jeg har foretatt i gjennomføringen av intervjuundersøkelser og dokumentstudier. Her

presenterer jeg også fem hypoteser som vil vurderes underveis i oppgavens kapittel 4, analyse. Analysen er strukturert etter de ulike aktørene i modellen før bakenforliggende faktorer vurderes. Jeg vil analysere de faktorene som påvirker menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan først, for så å kunne vurdere spiralmodellens forklaringskraft til slutt i analysen. Oppgavens funn oppsummeres i konklusjonen i kapittel 5.

1.3 Europarådets potensiale

I etterkant av andre verdenskrig ble flere viktige internasjonale organisasjoner etablert. Disse skulle fremme samarbeid mellom land og samtidig bidra til å hindre utbrudd av nye kriger. Europarådet er den eldste av disse organisasjonene (Wassenberg 2013)². Europarådets beliggenhet i Strasbourg i Frankrike, like ved den tyske grensen, illustrerer etterkrigstidens fokus på samarbeid på bakgrunn av felles verdier mellom stater som tidligere hadde vært i konflikt (Think Tank Task Force 2014:5). Norge var sammen med Belgia, Danmark, Frankrike, Tyskland, Irland, Italia, Luxembourg, Nederland, Sverige, Storbritannia og Nord-Irland grunnlegger av Europarådet (Europarådet 1949). Organisasjonens medlemsland har siden vokst kraftig i antall.

Walter Schwimmer, generalsekretær i Europarådet mellom 1999 og 2004, har omtalt organisasjonen som ”*the realisation of an unprecedented pan-European unity*” (Schwimmer 2010:15). Europarådet er den eneste rene pan-europeiske organisasjonen som eksisterer (Utenriksdepartementet 2014:71). Medlemslandene, 47 totalt, består av alle stater i Europa, unntatt Hviterussland (og Kosovo³), og strekker seg østover til og med Kaukasus. Medlemskapsstrukturen til Europarådet er dermed unik. Tyrkia, Russland, Ukraina samt land i Sør-Kaukasus og Balkan, er aktive medlemmer. Dette bringer et bredere perspektiv på europeisk politikk. Europarådet er altså ett av få fora for dialog mellom EU-medlemmer, tidligere sovjetland, tidligere Jugoslavia og Tyrkia (Think Tank Task Force 2014:10). Dette gjør Europarådet interessant å inkludere i en studie.

Europarådet blir tilsynelatende tildelt lite oppmerksomhet fra politikere, media og samfunnet for øvrig i organisasjonens medlemsland. Organisasjonens generalsekretær, Thorbjørn Jagland (2014a), uttalte i en kronikk i Dagsavisen: ”*Jeg slutter aldri å forundre meg om hvor*

---

² Publikasjonen inneholder ikke sidetall.

³ Kosovo er kun delvis anerkjent internasjonalt som selvstendig stat.

lite man kan om Europarådet og hvor små anstrengelser man gjør i Norge for å få vite hva vi gjør [...]”. Den tyske tenketanken European Stability Initiative (ESI) er blant de som setter fokus på Europarådet. Her hevdes det at det kun er en liten gruppe menneskerettsaktivister, bekymret for innstramningen av forholdene for sivilsamfunnet i Aserbajdsjan, som bryr seg om Europarådet (European Stability Initiative 2014). Et søk foretatt i det digitale nyhetsarkivet, ATEKST, viser at ordet ”Europarådet” forekom i 894 artikler i norske papiraviser mellom 01.01. til 31.12.2014⁴. Tilsvarende søk for ”EU”, viste en omtale i 24 983 artikler i samme periode⁵. Til tross for at nordmannen Thorbjørn Jagland hadde blitt gjenvalgt som generalsekretær av organisasjonen i juni dette året, var det et relativt lavt antall nyhetssaker om Europarådet. Aldri før er en generalsekretær av Europarådet blitt gjenvalgt. I tillegg kan forskjellen i antallet omtaler virke overraskende med tanke på at Europarådet er en organisasjon Norge er medlem av, i motsetning til EU. EU er for øvrig den organisasjonen som kanskje bærer flest likhetstrekk med Europarådet, både i geografiske utstrekning og ved å være etablert på bakgrunn av de samme ideer og ambisjoner⁶.

Så hvorfor vektlegge i min analyse en organisasjon som, hvis man skal dømme ut fra den noe spede omtalen, ikke er videre betydningsfull? Jeg vil argumentere for at Europarådet fortjener å bli viet større oppmerksomhet. Organisasjonen er unik i sitt sterke verdigrunnlag som tradisjonelt har bundet medlemslandene sammen. Normverket er det samme i EU, men det er definert av Europarådet. EU er på sin side medlem av Europarådet, men ikke omvendt. Europarådet er viktig som grunnlegger av Menneskerettskonvensjonen. Domstolens overnasjonale makt er enestående; den er overordnet nasjonal rett i alle 47 medlemsland. Førøvrig gjør den diversifiserte medlemslandssammensetning i seg selv, organisasjonen unik. Europarådet er også den eneste organisasjonen som har tilnærmet seg problematikken rundt de politiske fangene i Aserbajdsjan (Jagland 2014). Det at Europarådet er en ofte oversett menneskerettsorganisasjon, gjør den ikke mindre interessant å studere.

---

⁴ Nyhetsartikler som gir treff på ”Europarådet”, omhandler ikke utelukkende saker om selve organisasjonen, men tar for eksempel for seg Jaglands rolle som leder av Nobelkomiteen. Organisasjonens navn dukker da ofte opp ved at man benevner Jagland som ”generalsekretær av Europarådet”. Altså er antallet artikler skrevet eksplisitt om Europarådet lavere enn resultatet av søket i Atekst indikerer.

⁵ Søket omfatter ikke ordet ”Den europeiske Union” da dette i de fleste tilfeller blir etterfulgt av forkortelsen ”(EU)”, og fordi EU er den meste benyttede betegnelsen på organisasjonen.

⁶ ”*The Council of Europe and the European Union were products of the same idea, the same spirit and the same ambition. They mobilised the energy and commitment of the same founding fathers of Europe*” –Jean Claude Juncker (Europarådet 2014a).

For første gang på 15 år la Stortinget i desember 2014 fram en stortingsmelding, Meld. St. 10 (2014-2015), om menneskerettigheter i Norges utenriks- og utviklingspolitikk (Utenriksdepartementet 2014). Regjeringen ønsker nå å styrke arbeidet for menneskerettighetene som oppfattes å være stadig mer presset. I dokumentet trekkes den alvorlig forverrede menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan særlig fram som bekymringsverdig (Utenriksdepartementet 2014:71). Norge ønsker å jobbe for at Europarådets samarbeid med sivilsamfunnet skal bli tettere. Regjeringen har med stortingsmeldingen satt som prioritering å styrke Europarådets arbeid innen demokrati, rettsstatsprinsippet og menneskerettigheter samt å støtte Den europeiske menneskerettsdomstolen gjennom økonomiske bidrag (ibid.:81-82). Høyere prioritering av menneskerettigheter og Europarådets arbeid vitner om en økt anerkjennelse av organisasjonens betydning og potensiale.

1.3.1 Aserbajdsjan i Europarådet

Europarådet har hatt en gradvis utviding østover i Europa. 21 av landene fra den tidligere Sovjetblokken, deriblant Aserbajdsjan, er i dag medlemmer av organisasjonen. Europarådets statutt, Londontraktaten fra 1949, fastsetter visse kriterier som må oppfylles for at et land kan bli medlem. For å oppnå medlemskap må statens myndigheter blant annet respektere menneskerettighetene og prinsippet om fundamentale friheter for landets befolkning (Europarådet 1949). Etter fire års diskusjon i Europarådets parlamentarikerforsamling, heretter omtalt som PACE⁷, om hvorvidt Aserbajdsjan tilfredstilte medlemskapskravene, ble parlamentsvalget høsten 2000 ansett som en ultimat test. Medlemskap var tidligere blitt holdt tilbake fram til et land hadde oppfylt demokratiske standarder ved å arrangere frie, rettfærdige valg (European Stability Initiative 2012:4). På tross av at betydelig valgfusk ble påvist (ODIHR 2001:1), ble Aserbajdsjan tatt opp som medlem i organisasjonen i januar 2001 (Europarådet 2015a). Ved tiltredelsen framsatte Europarådet krav om at landet skulle påta seg en rekke forpliktelser⁸. Håpet var at medlemskapet gjennom disse kravene ville bidra til å dra Aserbajdsjan i demokratisk retning (The Council of Europe's Committee on Political Affairs and Democracy 2000; Gross 2002). Forholdet mellom Europarådet og Aserbajdsjan

---

⁷ PACE står for Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Forsamlingen hadde i juni 2000 gitt Ministerkomiteen en anbefaling om å godkjenne Aserbajdsjan som fullt medlem. Ministerkomiteen på sin side utsatte avgjørelsen for å se om valget holdt internasjonale standarder (ODIHR 2001:4).

⁸ Kravene omhandlet blant annet at Aserbajdsjan skulle samarbeide med Europarådet i deres overvåkningsprosedyre og håndtere problemet med politiske fanger (Europarådets Parlamentarikerforsamling, 2000).

har vist seg å bli problematisk for organisasjonen (intervju Representant for Europarådet 2015).

Det noen mener er en diskreditering av Europarådet, som følge av Aserbajdsjans medlemskap, har ført til at organisasjonen er blitt omtalt som en Ouroboros: slangen som i gresk mytologi spiser halen sin og dermed sluker seg selv. Bakgrunnen for sammenligningen er at Europarådet risikerer å gjøre seg irrelevant, ved å godta medlemmer som sterkt fraviker verdiene som fra oppstarten har utgjort grunnvollen i organisasjonen (European Stability Initiative 2014). Problematiske menneskerettsforhold i Aserbajdsjan, så vel som Ukraina-konflikten, er eksempler på tilfeller der organisasjonens grunnverdier er i krise. Europarådets håndtering av disse blir dermed lakmustester for organisasjonens relevans i dag. Det er ingen tvil om at Europarådets medlemsland er blitt en stadig mer heterogen gruppe som presenterer nye problemstillinger for organisasjonen. Det er et spørsmål om Europarådet har de nødvendige mekanismene for å takle den økte interne variasjonen i kultur og verdier.

1.4 Aserbajdsjans nyere politiske historie

For å skildre menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan og hvordan den har utviklet seg i det senere, vil det være nødvendig å se på landets demokratiske tradisjon. Dette bidrar til å belyse hvordan historien har betydning for menneskerettspraksisen i dag.

Under Sovjet

Etter de russisk-persiske krigene i 1804-1812 og 1826-1828, ble landet delt i to mellom Iran og Russland. Den russiske revolusjon i 1917 tillot Aserbajdsjan å være uavhengig fra året etter og til Sovjet igjen erobret landet i 1920. Da landet igjen ble uavhengig i 1991, hadde det altså tidligere kun vært selvstendig i to år (Bölükbaşı 2014:7). Stolte historiske og kulturelle øyeblikk fra den første uavhengighetsperioden ble dratt fram som inspirasjon under tiden etter glasnost. De intellektuelle hadde spilt en betydelig rolle i samfunnet fram til 1920 og var de første i verden til å lansere muslimske aviser, teater og opera. Stoltheten over å være den første muslimske parlamentariske republikken ble et symbol for personer involvert i protester og opposisjoner i det sovjetiske Aserbajdsjan (Gahramanova 2009:781).

Nagorno-Karabakh-konflikten

Etter uavhengigheten fra Sovjetunionen i 1991 var Aserbajdsjan i krig med Armenia om Nagorno-Karabakh. Denne konflikten var det første utbruddet av nasjonalisme i den tidligere Sovjetunionen. Konflikten kan spores tilbake til starten av 1900-tallet, men den nåværende fasen av striden startet i 1987 (Bölükbaşı 2014:78). Det lokale styret i den armensk-dominerte enklaven, som er omkranset av Aserbajdsjan på alle kanter, begjærte da at området skulle løsrives fra Aserbajdsjan og forenes med Armenia. Etniske spenninger førte til voldelig angrep fra begge sider, og full krig mellom de to landene oppstod i 1991. I 1994 ble det inngått våpenhvile. Striden er fortsatt uløst og karakteriseres som en frossen konflikt. Stemningen er anspent mellom de to statene, og voldelige utbrudd forekommer (Internal Displacement Monitoring Centre 2014). Det ble rapportert at i 2014 var 60 mennesker drept i forbindelse med konflikten (Al Jazeera 09.03.2015). I dag er i underkant av 600 000 aserbajdsjanere internt fordrevne som følge av konflikten (Internal Displacement Monitoring Centre 2014). Europarådet har vedtatt resolusjoner som omhandler konflikten og slår fast at Armenia okkuperer aserbajdsjansk territorium (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2005).

Aliyev kommer til makten

Det ble i 1991 avholdt valg, og Albufaz Elchibey ble valgt til ny president. Han er hittil den eneste aserbajdsjanske presidenten som er blitt valgt demokratisk. Presidenten lyktes likevel ikke i å få støtte i folket, og landet var truet av økonomisk kollaps, paramilitære krigsherrer og tilbakeslag i Nagorno-Karabakh-konflikten. Elchibey, som i utgangspunktet hadde demokratiske intensjoner, hyret inn Heidar Aliyev, faren til den nåværende presidenten, for å megle med krigsherrene. Elchibey flyktet og Aliyev fikk stor støtte blant presidentens tidligere supportere i den lovgivende forsamlingen. Han ble innsatt som president i 1993, etter et valg han selv hadde orkestret. Her fikk han 99% av stemmene. I stedet for å fortsette de demokratiske reformene hans forgjenger hadde til hensikt å starte, førte han heller landet inn på en autokratisk kurs. For å beholde elitens støtte, ga han dens medlemmer viktige maktposisjoner i parlamentet og ministeriene. Dette gjorde nøkkelpersoner i eliten avhengige av Aliyev.

Med dette ble neopatrimonialismen⁹ etablert i Aserbajdsjan. Dette innebar at folk i ministeriene og andre viktige samfunnsposter, ble ansatt på bakgrunn av personlige interesser snarere enn kompetanse. Statsressurser ble brukt til å pleie nettverket til høytstående personer, noe som forhindret at en effektiv statsbygging kunne finne sted (Lussac 2011:11–13).

Heidar Aliyev hadde før han ble president, hatt en rekke høytstående posisjoner. Blant annet var han tidligere sjef for det aserbajdsjanske KGB, førstesekretær for sentralkomiteen for det aserbajdsjanske kommunistpartiet og tidligere visestatsminister i USSR. Hans styre var karakterisert av svake institusjoner og et omfattende uformelt nettverk. En ny konstitusjon kom i 1995. Med denne fikk presidenten mer makt på bekostning av regjeringen og parlamentet. Med Elchibays avgang gikk trolig Aserbajdsjan glipp av den største muligheten landet har hatt til å ta fatt på en demokratisk prosess. Likevel lyktes Aliyev til en viss grad i å legitimere sitt styre både nasjonalt og internasjonalt. Han ble oppfattet av mange i Aserbajdsjan som en mer legitim leder enn den demokratisk valgte Elchibey. Noe av oljeinntektene ble brukt til sosiale tiltak for å dekke folkets primære behov. Dette for å hindre opptøyer som kunne true posisjonen til Aliyev og eliten (Lussac 2011:13).

Aserbajdsjan hadde store problemer med statsbyggingen. Noen strukturer var igjen fra sovjettiden, men disse måtte gjøres demokratiske. Mye tyder på at det ble gjort forsøk på å innføre visse demokratiske endringer, som anti-korrupsjonstiltak, uttrekking av russiske militærbaser fra landet og sikring av grunnleggende rettigheter som samlingsfrihet og en fri presse. Partiet Populær Front var forkjemper for disse verdiene og bidro til at et sivilsamfunn ble etablert. Et ankepunkt var imidlertid at landets kommunistiske elite, omtalt som nomenklaturen, nektet å bli med i den nasjonale bevegelsen. Den nye offentlige administrasjonen manglet erfaring. I tillegg hadde parlamentet fra sovjettiden blitt oppløst, og ingen ny grunnlov hadde blitt vedtatt. Dette bidro negativt til statsbyggingsprosessen som den nye eliten jobbet for (Gahramanova 2009:781–782).

---

⁹ Erdmann og Engel (2007:105) forklarer neopatrimonialisme som en blanding av to typer dominans; patrimonialisme og et såkalt legalt-rasjonelt byråkrati. Patrimonialisme innebærer at alle politiske og administrative relasjoner i samfunnet er personlige. I motsetning til ren patrimonialisme, hvor den private og den offentlige sfære er sammenblandet, eksisterer det i det minste i prinsippet et skille mellom disse i neopatrimonialismen, men grensen er diffus og overtredelse er vanlig. Et legalt-rasjonelt byråkrati har formelle regler, men også her er det et uklart skille mellom private og offentlige relasjoner. Den etter hvert institusjonaliserte sammenblandingen av disse rollene, fører til at uformell politikk invaderer formelle institusjoner hvis handlinger blir uforutsigbare.

Etter Heidar Aliyevs død i 2003 ble det avholdt presidentvalg. Den tidligere presidentens sønn, Ilham Aliyev, ble innsatt som ny president. Hans mandat var svakt da valget ble ansett (OSSE/ODIHR 2003) for å være udemokratisk og i strid med europeiske standarder. I presidentvalget i 2013 ble Ilham Aliyev igjen utropt som vinner, og han er nå inne i sin tredje periode som president. Han fikk 84,6 % av stemmene. Her ble det også rapportert om omfattende valgfusk og brudd på ytrings-, forsamlings- og organisasjonsfriheten i forkant av valget. Dissidenter ble kraftig undertrykt. Opposisjonen sin evne til å påvirke folkeopinionen er dermed begrenset da enhver kritikk av regjeringen blir slått ned på. Demonstrasjoner blir brutt opp, lover som ytterligere begrenser ytrings- og forsamlingsfriheten vedtatt og journalister og regimekritikere fengslet. Reglementet for finansiering av organisasjoner ble også innstrammet. Ytringsfriheten på nett ble også mindre da myndighetene i 2013 startet å arrestere, trakassere og bøtelegge politisk aktive på sosiale medier (OSSE/ODIHR 2013).

1.4.1 Oljeressurser i Aserbajdsjan

Aserbajdsjan er et av de eldste oljeproduserende landene i verden. Landets beliggenhet ved Det kaspiske hav innebærer god tilgang på olje- og gassressurser. Verdens første oljebrønner ble drillet i Baku i 1847, og i 1910 var Aserbajdsjan den største oljeprodusenten i verden (Ciarreta og Nasirov 2010:44). State Oil Company of the Azerbaijan Republic (SOCAR) er et statseid olje- og gasselskap, etablert i 1992. SOCAR er ansvarlige for alle aspekter ved oljeleting både til havs og på land, rørsystemene, eksport og import, prosessering, raffinering og salg (British Petroleum 2014). Med Sovjetunionens fall mistet Aserbajdsjan sitt største eksportmarked (Gulbrandsen og Moe 2007:817). I 1994 åpnet Aserbajdsjan opp for at utenlandske aktører kunne starte olje- og gassutvinningsvirksomhet i landet. En avtale ble gjort med elleve internasjonale oljeselskaper, deriblant BP (British Petroleum 2014) og Statoil (Statoil 2014). Avtalen ble omtalt som *Contract of the century*, og medførte stor økonomisk vekst noen få år etter at landet hadde blitt selvstendig. Investeringen fra utlandet var sterkt tiltrengt (Ciarreta og Nasirov 2010:45). Mellom 1997 og 2010 signerte oljeselskapet 29 produksjonsdelingsavtaler. Oljeinntektene utgjorde i 2007 40% av landets GDP, og oljeindustrien utgjør 90 % av utenlandske direkteinvesteringer (Gulbrandsen og Moe 2007:817–818). Mesteparten av Aserbajdsjans olje blir transportert gjennom rørledninger¹⁰. De tre hovedledningene er Baku-Tbilisi-Ceyhan, Baku-Novorossysk og

---

¹⁰ En liten andel av oljen fraktes med jernbane og lastebiler.

Baku-Supsa, hvorav førstnevnte er den største og viktigste. Oljen blir her transportert fra Baku via Georgia til Tyrkia hvor den videre blir fraktet på skip til det europeiske markedet (Ciarreta og Nasirov 2010:45).

2 Teori

Fundamentalt i studiet av internasjonale relasjoner er spørsmålet om hvilke motiver som ligger bak staters handlingsmønstre. I hvilken grad staters handlinger styres av struktur, det vil si anarki og distribusjon av makt, på den ene siden eller prosesser; samhandling, læring og institusjoner, på den andre siden har vært en sentral debatt (Wendt 1992:391).

Når teorier innen internasjonale relasjoner sammenlignes, settes ofte idealisme og realisme opp som motpoler. Særlig i verdispørsmål står disse mot hverandre (Østerud 2014:216).

Konstruktivismen er sammenlignet med realismen en relativt ny retning som først på 1980-tallet ble befestet innen internasjonal politikk. Den har et idealistisk utgangspunkt med vekt på betydningen av normutvikling og identitet i samhandlingen mellom stater. Slik motsier den realismen, som vektlegger maktforhold og nasjonale sikkerhetsbehov. Konstruktivismens opposisjon mot realismen utgjør en nyere fagdebatt i internasjonale relasjoner (ibid. 220).

Kan internasjonale institusjoner og normspredning trumfe det realistene oppfatter som staters hang til å handle ut fra makt- og sikkerhetsinteresser? Nedenunder følger en nærmere omtale av de to retningene¹¹.

2.1 Realismen

Realismen var lenge den dominerende teorien innen internasjonal politikk. Spesielt hadde den stor oppslutning under andre verdenskrig og gjennom den kalde krigen (Walt 1998:31). Teorien bygger på følgende grunnoppfatninger: 1) Et pessimistisk syn på menneskets natur 2) En overbevisning om at internasjonale relasjoner er konfliktfylte og at internasjonale konflikter til slutt løses av krig 3) Nasjonal sikkerhet og statens overlevelse har forrang foran andre verdier 4) Skepsis til at det kan være en framgang i internasjonale relasjoner som er sammenlignbar med den i nasjonal politikk (Jackson og Sørensen 2013:66).

Realister anser det internasjonale systemet som anarkisk, altså uten noen ovenstående autoritet. Stater er alenestående aktører som handler på bakgrunn av egoistiske ønsker om å avansere og beskytte egen stat. Som resultat karakteriseres relasjonene land imellom av rivalisering, konflikt og krig. Internasjonale avtaler betraktes som midlertidige og avhengige

---

¹¹ I likhet med alle teorier innenfor internasjonale relasjoner finnes det også innen realismen og konstruktivismen flere retninger. Jeg velger her å beskrive de generelle hovedstrømningene for de to teoriene.

av statenes vilje til å ivareta dem. Avtaler, konvensjoner, regler og lover overholdes kun hvis de ikke kommer i konflikt med statens egeninteresser (Jackson & Sørensen 2013:66–67).

2.2 Konstruktivismen

Konstruktivismen er ifølge Checkel (1998:325–326) ikke en teori, men en tilnærming til sosiale undersøkelser basert på antakelser om at miljøet der aktører (stater) iverksetter tiltak er sosiale så vel som materielle, og at denne settingen kan utgjøre aktørenes (statenes) interesser. Konstruktivistene setter spørsmålstegn ved materialismen og individualismen som studiet av internasjonale relasjoner i stor grad er bygget på (ibid.). Konstruktivismen kan forstås som en kritikk av realismen.

Konstruktivister legger spesielt vekt på betydningen av ideer og normer og innvirkningen disse har på internasjonal politikk gjennom felles interesser og samarbeid. Ifølge Wendt (1995:71–72) som regnes som en av de fremste teoretikerne innen konstruktivismen, er verdenspolitikken sosialt konstruert. Strukturene i internasjonal politikk er sosiale heller enn materielle, og disse strukturene ikke bare former de statlige aktørenes atferd, men også deres interesser og identitet. Ideer ansees ikke som viktigere enn makt og interesser, som er materielle faktorer, ei heller som uavhengige av disse. Påstanden er snarere at makt og interesser springer ut fra de grunnleggende ideene (Wendt, sitert i Jackson og Sørensen 2013:213). Konstruktivistene definerer ifølge Checkel (1998:327) normer som "[...] *collective understandings that make behavioral claims on actors. Their effects reach deeper: they constitute actor identities and interests and do not simply regulate behavior.*" Endringer i identitet, interesser og atferd definerer ifølge Risse et al. (1999:11) sosialiseringsprosesser. Synet på normer utgjør et sentralt skille mellom konstruktivister og andre retninger¹².

Konstruktivister anser at den internasjonale politiske verden domineres av felles verdier. Kultur og identitet er betydningsfulle, og disse manifesterer seg i sosiale normer, regler og forståelser. Denne oppfatningen er forskjellig fra andre retninger innen studiet av internasjonale relasjoner som fokuserer på materielle verdier; typisk militær og økonomisk makt (Adler 2012:112, 224). Et sentralt punkt som skiller konstruktivister fra realister, er oppfatningen av at interesser og identiteter formes av internasjonale strukturer (Wendt

---

¹² Realistene mener at normer mangler kausal styrke, mens nyliberalistene anser normer som viktige i enkelte sammenhenger, men at de bunner i materielle verdier (Checkel 1998:327).

1995:71–72). I henhold til konstruktivismen er myke verdier, som menneskerettigheter, viktige i internasjonale sosiale strukturer. Som Wendt (1995:78) skriver: Et anarki bestående av venner fortøner seg annerledes enn et anarki bestående av fiender.

2.3 Internasjonale institusjoners påvirkningskraft på nasjonal politikk

Sentralt i studiet av internasjonale relasjoner er spørsmålet rundt hvordan internasjonale institusjoner påvirker suverene staters atferd. Kan institusjoner som mangler håndhevingsmakt innenfor menneskerettsfeltet endre statlig praksis? (Dai 2013:85). Realister vil argumentere for at stater er medlemmer av internasjonale organisasjoner på bakgrunn av ønsket om egen vinning. Nyrealisten Mearsheimer (1994:7) hevder at internasjonale institusjoner kun er et speilbilde av den øvrige maktdistribusjonen mellom stater i verden. Dermed er det stormaktenes interesser som dominerer arenaen i internasjonale institusjoner. Videre vil en realistisk tilnærming til institusjoner være at de er basert på stormaktenes egeninteresser og ikke har noen makt i seg selv. Institusjoner betraktes å ha en minimal innflytelse på staters atferd (ibid.). Konstruktivistenes mer idealistiske tilnærming holder denne forklaringen for å være utilstrekkelig og vil på sin side hevde at felles identitet og verdier fører til at stater ønsker å samarbeide. Konstruktivistene tillegger internasjonale organisasjoner en mye større rolle enn realistene og argumenterer for at de konstruerer den sosiale arenaen hvor stater samhandler, samt bidrar til å definere statenes interesser. I tillegg til å være en arena kan internasjonale organisasjoner også innta en autonom og autoritativ rolle (Barnett og Finnemore 2004:161–162). Finnemore (1993) argumenterer for at internasjonale organisasjoner lærer bort normer til stater.

Ifølge tradisjonell realisme eksisterer internasjonale organisasjoner nærmest som et verktøy statene bruker for å fremme egne interesser. Finnemore (sitert i Jackson og Sørensen 2013:219) mener at staters adaptivering av internasjonale regler ikke kan forklares av nasjonale maktmotiverte interesser alene. Konstruktivismen omhandler hvordan internasjonale organisasjoner påvirker nasjonale retningslinjer ved å presse stater til å adaptere normer. Realismen tar ikke høyde for at internasjonale organisasjoner kan agere som autonome

aktører (ibid. 2013:220). Krasner påstår at menneskerettigheter kun fremmes hvis det gagnar stormaktene (Risse og Sikkink 1999:35¹³).

En innvending mot realismen, som vil være relevant i denne oppgaven, er at den ignorerer betydningen av ikke-statlige aktører slik som individer og ikke-statlige organisasjoner. Realismen toner også ned betydningen av at relasjoner mellom stater er styrt av internasjonal lov. Den største kritikken mot retningen har vært at den ikke forklarer hva som utgjør en stats objektive nasjonale interesser, og dermed hvordan disse interessene følges opp. Realismen benekter at stater anser medlemskap i overnasjonale organisasjoner som en måte å forsterke landets sikkerhet og nasjonale interesser på (Jackson og Sørensen 2013:91). Fordeler ved medlemskap i internasjonale organisasjoner, som for eksempel økte inntekter ved regulert handel, overses. Realister avfeier også at transnasjonale interesser kan oppstå (Forsythe 2006:266–267). Dette står i kontrast til et sentralt element i spiralmodellen til Risse et al.; Kontakt mellom nasjonale og transnasjonale nettverk skisseres som et steg på veien til menneskerettsendring. Realismen, i motsetning til konstruktivismen, benekter at stater kan ha en genuin målsetting om å respektere menneskerettighetene og at menneskerettsoverholdelse aldri vil gå på bekostning av selvstendighet og uavhengig politikkutforming. Realismen kommer til kort i å forklare utviklingen av menneskerettigheter de siste femti år og forklarer heller ikke internasjonal integrasjon gjennom organisasjoner som Europarådet (ibid.). Imidlertid har realismen større forklaringskraft når det kommer til internasjonale konflikter, som den andre verdenskrig. Statenes prioritering av enten utvidelse av eget territorium eller beskyttelse av egen stat, preget relasjonene landene imellom.

I den senere tid ønsker stater å stå for noe utover uavhengig eksistens og makt. Egeninteresser er fremdeles av betydning, men nå søker stater i større grad å kombinere denne prioriteringen med et menneskerettighetshensyn. Internasjonal lov og organisasjoner fører dem i denne retningen (Forsythe 2006:257).

Hovedinnvendingen mot konstruktivismen er at den har et for optimistisk syn på staters samhandling, samt en overdreven tillit til at andre stater kun har gode intensjoner for samarbeidet. Videre kritiseres konstruktivister for en overdreven vektlegging av

---

¹³ I boka *The Power of Human Rights* er ikke alle tre redaktørene oppført som forfatter på alle kapitlene, Risse og Sikkink har for eksempel skrevet introduksjonskapitlet. Der hvor generelle trekk fra modellen beskrives, vil jeg likevel referere til Risse, Ropp og Sikkink (Risse et al.) da de sammen har utviklet spiralmodellen.

internasjonale normer. Nyrealister vil på sin side påstå at normer må vike for stormaktenes interesser der hvor det passer dem (Jackson og Sørensen 2013:225).

Perioden etter den kalde krigens slutt, da antall medlemsland både i Europarådet og EU vokste kraftig og normspredning fra vest til øst skjedde gjennom internasjonal integrering i organisasjoner, kan sees som en styrking av konstruktivistisk tankegang. Storbritannias manglende vilje til å følge opp dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstolen angående fangers stemmerett er et kontroversielt tema i Europarådet. Det britiske konservative partiet har i sin strategi fastsatt at de ønsker å innføre vetorett mot dommer fra den Europeiske Menneskerettsdomstolen, som står over nasjonal rett (Greyling 2014). Målsettinger om å ”gi makten tilbake til Westminster” kan betraktes fra et realistisk perspektiv hvor maktelitens suverenitetsønske overgår prioriteringen av menneskerettigheter og internasjonalt samarbeid.

Ifølge Bernt Hagtvat (1996:203–204) vil idealpolitikk iblant være i statens fremste interesse. Å honorere humanitære forpliktelser kan være til nytte for en stats interesse på lang sikt selv om det på kort sikt medfører et nyttetap. Idealer og interesser er da sammenfallende. Fridtjof Nansen ble i 1924 Folkeforbundets høykommissær for de armenske flyktningene etter Atatürks felttog. Nansen ble beskyldt for å være naiv og idealistisk i sin framgangsmåte og møtte mange realpolitiske hindre. Selv parerte han med det kjente utsagnet at ”nestekjærlighet er realpolitikk” (Egge 1996:179). Nansen uttalte også at den internasjonale viljen til å hjelpe, manglet fordi det ”*gjaldt bare dette lille blødende men begavede folk uten olje-felter, og uten gull-miner*” (Nansen 1929, sitert i Hagtvat 1996:199).

Realister mener at press fra hegemoniske stater er det som gjør at andre stater velger å handle i henhold til universelle menneskerettigheter. Konstruktivister, derimot, tror den moralske styrken til menneskerettighetsideen kan forklare handlinger og strukturell politikk under visse forutsetninger. De framholder at ikke-statlige aktører utgjør viktig påvirkning på staters vilje til overholdelse. Det er i denne konteksten spiralmodellen til Risse et al. er blitt utformet.

Spiralmodellen i teoretisk kontekst

Fra å være en kontroversiell påstand, ble normers betydning i internasjonale relasjoner på nittitallet en akseptert oppfatning blant de fleste teoretikere (Checkel 1997:473). Da Risse et al. ga ut *The Power of Human Rights* i 1999, var den del av en voksende litteratur som

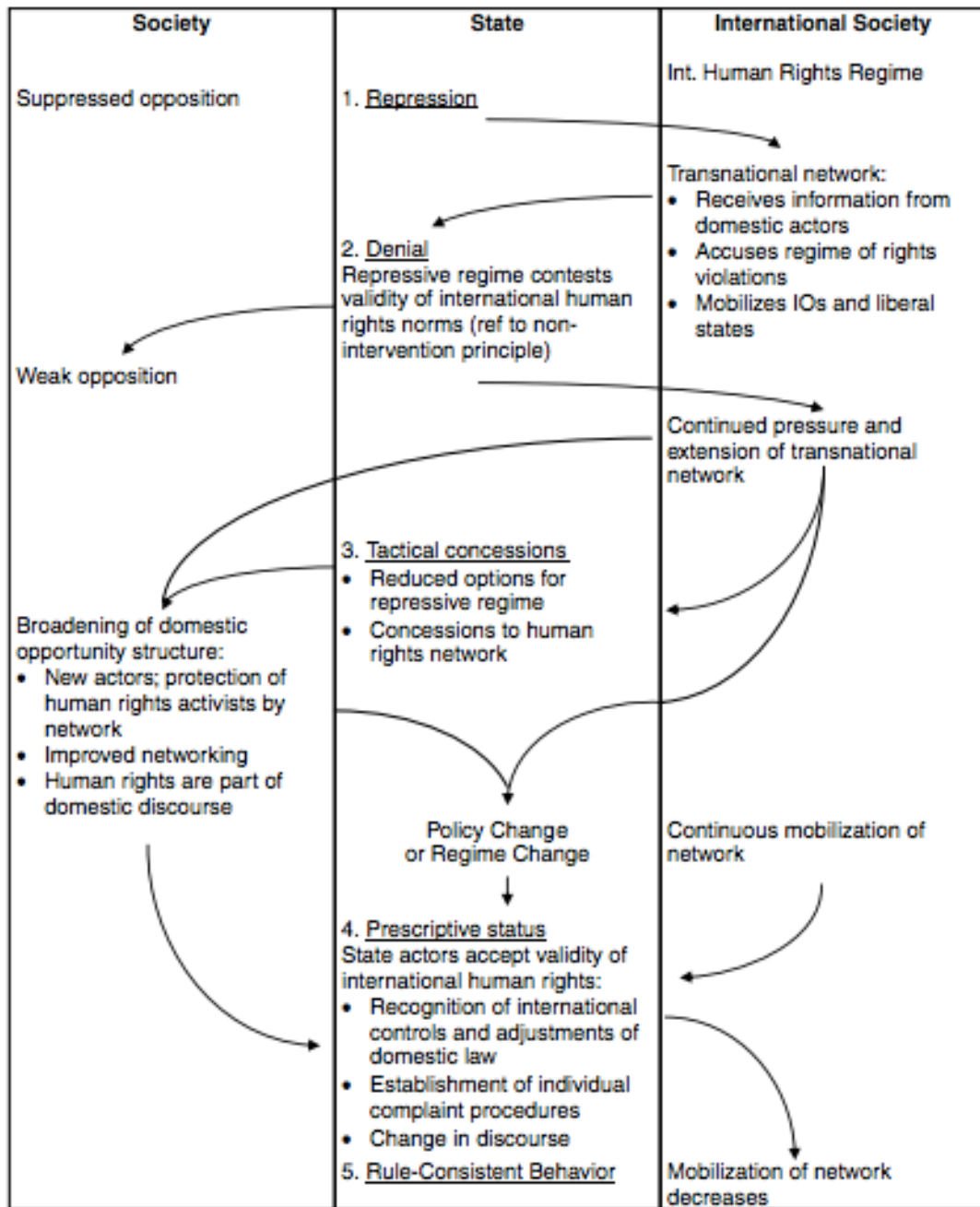
vektlegger betydningen av normer og ideer i internasjonale relasjoner. Dette fokuset omtales som en følge av manglende empirisk støtte til påstanden om at materielle verdier er bakgrunnen for staters identiteter, interesser og preferanser. Likevel ignorerer ikke Risse et al. materielle strukturer, men søker å se på kausalforholdet mellom materielle og ideologiske faktorer. Materialistiske teorier fokuserer på militære og økonomiske interesser som avgjørende for nasjonal politikk. Ifølge sosialkonstruktivister avgjør spredning av normer gjennom diskurs hvilke materielle faktorer som blir viktige i utforming av identitet, interesser og politiske beslutninger i stater (Risse og Sikkink 1999:6). Risse et al. trekker altså på konstruktivistisk teori ved å vektlegge effekten normer har på staters atferd. Dialog og spredning av normer er viktige komponenter av spiralmodellen. Til tross for først og fremst å ha tilhørighet i konstruktivismen, har modellen også visse trekk fra realismen. Spiralmodellen skisserer hvordan internasjonale normer former identitet. Risse et al. (1999:9) påpeker at de likevel ikke ekskluderer makt og staters instrumentelle interesser. De er interesserte i *samspillet* mellom makt/interesser og normer snarere enn å sette disse opp mot hverandre som dikotomier. Det er nødvendigvis ikke en kausalmekanisme at normspredning endrer staters interesser. Omvendt kan det også være tilfeller hvor en stats interesser endrer atferden. Et eksempel på dette kan være et land som imøtekommer menneskerettskrav for å oppnå materielle goder, som bistandspenger. Initiativet til menneskerettsendring begynner som regel på bakgrunn av instrumentelle eller strategiske interesser (ibid.). Spiralmodellen er en konkretisering av konstruktivismen.

2.4 Spiralmodellen

I Thomas Risse, Stephen Ropp og Kathryn Sikkinks første utgave av boka *The Power of Human Rights, International Norms and Domestic Change* (1999), stod spiralmodellen for menneskerettsendringer i stater sentralt som forklaringsmodell. Den søker å forklare hvordan internasjonale menneskerettsnormer kan påvirke staters atferd. Modellen er utarbeidet etter studium av flere land der man undersøker forbindelsen mellom internasjonale menneskerettsnormer og endring i nasjonal menneskerettspraksis. Den viser trinnene og mekanismene for hvordan internasjonale normer kan føre til endret atferd (Risse og Sikkink 1999:2).

Forfatterne tar utgangspunkt i en sosialiseringsprosess, definert som prosessen fra at prinsipielle ideer hos enkeltindivider utvikles til endringer i kollektive normer. I

sosialiseringprosessen som fører til varige endringer av menneskerettigheter, skisseres tre trinn: 1) adaptere (akseptere det idémessige) 2) moralsk bevisstgjøring ved blant annet dialog 3) akseptere og ta i bruk (Risse et al. 1999:11). Modellen bygger på en oppfatning om en bumerangeffekt som oppstår når flere pressfaktorer forsterker hverandre, ved at de virker sammen. Mest typisk er når nasjonale og transnasjonale nettverk allierer seg og skaper press på staten innenfra og utenfra samtidig. Når ulike interessegrupper kaster bumerangen, som illustrert i spiralen, drives statens menneskerettsutvikling framover. Spiralmodellen tjener som en operasjonalisering til bruk for empiriske studier i enkeltstater av sosialiseringprosesser på menneskerettssområdet (ibid.:19). Modellen er utviklet som et verktøy der en søker å forklare hva som fører til endring i nasjonal menneskerettspraksis. Den viser trinnene og mekanismene for hvordan internasjonale normer kan føre til endret atferd (Risse og Sikkink 1999:2). Det må en normativ atferdsendring til. Ifølge modellen leder presset altså først til tom retorikk og enkelte taktiske tilpasninger etter normene. Normenes moralske makt blir etter en tid bindende, og autoriteten blir fanget i sin egen retorikk (Shor 2008:118). De taktiske innrømmelsene ”kommer tilbake”. Ifølge Risse et al. er dette forspillet til at menneskerettigheter blir implementert, internalisert og deretter styrer statens atferd.

Figur 1: Risse, Ropp og Sikkinks spiralmodell for menneskerettsending

Modellen bygger på de tre sosialiseringssprossene som synes å fungere i samspill med hverandre og til å sosialisere stater til menneskerettsoverholdelse gjennom fem faser (Risse et al. 1999:22).

1. Undertrykkelse

I den første fasen er den nasjonale styresmakten undertrykkende, og opposisjonen er for svak til å representere en reell trussel mot regimet. Menneskerettsovergrep benektes og informasjon om den demokratiske situasjonen i landet slipper ikke ut. Graden av undertrykkelse avgjør om internasjonale organisasjoner får kjennskap til menneskerettsforholdene i landet. Kontakt mellom den nasjonale menneskerettsbevegelsen og et transnasjonalt nettverk er essensielt for at en internasjonal inngripen kan skje. Overtredelsene vil bli satt på det internasjonale samfunnets agenda først når menneskerettsorganisasjoner har tilstrekkelig informasjon om situasjonen i landet (Risse et al. 1999:22).

2. Benektelse

Den normbrytende staten blir satt på den internasjonale menneskerettsagendaen som resultat av at transnasjonale grupper har utøvet press på internasjonale organisasjoner. Den nasjonale opposisjonen er fortsatt for svak til å være en utfordring for regimet, og økt lobbyvirksomhet fra internasjonale menneskerettsorganisasjoner vil ofte bli møtt med sinne og benektelser fra den aktuelle styresmakten. Internasjonale menneskerettsnormer anerkjennes ikke, og regimet viser ingen vilje til å underlegge seg internasjonal jurisdiksjon. Fasen er viktig ved at den åpner for diskurs og kan dermed initiere prosessen med internasjonal sosialisering (Risse et al. 2013:6). Hvis et land ønsker å bli medlem av en internasjonal organisasjon, er det mer sårbart for kritikk og press når det gjelder å overholde organisasjonens normgrunnlag. Den økte oppmerksomheten kan føre til uthenging, og den aktuelle staten kan presses gjennom forhandlinger og handelsboikott (Risse et al. 1999:22–24). Hvis landet derimot handler i tråd med felles verdier, vil landet kunne dra nytte av dette i forhandlinger om framtidige godtgjørelser.

3. Taktiske innrømmelser

For å dempe den vedvarende kritikken fra det internasjonale samfunnet, begynner staten å gjøre visse kosmetiske grep. Et typisk eksempel på dette er frigivelse av fanger. Slike tiltak kan føre til at opposisjonen i landet styrkes. Det transnasjonale nettverket fokuserer her på å bidra til en sosial mobilisering i landet framfor å forsøke å endre atferden til de som sitter med makten. Nasjonale menneskerettsgrupper dannes og styrkes, og de er beskyttet av internasjonale kontakter og den økte oppmerksomheten. Staten handler hovedsakelig ut ifra en instrumentell eller strategisk posisjon, ofte for å oppnå militær eller økonomisk bistand

eller minske internasjonal isolasjon. Denne fasen er et viktig punkt i spiralmodellen da den kan føre til en ny kurs hvor menneskerettene i større grad blir overholdt, eller til midlertidig tilbakegang hvis regjeringen undertrykker aktivistene tilstrekkelig. Det blir da en pause i utviklingen i henhold til syklusen i spiralmodellen. Hvis det nasjonale sivilsamfunnet utvikles og styrkes, vil ikke regjeringen lenger ha full kontroll på situasjonen i landet. Press kan utøves utenfra i form av bistandshjelp hvor det foreligger krav fra donorland om menneskerettsforbedringer. Uthenging av normkrenkelsene blir et effektivt virkemiddel fra internasjonale aktørers side (Risse et al. 1999:25–26). Regjeringen kan reagere på den økte mobiliseringen, enten ved å slå enda hardere ned på opposisjonelle eller ved å fortsette med de taktiske innrømmelsene (Risse et al. 2013:6).

4. Implementert status

I denne fasen, som også kan betegnes som forpliktelsesfasen, blir menneskerettsnormer formelt innført. Internasjonale traktater og protokoller blir ratifisert, nasjonale lover blir endret i henhold til internasjonale standarder, menneskerettsinstitusjoner blir etablert og menneskerettigheter er blitt en del av det politiske ordskiftet. Staten anser ikke lenger menneskerettigheter som kontroversielle selv om den faktiske atferden fortsatt kan bryte med disse (Risse et al. 1999:29). For at denne fasen skal være nådd, må statens uttalelser konsekvent støtte de normative ideene, uavhengig av publikumet. Følgende indikatorer framsettes som kjennetegn på et lands aksept av menneskerettighetenes validitet: De ratifiserer internasjonale menneskerettskonvensjoner, inkludert de valgfrie protokollene. Normene er institusjonalisert i grunnloven og/eller i nasjonal lov. Det eksisterer en institusjonalisert mekanisme hvor borgerne kan klage inn menneskerettsbrudd. Regjeringens diskursive praksis anerkjenner menneskerettsnormenes gyldighet både overfor nasjonale og internasjonale aktører. Kritikkk blir ikke lenger karakterisert som innblanding i nasjonale affærer. Regjeringen samtaler med sine kritikere.

5. Regelkonsistent atferd

Denne fasen, som også omtales som overholdelsesfasen, innebærer en endring i atferden til styresmakten i tråd med internasjonale menneskerettigheter. Traktater som er underskrevet, blir fulgt opp i praksis og er institusjonalisert. Et tonivåspill, utkjempet på nasjonalt og internasjonalt nivå, setter støttespillere av implementeringen av menneskerettsnormene opp mot motstanderne av dette. Endring finner sted hvis de som er for en atferdsendring, får tilstrekkelig internasjonal støtte til at de seirer over motstanderne av menneskerettsnormene

på nasjonalt nivå. Selv om menneskerettsnormene nå er akseptert av statsmakten, kan menneskerettsbrudd fremdeles forekomme (Risse et al. 1999:31–33).

2.4.1 Kritikk av spiralmodellen

Empiriske studier viste at mange land aldri når siste fase i spiralen. Da spiralmodellen ble lansert, sprang hovedkritikken ut fra dette punktet; at overgangen mellom forpliktelsesfasen og overholdelsesfasen var underspesifisert. Videre gikk kritikken ut på at det er en grense for hvor stor effekt retoriske virkemidler kan ha, og i likhet med et realistisk standpunkt at menneskerettigheter ikke alltid vil prioriteres over andre normer den enkelte stat forholder seg til (Jetschke og Liese 2013:41). Modellen ble også kritisert for å være for optimistisk i sin idealistiske tanke om at når framskritt først er gjort, vil ikke tilbakeslag forekomme (ibid.). Forfatterne går ut fra at når en stat først har sluttet å benekte menneskerettighetenes gyldighet, vil rettighetenes moralske makt være bindende. Den ble også kritisert for å se en stats menneskerettspraksis under ett framfor å anerkjenne at den kan være fragmentert og heterogen. En ytterligere kritikk omhandlet modellens manglende evne til å forklare hvordan konflikter og sikkerhetstrusler former statens undertrykkende atferd. Dette er særlig relevant med tanke på terrorismefrykten som har økt siden angrepene 11. september 2001 (Shor 2008:117, 119). Det at staten spiller en viktigere rolle etter hvert i spiralen, er heller ikke forklart (Checkel 2001:558).

2.4.2 Fra forpliktelse til overholdelse

I 2013 kom boka *The Persistent Power of Human Rights*. Den er redigert av de samme forfatterne, og de vurderer spiralmodellens styrke og svakheter sett i lys av forskning og utvikling på menneskerettsområdet det siste tiåret. Empiriske studier synes å bekrefte modellens evne til å beskrive sekvenser og mekanismer i de tre første fasene. Siden alle stater nå har ratifisert en eller flere menneskerettskonvensjoner, og underforstått befinner seg i fase 4, setter forfatterne søkelys på prosessen fra forpliktelse (*commitment*)¹⁴

---

¹⁴ Forpliktelse, *commitment*, refererer vanligvis til statens aksept av internasjonale menneskerettsnormer. Traktater kan bli sett på som et uttrykk for normer. Dermed blir ofte undertegnelse av traktater ansett som en indikator på statens forpliktelse. Hvorvidt denne forpliktelsen genuint er ønsket fra statens side, vil variere. Sett i lys av spiralmodellen kan underskrivelse av traktater være en taktisk innrømmelse fra staten, og dermed gå innunder fase 3.

på menneskerettighetene til den faktiske overholdelsen av disse (*compliance*)¹⁵. Forfatterne diskuterer ut fra empiriske studier i seks stater hvilke faktorer som har ført til at utviklingen av menneskerettigheter har stoppet opp (Risse et al. 2013:31–32). De faktorene som identifiseres, synes ulike fra stat til stat. Blokkeringsfaktorene som identifiseres på bakgrunn av disse seks statene er: 1) Kina: Manglende sosial og materiell sårbarhet 2) Colombia: Aktivister og journalister mistenkeliggjøres og forfølges slik at sivilsamfunnets påvirkning hindres 3) Indonesia: Nasjonale menneskerettsorganisasjoner mangler intern støtte 4) Israel: Befolkningen støtter myndighetenes tiltak mot terrorister 5) Mexico: Vanskelig å presse et styre som har foretatt en menneskerettsforbedring 6) Tyrkia: Nasjonale NGO-er har ikke intern støtte.

Betydningen av arbeidsvilkår og status til innenlandsk opposisjon understrekes. Dessuten vil trussel mot landets suverenitet og sikkerhet spille stor rolle, jamfør Israels eksempel. Forfatterne presiserer ikke hvorvidt disse blokkeringsfaktorene kan forventes å være allmenngyldige og overførbare til andre stater som stopper opp i menneskerettsutviklingen. Likevel kan de trolig bidra til å indikere hvorfor andre stater ikke går videre til full menneskerettsoverholdelse.

Det viktigste bidraget i den nye boka er ifølge forfatterne, å klarlegge hvilke grunnleggende forhold, *scope conditions*, som er avgjørende for hvor villig en stat er til å etterleve menneskerettsnormer. Det dreier seg om hvorvidt staten har *vilje* og *evne* til å foreta en menneskerettsendring. Forfatterne identifiserer følgende fire faktorer som gjør at en overgang fra fase 4, forpliktelse til menneskerettighetene, til fase 5, faktisk overholdelse, er mer eller mindre sannsynlig: 1) Demokratisk vs. autoritært regime. Empiriske studier viser at det nesten alltid må til regimeendring og liberalisering for å få en menneskerettsforbedring. Minst sannsynlighet for at det er vilje til å etterleve menneskerettsendringer, vil en finne hos et autoritært regime med lav materiell og sosial sårbarhet. 2) Konsolidert vs. begrenset statlig kapasitet. I enkelte land har det vist seg at det ikke står på den politiske viljen, men snarere kapasiteten staten har til å gjennomføre en liberalisering. 3) Sentralisert vs. desentralisert regelimplementering. Overholdelse er lettere å sikre hvis det er de samme personene som er

---

¹⁵ Overholdelse, *compliance*, blir som oftest definert som konformitet av atferd i henhold til regler. Det omfatter ofte ratifisering av traktater. Likevel er det viktig å påpeke at overholdelse ikke nødvendigvis innebærer at konformiteten har et *utfall*, altså at traktatene faktisk blir praktisk gjennomført. Overholdelse kan sies å oppstå når en stats atferd samsvarer med hva som er forventet. Ikke-overholdelse er når statens atferd ettertrykkelig er i dissonans med hva som forventes (Simmons 1998:77–78).

forpliktet til menneskerettigheter som også foretar endringene direkte. For eksempel er dødsstraff noe som behandles på nasjonalt, ikke regionalt, nivå, og dermed er overholdelse lettere å sikre. 4) Materiell og sosial sårbarhet. Sterke stater med økonomiske eller militære ressurser er mindre sårbare for eksternt press. Stater som er medlemmer av det internasjonale samfunn og har rykte om høy standard, er mer sårbar for *naming and shaming*. Ønsket om å beskytte sitt internasjonale renommé kan dermed virke som motivator for menneskerettsendring.

De faktorene som synes avgjørende for *vilje*, er regimetype og materiell og sosial sårbarhet. *Evnen* til etterlevelse knytter seg primært til om statsapparatet er tilstrekkelig oppbygd og om det er sentralisert eller desentralisert regelimplementering. Det beste utgangspunktet for endringsevne er en sentralisert stat med velutviklede statsinstitusjoner (Risse et al. 2013:16-21, 286).

Fra et sosiologisk institusjonelt standpunkt kunne man anta at Aserbajdsjan vil benytte en såkalt *logic of appropriateness* (jf. Risse et al. 2013:21), noe som på norsk oversettes som *passendehetslogikk* eller *det-som-sømmer-seg-logikk*, i Europarådet. Dette innebærer at staten adapterer og handler i tråd med organisasjonens verdier heller enn etter egne interesser (Peters 2012:32). Forfatterne tror disse fire grunnleggende forholdene ikke bare påvirker prosessen med å bevege aktørene fra forpliktelse til overholdelse direkte, men også er avgjørende for hvor effektive sosialiseringsmekanismene virker.

2.4.3 Spiralmodellens anvendelse

Risse et al. anvendte i utgangspunktet modellen på følgende elleve land, alle med normbrytende styresett: Kenya, Uganda, Indonesia, Tunisia, Marokko, Filippinene, Sør-Afrika, Chile, Guatemala, Polen og Tsjekkoslovakia. Den er siden blitt benyttet i studiet av ytterligere elleve¹⁶ stater (Jetschke og Liese 2013:28). Spiralmodellen er stort sett blitt anvendt på ikke-demokratiske, ikke-industrielle og ikke-europeiske land (Shor 2008:119). I utgangspunktet la Risse et al. opp modellen etter menneskerettsutvikling i land delt inn i to kategorier: suksessrike og mislykkede. Landene som Risse et al. omtaler som suksesshistorier (Chile, Tsjekkoslovakia, Polen, Filippinene og Sør-Afrika) da de har oppnådd fase 5 der menneskerettigheter blir overholdt, ble alle gradvis demokratier (ibid.:134). Utviklingen

---

¹⁶ Algerie, Bangladesh, Kina, Colombia, Egypt, Iran, Israel, Mexico, Saudi-Arabia, Tyrkia og Jemen.

fulgte ikke i alle tilfellene fasene kronologisk, men man kunne likevel ane et mønster (Risse et al. 2013:7). Risse et al. (1999:2) argumenterer for at spredningen av internasjonale menneskerettsnormer avhenger av at det eksisterer nettverk av nasjonale og internasjonale aktører som samarbeider med internasjonale regimer for å opplyse vestlig offentlighet og vestlige regjeringer om menneskerettsbrudd. I *The Power of Human Rights* har modellen også blitt benyttet til å studere land hvor sivilsamfunnet har vært utsatt for en ekstrem undertrykkelse fra styresmaktene. I Guatemala ble 100 000 mennesker drept av sikkerhetsstyrker mellom 1966 og 1986 (Risse et al. 1999:3). Modellen evner å si noe om menneskerettsutvikling selv der hvor nasjonale opposisjonelle virker til å ha vært enda kraftigere undertrykt enn i Aserbajdsjan. Jeg går ut fra at en modell for menneskerettsnormers påvirkning på nasjonal menneskerettspraksis, vil bidra til å belyse relasjonen mellom Aserbajdsjan og den normbærende organisasjonen som Europarådet er. Dette legger til rette for en interessant studie da Aserbajdsjan allerede er med i Europas menneskerettsklubb, men likevel har dyptgående demokratiske mangler.

Risse et al. legger ikke opp til at spiralmodellen er en prognose for en stats trinn fra menneskerettskrenkelse til menneskerettsoverholdelse. Modellen må snarere ansees som en idealisert framstilling for mulig utvikling. Den er ikke ment å forutsi hvordan menneskerettsendringene inntreffer, men det er et verktøy for å belyse hvilke faktorer som veier tyngst. Det gir altså ingen mening å teste teorien. Spiralmodellen vil heller benyttes som et verktøy til å forklare visse trekk ved menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan etter at landet ble medlem av Europarådet.

2.5 Naturressursenes forbannelse

Antakelsen om at store olje- og gassforekomster i utviklingsland er til hinder for utviklingsprosessen, består i hovedsak av en oppfatning om sviktende nasjonale institusjoner. Det er en tilsynelatende sammenheng mellom svake eller ikke-eksisterende institusjoner og manglende økonomisk og demokratisk utvikling. Land som får store oljeinntekter før de har gått gjennom en demokratiseringsprosess, antas å mangle tilstrekkelig konsoliderte demokratiske institusjoner til at landet som helhet, utover en privilegert elite, vil dra fordel av naturressursprofitten. Videre vil regjeringseleten mangle initiativ til å opprette velfungerende institusjoner etter oljeboomen da de selv ikke vil være tjent med dette. Hvis institusjoner eksisterer før elitene begynner å tjene på oljeutvinningene, vil elitene ha et sterkt insentiv til å

svekke disse etter hvert. Man kan dermed påstå at oljeressurser direkte fører til svake institusjoner, noe som igjen innebærer at naturressursene blir en forbannelse (Luong og Weinthal 2010:2). Riktignok finnes det eksempler på utviklingsland hvor en positiv utvikling har fulgt utvinning av naturressurser. Selv om det er diskutabelt hvorvidt Botswana fullstendig har unnsloppet ressursforbannelsen, har store forekomster av diamanter og ulike metaller ført til en økonomisk vekst i landet som helhet. Noe av grunnen til dette tilskrives godt fungerende institusjoner og et godt styresett (Iimi 2006:2–9). Chile og Malaysia nevnes som andre eksempler på land hvor naturressurser ikke har ført til en forverring av økonomisk og sosial tilstand (Luong og Weinthal 2010:3).

2.6 Eliteteori

Ifølge Juan Linz og Alfred Stepan (1996:424) har tidligere sovjetstater en tung historisk byrde som må overkommes for at et demokrati kan etableres. Under kommunismen var den politiske strukturen preget av vertikale og horisontale relasjoner i et sosialt lojalitetssystem (Franke, Gawrich og Alakbarov, 2009:112). To motstridende teorier er sentrale i studiet av post-sovjetiske land. Ifølge en elite-reproduksjonsteori har nomenklatureliten fra sovjettiden overlevd og er fortsatt på toppen av samfunnet i dag. Den andre, elite-sirkulasjonsteorien, hevder at overgangen til post-kommunisme førte til en endring av elitene; nye personer innehar posisjoner på basis av prinsipper som er ulike fra den gamle elitens. Den dominerende oppfatningen er den førstnevnte (Szelényi og Szelényi 1995:616–617). Tre italienere er prominente innen eliteteori. Ifølge Paretos elitesirkulasjonsteori er eliten og ikke-eliten ustabile posisjoner, og det vil foregå endringer i disse. Nye eliter vil overta plassen til de gamle (Earlham Sociology Pages 2015). Oligarkiets jernlov, av Michels, beskriver at styring av en begrenset elite til ethvert tidspunkt er uunnværlig. Dette fordi selv et demokrati krever en organisering. Organiseringen fører til at et fåtall personer styrer ut fra sine interesser (Slattery 2003:52). Mosca er en annen klassisk eliteteoretiker. Han hevdet at samfunn styres av en minoritet, den *politiske klassen*. Han mente at makteliten har overlegne organisatoriske evner som gjør at de oppnår politisk makt i et byråkratisk samfunn. Det vil ifølge Mosca, Michels og Pareto hele tiden være unnværlig at minoriteten som styrer har kontroll over en viktig samfunnsressurs (Bull 2014:17).

3 Metode og kilder

Risse et al. (1999:238) framholder at sosialiseringsprosessene som innfanges av spiralmodellen, er universelle og kan generaliseres og overføres til ulike regioner og nasjonale strukturer. Modellen vil i denne oppgaven benyttes som et verktøy for å kaste lys over menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan, med særlig fokus på Europarådet som aktør. Samtidig som en modell benyttes som et hjelpemiddel, er det viktig ikke å følge modellen blindt uten øye for andre faktorer som kan bidra til forklaringer. En modell presenterer visse forventninger. Spiralmodellen legger vekt på hvilke aktører som er viktige og hvilke trinn som følger hverandre i en menneskerettsutvikling. På samme tid som modeller er en sentral del av forskning på sosiale fenomener, kan de noe paradoksalt beskrives som ”*abstraksjoner som tilsynelatende er svært frakoblet den virkelige verden*” (Hvidsten 2014:182).

Oppfatningen av at modeller er verktøy og ikke beskrivelser av virkeligheten, gjør testing av en modell som helhet irrelevant da man uansett ikke kan forvente at modellen er en eksakt gjenspeiling av virkeligheten (ibid.:200). Spiralmodellen er bygget på visse generelle fellestrekk som er observert i ulike stater. Ved anvendelse av modellen må man likevel være på utkikk etter faktorer som skiller Aserbajdsjan som studieobjekt fra andre land.

Uttrykket *serendipitet* stammer fra den persiske fortellingen om De tre prinsene fra Serendip. Ved ulike lykketreff gjør brødrene stadig utilsiktede oppdagelser de i utgangspunktet ikke var på utkikk etter. En slik åpenhet for å avdekke nye sannheter underveis, kan være viktig å bære med seg i vitenskapelige studier. Woliver (2002:678) nevner at hell spiller en stor rolle i intervjuer, og at man da kan få sjansen til å bli introdusert for andre personer og fakta man ellers ikke ville vurdert. Gjennom intervjuer især, og ved å lese om Aserbajdsjan, kom jeg etter hvert fram til at politisk arv og landets posisjon som oljenasjon er viktige faktorer. Disse to elementene vil tilsynelatende være viktige bidragsyttere til å kaste lys over menneskerettssituasjonen, og de er dermed inkludert i analysen.

Forskningsdesignet som benyttes i oppgaven, vil kunne betegnes som en kvalitativ enkel casestudie. Ifølge George og Bennett (2005:6) har forskning på ett enkelt kasus sin styrke i den detaljerte utforskningen av hypoteser om årsaksmekanismer. Oppgaven er en inngående studie og beskrivelse av aktører og prosesser som har potensiell innvirkning på en menneskerettsendring i et land; Aserbajdsjan. Når tilfellet som undersøkes representerer en

kritisk test av en eksisterende teori, er en enkelt casestudie et hensiktsmessig design (Yin, 2013:56). Her tester jeg ikke en teori, men anvender en mye brukt modell på et nytt land. Det å studere ett kasus tillater en dyperegående analyse enn om man pirker i overflaten i en bredere studie. Det er altså den indre validiteten som søkes snarere enn generaliserbarhet og ytre validitet. Jeg benytter en deduktiv forskningsmetode.

3.1 Valg av studieobjekt

28. august 2014 gikk flere menneskerettsorganisasjoner, deriblant Human Rights Watch, sammen om å skrive et åpent brev til Europarådets generalsekretær, Thorbjørn Jagland. Temaet var aserbajdsjanske myndigheters fengsling av politisk opposisjonelle og Europarådets fraværende innblanding i saken (Williamson for Human Rights Watch og Krivosheev for Amnesty International, m.fl. 2014). Etter et rotasjonsprinsipp hadde landet formannskapet i Europarådets Ministerkomité fra mai til november 2014. Et formannskap innebærer å være ordstyrer for møtene i det utøvende organet i organisasjonen, Ministerkomiteen. Det landet som har formannskapet, setter opp et program over hvilke felt de vil prioritere i denne perioden. Man vil forvente at de som sitter med formannskapet, promoterer Europarådets verdier innenfor menneskerettigheter og demokrati. Stater som har mangler innen demokrati- og menneskerettighetsfeltet på hjemmebane, forventes å sette dette høyt på prioriteringslista for formannskapet. Aserbajdsjan er imidlertid alene om å ha brukt formannskapet som en anledning til å stramme inn den menneskerettsundertrykkende praksisen nasjonalt (intervju representant for Europarådet 2015). Landet er også det eneste som har nektet en spesialrapportør fra Europarådet innreise. I tillegg er Aserbajdsjan alene om å ha avstått fra å tilrettelegge for besøk fra Veneziakommisjonen¹⁷ (intervju representant for Veneziakommisjonen 2015). I forkant av arbeidet med oppgaven uttalte flere ansatte i Europarådet at et studium av Aserbajdsjan vil være interessant fordi det er en stadig økende bekymring i organisasjonen rundt landets menneskerettssituasjon. Samtidig som Europarådet er den viktigste internasjonale organisasjonen for Aserbajdsjan (intervju Lindeman 2015), oppfattes det innenfor organisasjonen som om landet i stadig større grad ignorerer uttalelser herfra (intervju representant for Europarådet 2015).¹⁸ Landets strategiske posisjon, både geopolitisk og som oljemakt, gjør det også unikt. Valget av Aserbajdsjan som case, ble gjort

---

¹⁷ Den europeiske kommisjonen for demokrati gjennom lovgivning, i denne oppgaven omtalt som Veneziakommisjonen, er et uavhengig rådgivende organ i Europarådet.

¹⁸ Likevel er ikke Aserbajdsjan alene om å være en utfordring for organisasjonen. Russland, Ukraina og Italia er medlemslandene som har flest ventende saker i Domstolen (Den Europeiske Menneskerettsdomstolen 2015a).

på bakgrunn av alle disse faktorene. Den forverrede menneskerettssituasjonen i landet vil avdekke hvordan Europarådet er rustet til å respondere på medlemslands verdibrudd.

3.2 Datainnsamling

To metoder er hovedsakelig anvendt i denne oppgaven; dokumentstudier og semi-strukturerte intervjuer. Dokumentene som analyseres, er rapporter fra de ulike organene i Europarådet. Jeg har gått gjennom alle rapporter PACE har skrevet om Aserbajdsjan siden medlemskapets begynnelse. Dette er overvåkningsrapporter på hvordan landet imøtekommer sine medlemskapsforpliktelser. Transkripsjoner av diskusjoner i PACE der Aserbajdsjan har vært diskutert, er også gjennomgått. Fra Ministerkomiteen har jeg sett på handlingsplanen for Aserbajdsjan og resolusjoner i forbindelse med Aserbajdsjans manglende oppfølging av dommer fra Domstolen. Videre har jeg sett på rettsdokumenter og studert to saker som spesielt har vakt oppsikt. Målet med å se på dokumentene fra Europarådet, vil være å si noe om menneskerettsframgangen i Aserbajdsjan så vel som å se på utviklingen av forholdet mellom landet og organisasjonen.

Jeg har også sett på taler, intervjuer og utsagn fra president Ilham Aliyev og personer høyt oppe i den aserbajdsjanske politiske eliten. Av sekundærkilder anvender jeg rapporter fra internasjonale menneskerettsorganisasjoner, som Amnesty International og Human Rights House Network. Rapporter fra Freedom House benyttes også i enkelte tilfeller. Den sistnevnte organisasjonen har blitt kritisert for å være uforholdsmessig negativ i omtalen av ikke-vestlige stater. Når det refereres til Freedom House, vil det derfor suppleres med informasjon fra andre kilder. Tenketanken European Stability Initiative har satt fokus på Aserbajdsjan og omtaler også landets forhold til Europarådet. Den er kritisk til organisasjonens håndtering av Aserbajdsjans menneskerettsbrudd og har skrevet flere rapporter om dette. Det har likevel vært viktig å forsøke å være nøytral i bedømmingen av Europarådets innsats ved også å spørre seg hvilken rolle organisasjonen er ment å spille og hva den har oppnådd.

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på den generelle utviklingen i retorikken til aserbajdsjanske representanter. Jeg har dermed valgt å gå gjennom alle rapporter og transkriberinger av diskusjoner fra da rapportene ble presentert for PACE. I tillegg har jeg sett på taler fra da Aserbajdsjans utenriksminister og president var i forsamlingen, og studert

transkripsjon av debatten etter disse. Andre beskrivende utsagn fra høytstående aserbajdsjanske myndighetspersoner i andre sammenhenger er også inkludert i analysen. Jeg har altså gått gjennom dokumenter fra PACE hvor Aserbajdsjan har hatt et hovedfokus og valgt ut sitater som er representative for diskusjonen. Hvis jeg skulle hatt en mer systematisert studie av aserbajdsjanske representanters retorikk, hvor jeg kategoriserte hvert utsagn, ville dette gått på bekostning av antall rapporter studien tok for seg. Jeg har i denne oppgaven altså heller prioritert å se på hovedtrekkene i debatten, for å kunne si noe om den generelle utviklingen over tid. Det har vært en forutsetning ikke å være forutinntatt til hva man ser etter, men å velge ut utsagn som faktisk er representative.

3.3 Valg av intervjuobjekter

Det syntes viktig å snakke med nøkkelpersoner som representerer de ulike aktørene i spiralmodellen. Jeg har utført dybdeintervjuer av semi-strukturell karakter med personer som har god kjennskap til menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan, Europarådets arbeid eller oljevirkningen i landet. Studien er innmeldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Fra Europarådet har jeg intervjuet generalsekretær Thorbjørn Jagland, en representant for Veneziakommisjonen, en representant fra Europarådet, som har vært involvert i samarbeidet med Aserbajdsjan, og en tidligere leder av Europarådets kontor i Baku. Videre har jeg intervjuet en person med svært god kjennskap til forholdet mellom Europarådet og Aserbajdsjan. Fra det internasjonale sivilsamfunnet har jeg intervjuet Maria Dahle fra Human Rights House Foundation og Berit Lindeman fra Den norske Helsingforskomiteen. Jeg har intervjuet Lise Christoffersen, som er nestleder for den norske stortingsdelegasjonen til PACE, for å få belyst hvordan dette organet fungerer. Hun har vært involvert i PACEs rapportørgruppe til Aserbajdsjan. I tillegg intervjuet jeg Norges ambassadør til Europarådet, Astrid Helle, som også er ordstyrer for møtene i Ministerkomiteens rapportørgruppe for demokrati. Videre har jeg intervjuet Steinar Gil, tidligere ambassadør fra Norge til Baku. Jeg intervjuet også to representanter for Statoil. På tross av at oppgaven ikke har et eksplisitt fokus på relasjoner mellom Aserbajdsjan og Norge, var det nærliggende å intervjuer en representant for Statoil som fram til 2014 var det nest største utenlandske oljeselskapet som

opererer i Aserbajdsjan¹⁹. Jeg foretok dybdeintervjuer med to aserbajdsjanske menneskerettsforkjempere: Gulnara Akhundova, fra International Media Support (IMS), og Emin Milli, som i to perioder har vært fengslet på bakgrunn av sin dissidentvirksomhet i Aserbajdsjan. Sisnevnte driver nå en aserbajdsjansk uavhengig mediekanal, Meydan TV. Milli har vært engasjert som advokat av Europarådet, for å bringe fram informasjon i 40 saker angående politiske fanger i Aserbajdsjan. Også Akhundova har som sivilsamfunnsrepresentant, vært i Europarådet flere ganger. Jeg har vært til stede på foredrag og paneldebatter der personer fra det aserbajdsjanske sivilsamfunnet som nå lever i eksil, har deltatt. På disse arrangementene hadde jeg uformelle samtaler med flere aserbajdsjanske menneskerettsaktivister. En særlig fruktbar samtale hadde jeg med Mehman Aliyev som er redaktør for aserbajdsjanske uavhengige Turan Information Agency. Informasjonen fra disse uformelle samtalene er blitt benyttet som bakgrunnsinformasjon til oppgaven.

Jeg har dermed vært i kontakt med alle aktører som omtales i modellen, bortsett fra representanter for aserbajdsjanske myndigheter. Jeg har ikke oppnådd kontakt med den aserbajdsjanske representasjonen til Europarådet til tross for flere forsøk på å få intervju. Aserbajdsjan har ingen ambassade i Norge, og jeg har heller ikke lyktes i å komme i kontakt med aserbajdsjanske myndigheter gjennom norske kontakter. Det aserbajdsjanske byråkratiet virker nokså ugjennomtrengelig for utenforstående. Likevel mener jeg dette hullet tettes igjen med uttalelser fra aserbajdsjanske myndigheter som foreligger skriftlig. Taler og utsagn av president Aliyev, eller av personer i presidentadministrasjonen, gir en klar indikasjon på hvor de står i menneskerettsspørsmål.

I talene vil jeg se på de normative utsagnene som indikerer retningen lederskapet beveger seg i. Aserbajdsjanske styresmakter har et sterkt grep om sine representanter, og meningene som de ytrer er unisone og i samsvar med det offisielle standpunktet. På tross av at det unektelig hadde vært interessant å få representanter som taler Aserbajdsjans sak i tale, er det grunn til å betvile at et intervju kunne tilført oppgaven vesentlige opplysninger som ikke allerede foreligger i skriftlige kilder. Det framstår som tydelig at det bare er personer høyt oppe i statssystemet, som har mulighet til å uttale seg fritt. Jo høyere opp i systemet man må for å finne noen som kan servere noe annet enn den offisielle versjonen, jo vanskeligere vil disse

---

¹⁹ Statoil solgte sine andeler i gassfeltet Shah Deniz (15,1%), South Caucasus Pipeline Company (SCPC) (15%) og Azerbaijan Gas Supply Company (AGSC) (12,4%) til det malaysiske selskapet Petronas i oktober 2014 (Den kongelig norske ambassade til Baku 2014).

personene også være å komme i kontakt med. Ambassadører eller representanter til PACE fra Aserbajdsjan vil med stor sannsynlighet ikke kunne uttale seg på egne vegne. En hendelse fra juni 2015, bygger opp under antakelsen om at representanter for aserbajdsjanske myndigheter ikke står fritt i å uttale seg. I mai 2015 omkom 15 personer i en boligbrann i Baku. Den var forårsaket av brannfarlig materiale som var blitt festet utenpå bygget i sammenheng med myndighetenes oppussing av fasader før European Games, som ble arrangert i hovedstaden i juni samme år. Med store interesser i bygningsbransjen ble personer i presidentadministrasjonen anklaget for å være skyldige i uføret. En av landets ambassadører, Arif Mammadov, uttrykte i en Facebook-status en kritikk av myndighetene som han hevdet *”tjener millioner på vårt folks lidelser [...]”*. Myndighetene reagerte med å si opp Mammadov, og han ble beskyldt for å være forræder. I tillegg fikk fem ambassadører som hadde trykket ”liker” på innlegget, samt ytterligere en ambassadør, hvis sønn hadde trykket ”liker”, sparken (Hagvaag, innlegg i Dagbladet 12.06.15). Det er altså ikke aksept for å uttrykke et annet synspunkt enn det offisielle. Av samme grunn anser jeg uttalelser fra aserbajdsjanske PACE-representanter i forsamlingen som et uttrykk for myndighetenes holdning, snarere enn personlige standpunkt.

Informasjonsinnsamlingen har medført en reise til Strasbourg for å intervju personer som jobber i, eller har en relasjon til, Europarådet. Det hadde vært interessant å møte aserbajdsjanske menneskerettforkjempere i Aserbajdsjan, men dette ville ikke vært noen enkel oppgave. Det er et trist faktum at de mest prominente aktivistene enten er i fengsel, bor i eksil eller lever under svært regulerte forhold under oppsyn av myndighetene. Aktivistene i Aserbajdsjan står dermed ikke fritt i å snakke med utenlandske personer om menneskerettigheter. Med bakgrunn i at både sivilsamfunn og myndigheter ville være vanskelig å få i tale i Aserbajdsjan, anså jeg det ikke som hensiktsmessig for informasjonsinnsamlingen å reise til landet.

Jeg har i denne oppgaven foretatt et strategisk utvalg av intervjuobjekter. Høsten 2013 var jeg praktikant ved Den norske faste delegasjonen til Europarådet, og det har gitt meg et fortrinn. Jeg har fått innblikk i Europarådet som organisasjon og dets forhold til Aserbajdsjan, gjennom en periode som er lengre enn tidsrammen for denne oppgaven. Kjennskapet til Europarådet har gjort det enklere å finne fram til nøkkelpersoner i en kompleks organisasjonsstruktur, og det har trolig også gjort det lettere å få svar på henvendelser.

3.4 Levninger og beretninger

I informasjonsinnsamling gjennom intervju, vil det være viktig å ha en balanse med hensyn til intervjuobjektens interesser og bakgrunn. Ikke-statlige organisasjoner vil kunne belyse hvilke forhold det nasjonale sivilsamfunnet opererer under og begrenses av, og hvilke internasjonale aktører som kan utøve press på aserbajdsjanske myndigheter. Man kan forvente at NGO-er vil mene at aktører som Europarådet og Statoil burde sette i gang større tiltak for å legge press på undertrykkende regimer. Som motvekt vil det være interessant å intervju personer fra Europarådet og Statoil. Det ville være naturlig om representanter herfra framhever de positive aspektene ved rollen spilt av institusjonen. Intervjuer må sees i lys av det emosjonelle aspektet til opphavspersonen og prinsipielt oppfattes som *levninger*. Særlig normative utsagn går under denne kategorien. For at opplysninger skal kunne ansees som en *beretning*, må de beskrive en faktisk, objektiv virkelighet. Beretninger gir ofte en kronologisk oversikt. Rapporter fra Europarådet beskriver den faktiske situasjonen i Aserbajdsjan, og disse ansees for å være beretninger hvis man går ut fra at organene som vedtar dem, er nøytrale (Kjeldstadli 1999:173–174).

3.5 Behandling av informasjon fra intervjuer

Jeg har forsøkt å bruke informasjonen fra intervjuobjektene til å belyse temaet, ikke som en fasit. På bakgrunn av kunnskap og ståsted til intervjuobjektet har jeg likevel vurdert enkelte utsagn som upartiske forklaringer av en faktisk situasjon. Et eksempel på dette er opplysninger som ambassadør Astrid Helle kommer med fra aktiviteten i Ministerkomiteen. Anonymisering i intervjuer kan kanskje føre til at intervjuobjektene frigjør seg litt fra den rollen de er ment å representere, og de gir mer nøytral og berettende informasjon. I så fall kan utsagnene brukes både som levning og beretning. Dette var for eksempel tilfelle for den ene ansatte i Europarådet som tok av seg ”Europarådshatten” for usentimentalt å se på forholdet med Aserbajdsjan, slik det faktisk er.

3.6 Anonymitetsoverveieelse

I forkant av intervjuene ble intervjuobjektene forespurt om de ønsket å være anonyme eller ga tillatelse til å benevnes med navn og stillingstittel i oppgaven. En person med god kjennskap til forholdet mellom Europarådet og Aserbajdsjan, forutsatte fullstendig anonymitet. Jeg ser at dette gir mindre tyngde og troverdighet til utsagnene. Likevel

presenterte vedkommende ny informasjon som var viktig for oppgaven, og jeg har derfor valgt å inkludere dette. To av personene jeg intervjuet fra Europarådet ønsket også å være anonyme. For å gi økt tyngde og relevans til informasjonen de bidro med, i enighet med intervjuobjektene, har jeg identifisert at den ene er representant for Veneziakommisjonen. Jeg kan ikke gå inn på hvilket Europarådsorgan den andre personen tilhører, utover å si at det er en generell representant for Europarådet. Dette vil sette informasjonen i kontekst. Benevnelsene ”representant for Veneziakommisjonen” og ”representant for Europarådet” dekker mange ansatte, og informasjonen vil ikke kunne spores direkte tilbake til intervjuobjektene. De to representantene jeg snakket med fra Statoil, ønsket også å være anonyme. Anonymiseringsspørsmålet vil være en viktig avveining i et forskningsopplegg. Fordelen anonymisering gir, er at intervjuobjektet står friere i å uttale seg og kan gi opplysninger og betraktninger på et mer personlig plan, uten de begrensningene som representantrollen fører med seg. Dette uttrykte et intervjuobjekt ved å si at vedkommende ville uttale seg på personlig grunnlag, ikke som diplomat. Dermed var informasjonen mer nøytral og tillot en større frihet til å omtale temaet. På den annen side vil informasjonen som gis, få mer tyngde hvis det framgår at personen som kommer med opplysningene, har en framtrædende rolle i organisasjonen.

3.7 Tidligere forskning og denne oppgavens bidrag

King, Keohane og Verba (1994:15) skriver at alle forskningsprosjekter bør tilfredsstille to kriterier. For det første bør det stilles spørsmål som er relevante for den virkelige verden. Slutningene man kommer fram til, bør være av betydning i forståelsen av noe som påvirker mange personers liv. Hvem er personene som berøres av temaet som tas opp i denne oppgaven? Menneskerettsforholdene i Aserbajdsjan påvirker daglig livssituasjonen til de ni millioner innbyggerne i landet. Både for organisasjonen og dens medlemsland, kan man si at Europarådets opprettholdelse av rollen som Europas fremste menneskerettsbastion, vil være viktig. Det andre kriteriet til King et al. er at et forskningsprosjekt skal være et spesifikt bidrag til forskningen ved å øke den kollektive evnen til å forklare et aspekt i verden (ibid.). Det etterstrebes at denne oppgaven skal være et bidrag, om enn beskjedent, til litteraturen som omhandler menneskerettsendring i autoritære regimer. Den vil være et tillegg til, og føye seg inn i rekken av, eksisterende forskning hvor spiralmodellen til Risse et al. anvendes for å analysere menneskerettsendring i ulike land. Nyvinningen vil være i form av at modellen, etter min kjennskap, ikke tidligere er blitt anvendt med Aserbajdsjan som studieobjekt. Når

Aserbajdsjan har vært forsket på, har studiene tatt utgangspunkt i å se på landet utfra dets oljeressurser, heller enn å se på menneskerettsutviklingen. Heidi Kjærnet i NUPI er blant dem som har skrevet om dette temaet i flere bøker, deriblant "Caspian Energy Politics: Azerbaijan, Kazakhstan and Turkmenistan" (2012) og artikler som "Strategic Resources, Strategic Players: The Role of National versus International Oil Companies in Post-Soviet Eurasia" (2010). Tenketanken, European Stability Initiative, har publisert flere rapporter som omtaler forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet. Disse rapportene innebærer ikke en mer omfattende vitenskapelig analyse av forholdet, slik denne oppgaven etterstreber å gjøre.

3.8 Operasjonalisering og hypoteser

Jeg ønsker å undersøke forklaringskraften til Risse et al. sin spiralmodell på menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan. Spesielt vil jeg se om den avdekker hvilke aktører som har en viktig påvirkningskraft og hvordan disse samhandler. Forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet vil være i fokus, men i tråd med modellen vil jeg også trekke inn sivilsamfunnets og transnasjonale nettverks involvering. Selv om modellen er ment å være generaliserbar, vil det være hensiktsmessig å se etter spesifikke forhold i landet som studeres. Innenfor rammen av problemstillingen vil jeg her sette opp et sett med forventninger som vil vurderes i analysen. Hypotesene vil besvares underveis i analysen og oppsummeres i konklusjonen.

Taktiske innrømmelser tas for god fisk

Samarbeid mellom nasjonalt sivilsamfunn og internasjonale organisasjoner anses av Risse et al. som viktig for å presse en stat til menneskerettsoverholdelse. Budskapet om menneskerettsbrudd spres fra interne grupper og blir satt på den internasjonale agendaen. Risse et al. tar tilsynelatende høyde for at det internasjonale presset er konstant. De framholder at presset utenfra må opprettholdes, selv etter at staten har begynt å vise tegn til forbedring i fasen med taktiske innrømmelser.

Hypotese 1) Etter en periode hvor Aserbajdsjan har kommet med innrømmelser i Europarådet, har presset blitt mindre fordi man i organisasjonen har godtatt dette som faktiske forbedringer.

Frigivelse av fanger som taktisk innrømmelse

Risse et al. hevder at den normbrytende staten etter en lengre periode med press, vil foreta visse kosmetiske grep for å stilne kritikken. Å løslate fanger blir skissert som en typisk taktisk innrømmelse myndighetene gjør, for å imøtekomme presset utenfra.

Hypotese 2) Aserbajdsjanske myndigheter har frigitt politiske fanger for å dempe presset fra Europarådet.

Tilbakegang i modellen

Fasen hvor staten kommer med taktiske innrømmelser, beskrives av Risse et al. som den mest avgjørende for om det skjer en videre utvikling. En mobilisering av sivilsamfunnet vil ofte ta til etter at regjeringen foretar visse liberaliserende grep for å dempe presset. Hvis myndighetene reagerer på dette med ytterligere innstramminger, vil det skje en reversering av utviklingen. I begynnelsen av prosessen er sivilsamfunnet avhengig av nøkkelledere. Blir disse arrestert, kan en paralysering framfor mobilisering av nasjonale menneskerettsgrupper inntreffe.

Hypotese 3) Etter en fase med taktiske innrømmelser har det skjedd en reversering av menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan, og sivilsamfunnets rettigheter har blitt innskrenket.

Manglende sanksjonsmuligheter

Europarådet er grunnlagt på et sterkt normfundament. En sosialisering av et medlemsland vil skje når de tilpasser sin praksis etter organisasjonens verdier. For å sikre statenes respekt og overholdelse av verdigrunnlaget, har Europarådet ulike mekanismer. Likevel disponerer ikke organisasjonen materielle pressmidler, for eksempel i form av økonomisk eller militær bistand som kan holdes tilbake. Presset Europarådet kan utøve, skjer blant annet i form av rapporter, anbefalinger og dommer. Man kan da spørre seg om skriftlige og muntlige anmodninger, som ikke vil ramme landet i materiell forstand, er tilstrekkelig.

Hypotese 4) Europarådets sanksjonsmuligheter er ikke sterke nok til å presse et land til menneskerettsoverholdelse.

Bakenforliggende forklaringsfaktorer

Ved å se utover modellen til Risse et al., forventer jeg at Aserbajdsjans politiske historie og posisjon som velstående oljestat, innvirker på landets nåværende menneskerettssituasjon. Følgende representerer alternative forklaringer til spiralmodellen.

Oljens forbannelse og manglende elitefornyelse

Ifølge teorien om naturressursenes forbannelse vil land med autoritære styresett ha mindre insentiv til å foreta en liberalisering hvis oljeinntektene er store. Myndighetene frykter at en respekt for menneskerettighetene, vil medføre krav om redistribusjon av de økonomiske midlene til folket. På grunn av oljerikdommen kan de som sitter med makten kjøpe seg støtte i samfunnet, og sivilsamfunnet vil kunne kveles. Staten kan så opprette egne NGO-er, som er avhengige av ikke å opponere mot makten. Sætre (2009:117) skriver at "*Den som kontrollerer pengestrømmen, kontrollerer landet.*" Mosca, Michels og Pareto hevdet at en stat styres av en liten elite som kontrollerer en bestemt samfunnsressurs. Et dominerende syn fra eliteteori er videre at elitene fra sovjettiden reproduseres.

Hypotese 5) Aserbajdsjans oljerikdom har hatt en negativ innvirkning på menneskerettssituasjonen i landet fordi de store inntektene har bidratt til å holde den normbrytende politiske eliten ved makten.

3.8.1 Menneskerettsbegrepet

I utgangspunktet ønsket jeg å skrive en oppgave om hvordan Europarådet bidrar til å styrke demokratiseringsprosessen i Aserbajdsjan. Imidlertid er det diskutabelt hvorvidt det medfører riktighet å snakke om en *demokratiseringsprosess* her i det hele tatt. Derfor velger jeg å ikke gå nærmere inn på en demokratidefinisjon. Gjennom intervjuer fikk jeg bekreftet at det var mer høvelig å omtale *menneskerettssituasjonen*.

Begrepet *menneskerettsoverholdelse* vil i oppgaven omhandle den respekt staten har for Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 1949, som Aserbajdsjan forpliktet seg på da det ble medlem av Europarådet i 2001. De viktigste artiklene i konvensjonen er retten til liv, til ikke å bli torturert, til ikke å bli fengsel uten etter lov og dom, til å stemme, til en rettferdig og offentlig rettergang, ytrings- og trosfrihet, organisasjonsfrihet og forsamlingsfrihet.

3.9 Aktørene i analysen

Spiralmodellen tar for seg sosialisering og interaksjon på fire nivåer: 1) mellom normbrytende regjeringer og det nasjonale sivilsamfunnet (inkludert opposisjonen) 2) mellom den nasjonale opposisjonen og transnasjonale menneskerettsnettverk 3) mellom transnasjonale nettverk og internasjonale organisasjoner, samt vestlige makter og 4) mellom

transnasjonale nettverk, internasjonale organisasjoner og vestlige makter på den ene siden og normbrytende regjeringer på den andre (Risse et al. 1999:237). Følgende fire aktører er altså inkludert; en normbrytende regjering, nasjonalt sivilsamfunn og opposisjon, transnasjonale menneskerettsnettverk og internasjonale organisasjoner/vestlige makter. Jeg vil nå beskrive de ulike aktørene i modellen nærmere.

Det internasjonale samfunn

Risse et al. (1992:11) skriver at det internasjonale samfunn ikke utgjøres av det totale antallet stater i verden, men av en mindre gruppe stater som har felles normer. En ny stat blir medlem av dette samfunnet ved å bli sosialisert til normene (ibid.). I min oppgave vil jeg legge størst vekt på Europarådet og herunder beskrive de ulike organene i organisasjonen. Disse vil inngå i analysen der jeg vurderer sanksjonsmuligheten de har. Deretter vil jeg skissere transnasjonale nettverk som aktør i modellen.

Europarådet

I modellen er internasjonale organisasjoner en viktig aktør, kanskje særlig i kontakten de oppretter med nasjonale sivilsamfunnsaktører. Spiralmodellen er basert på eksistensen av internasjonale institusjoner som regulerer menneskerettsnormer (Risse og Sikkink:1999:21). Europarådet vil være et typisk eksempel på en slik institusjon. Europarådet representerer i denne oppgaven kategorien ”internasjonale organisasjoner”. Særlig med hensyn til Aserbajdsjan er Europarådet en viktig aktør. Aserbajdsjan er også medlem av blant annet Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), Forente Nasjoner (FN) og er del av EUs naboskapspolitikk. OSSE, EU og Europarådet er de eneste organisasjonene som har et samarbeid med Aserbajdsjan innen menneskerettighets- og demokratifeltet. OSSE retter arbeidet sitt i større grad mot det sikkerhetspolitiske aspektet. Dets kontor i Baku ble stengt av landets myndigheter i juni 2015 uten at noen grunn ble oppgitt (RadioFreeEurope/RadioLiberty 2015). Imidlertid har Europarådet fortsatt et kontor i Baku, med en stedlig representant. Europarådet har en særskilt posisjon i Aserbajdsjan fordi landet har bundet seg til organisasjonens normverk og til å overholde dommer fra Domstolen. Andre organisasjoner og internasjonale institusjoner som Aserbajdsjan er medlem av, er dermed mindre relevante enn Europarådet i en oppgave om menneskerettighetspåvirkning.

I analysen vil jeg se på følgende organer i Europarådet: Ministerkomiteen, PACE, Veneziakommisjonen, Menneskerettskommisjonen og Domstolen. Disse har ulike måter å

overvåke medlemslandenes overholdelse av sine menneskerettsforpliktelser på. Under vil de ulike organene og deres ulike pressmuligheter presenteres. Hvordan metodene faktisk er blitt benyttet i samarbeidet med Aserbajdsjan, vil tas opp i analysedelen.

Ministerkomiteen

Ministerkomiteen er Europarådets øverste beslutningsorgan. Alle medlemslandene er her representert av utenriksministrenes permanente, diplomatiske stedfortredere; ambassadører. Utenriksministrene møtes en gang i året, mens de permanente representantene møtes på ukentlig basis. Sammen med Parlamentarikerforsamlingen er Ministerkomiteen vokteren av Europarådets grunnleggende verdier og overvåker medlemsstatenes overholdelse av sine forpliktelser. Formannskapet i ministerkomiteen går på rundgang mellom medlemslandene, etter alfabetisk rekkefølge, og har en varighet på seks måneder (Europarådet 2014b). Aserbajdsjan hadde formannskapet fra mai til november 2014.

Ministerkomiteens handlingsmuligheter

Ministerkomiteen kan vedta anbefalinger (recommendations) og adressere disse til medlemsstatenes regjeringer. Anbefalingene omhandler områder som faller innenfor det komiteen har fastsatt som *common policy*; enten er de av generell karakter, faller innenfor Social Charter eller European Charter for Regional or Minority Languages (Europarådet 2015b). Disse omhandler altså ikke menneskerettspraksis. Anbefalingene er ikke bindende. Den strengeste, men lite brukte, straffen ministerkomiteen har til rådighet, er å utvise eller suspendere et lands representasjon i Europarådet. Dette kan benyttes hvis et medlemsland bryter med blant annet rettsstatsprinsippet, sikring av fundamentale friheter og menneskerettigheter for hele befolkningen eller realiseringen av Europarådets formål (Europarådet 1949)²⁰. Det lengste ministerkomiteen har gått i å benytte seg av denne makten, var i etterkant av militærkuppet i Aten i 1967. Det ble vedtatt at en stat som brøt med menneskerettighetene, ikke kunne være medlem av Europarådet. Landet fikk ultimatum om snart å opprette et demokratisk parlament for å fortsette medlemskapet. Dette skjedde ikke, og dermed vedtok ministerkomiteen å starte en prosess for å suspendere landet fra å være representert i Europarådet. Hellas trakk seg imidlertid frivillig ut av Europarådet før denne

---

²⁰ Brudd som gir grunn til suspensjon eller utvisning fra Europarådet framgår i sin helhet under artikkel 8 i organisasjonens statutt, 1949.

prosessen ble fullendt fra organisasjonens side (Wassenberg 2013)²¹. Landet ble medlem igjen i 1975 (Europarådets Ministerkomité 1974).

Ministerkomiteen har flere rapportørgrupper som møtes på ukentlig basis, for å forberede saker som senere skal opp i ministerkomitémøtene. For eksempel finnes det rapportørgrupper innen demokrati (GR-DEM) og menneskerettigheter (GR-H). Ministerkomiteen har også en overvåkningsrolle for gjennomføring av dommer fra Domstolen. Dette gjøres gjennom en menneskerettsgruppe, dh (droit de l'homme), fire ganger i året. Gruppen sin oppgave er å sørge for at medlemslandene etterkommer dommene og visse bestemmelser fra domstolen, samt å vedta handlingsplaner. Når en sak er avsluttet, og dommen fulgt opp, adopteres en avsluttende resolusjon. Hvis dommen imidlertid ikke er fulgt opp fra statens side, vedtas en interim-resolusjon.

Parlamentarikerforsamlingen

Europarådets parlamentarikerforsamling (PACE) utgjøres av 318 medlemmer fra de nasjonale parlamentene i Europarådets medlemsland. Forsamlingens oppgave er å stille regjeringene til ansvar for landets overholdelse av menneskerettighetene. Det er fem organiserte politiske grupper i PACE²² (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014a).

PACE er ansvarlig for å verifisere medlemslandenes overholdelse av sine forpliktelser; alle av organisasjonens konvensjoner, heriblant menneskerettskonvensjonen. Vanligvis starter en overvåkning seks måneder etter et land er blitt medlem i Europarådet. Overvåkningsrapporter blir gjort separat land for land. To medrapportører, som kan inneha stillingen i maksimum fem år, blir utnevnt for ett land. Overvåkningskomiteene er forpliktet til å levere en landrapport til parlamentarikerforsamlingen minst en gang hvert tredje år. En rapport inkluderer et utkast til en resolusjon hvor konkrete forslag fremmes for en forbedring av situasjonen i det bestemte landet. Rapportørene reiser til landet og møter representanter for myndighetene og sivilsamfunnsaktører. De kan også skrive et utkast til en anbefaling for Ministerkomiteen. Etter en rapport er framlagt, blir den debattert i plenum.

---

²¹ Publikasjonen er uten sidetall.

²² Disse er: the Socialist Group (SOC), the Group of the European People's Party (EPP/CD), the Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE), the European Democrat Group (EDG) og the Group of the Unified European Left (UEL)

Etter at en overvåkning er gjennomført, går landet inn i en post-overvåkningsfase. Dette er for å fortsette en dialog mellom Europarådet og landet, spesielt på konkrete felt som er framgått av en vedtatt resolusjon. Post-overvåkningsfasen begynner vanligvis ett år etter at overvåkingen er avsluttet. Også i denne fasen skal en rapportør levere en rapport om landets tilstand minst en gang hvert tredje år. Aserbajdsjan er en av ti stater som blir overvåket i dag, og landet har ennå ikke nådd en postovervåkningsfase (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2013a).

Parlamentarikerforsamlingens handlingsmuligheter

PACE kan kreve handling fra de 47 medlemslandene. Forsamlingen foretar grundige undersøkelser for å avdekke menneskerettsbrudd. Under sesjoner der presidenter og statsministre er tilstede, kan parlamentarikerne stille spørsmål innen valgfritt tema. Videre kan PACE observere valg, sende delegasjoner for å megle i kriser, foreslå og gi vurderinger av traktater, gi anmodning om juridisk vurdering av medlemslands lovverk og sanksjonere mot et medlemsland ved å anbefale at det blir suspendert eller ekskludert fra Europarådet. PACE kan også frata nasjonale delegasjoner i forsamlingen akkreditivene (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014b).

Av de viktigste signalene PACE kan gi til et medlemsland, er å frata det dets stemmerett og mulighet til å være representert i forsamlingens ledende organer²³ og i valgobservasjonsoppdrag. Omfattende brudd på Europarådets prinsipper gir rett til å anvende denne sanksjonsmuligheten (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014b). Dette er blitt anvendt ved flere anledninger. I 2014 ble denne sanksjonen anvendt mot Russland på bakgrunn av landets annektering av Krim. Russiske PACE-representanter mistet med dette også retten til å bli valgt til forsamlingens ledende organer og å delta i valgobservasjonsdelegasjoner (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014c). Sanksjonene er blitt forlenget til 2015 og vil gjelde fram til Russland gjør synlige steg i å imøtekomme kravene satt av Europarådet. PACE kan også gi anbefalinger om at land som har begått alvorlige brudd på organisasjonens verdier, blir utvist fra Europarådet (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015b).

---

²³ The Bureau of the Assembly, the Presidential Committee and the Standing Committee.

PACE kan gi anbefalinger, som er forslag adressert til Ministerkomiteen. Gjennomføringen av disse er opp til regjeringene. Forsamlingen kan også vedta resolusjoner. Dette er avgjørelser som organet kan iverksette. En rapport blir vedtatt som resolusjon hvis den støttes av flertallet av parlamentarikermedlemmene. Hvis Ministerkomiteen sender spørsmål til PACE, for eksempel angående opptak av nye medlemsland, utkast til konvensjoner eller organisasjonens budsjett, vil forsamlingen presentere sitt synspunkt i det som kalles *opinions* (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015c).

Veneziakommisjonen

Den europeiske kommisjonen for demokrati gjennom lovgivning, oftest omtalt som Veneziakommisjonen eller Kommisjonen, er et uavhengig rådgivende organ²⁴ i Europarådet som bistår land i å tilpasse nasjonal lovgivning etter europeiske standarder (Europarådets Ministerkomité 2002). Organet ble opprettet for å bistå de nylig selvstendige landene i Øst- og Mellom-Europa i arbeidet med å adaptere demokratiske grunnlover i etterkant av Berlinmurens fall (Dürr 2010:153). Normalt blir Veneziakommisjonen koblet inn når et utkast til en ny lov foreligger, og den presenterer så sin mening og eventuelle forslag til endringer. Rådgivningen omhandler både juridiske og institusjonelle strukturer. Det er opp til det enkelte lands myndigheter om de tar i betraktning Veneziakommisjonens syn eller ei, men kun unntaksvis er rådene blitt ignorert. Selv om det er frivillig, velger de fleste å følge Veneziakommisjonens anbefalinger fordi organet har stor anerkjennelse og autoritet (intervju Astrid Helle 2015).

Domstolen

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen avgir kjennelser etter anklager fra individer eller stater for brudd på den europeiske menneskerettskonvensjonen. Individers mulighet til å stevne stater er en viktig kontroll for medlemslandenes menneskerettspraksis. Dommene er bindende for de aktuelle landene og har ved flere tilfeller ført til at nasjonal lovgivning har blitt endret. Domstolen pålegger også stater som blir dømt, å betale økonomisk oppreisning til fornærmede (Den europeiske menneskerettsdomstolen 2014). Domstolen dømmer på bakgrunn av rettighetene som utgjør den Europeiske Menneskerettskonvensjonen. Denne har

---

²⁴ Veneziakommisjonens statutt (Europarådets Ministerkomité 2002) identifiserer organet som en delavtale mellom 60 medlemmer. Organisasjoner og land i og utenfor Europa, som ikke er medlem av Europarådet, kan være med i Veneziakommisjonen. Juridiske eksperter blir utnevnt av sine respektive lands myndigheter, men representerer dem ikke og er altså uavhengige.

fra Domstolens side vært regnet som en viktig, nærmest konstitusjonell, del av europeisk offentlig orden (Boillat 2013:9).

Domstolen ble opprettet i 1958. Da Europarådet åpnet opp for at land fra Sentral- og Øst-Europa kunne bli medlem, medførte dette strukturelle utfordringer. I dag mottar Domstolen titusenvis av klager i året. Budsjettet var på 240 millioner euro i 2013, noe som blir regnet for å være nokså lavt (Think Tank Task Force 2014:22). Resultatet er lang behandlingstid og opphoping av ubehandlede saker. På denne måten kan man si at Domstolen har vært et offer for sin egen suksess. Reformen, blant annet innføringen av enedommerprosedyren, har imidlertid ført til at behandlingstiden er gått ned. Per 31. mai 2013 hadde Domstolen 116 000 ubehandlede saker (Norges faste delegasjon til Europarådet 2014). I 2014 behandlet Domstolen 256 klager som angikk Aserbajdsjan, hvorav 245 ble avvist eller strøket. En søknad blir avvist hvis klagen ikke oppfyller søknadskravene. Klagen blir strøket ut dersom vedkommende som klager inn saken, ikke responderer på kontakt fra Domstolen eller det er blitt inngått et forlik (Den Europeiske Menneskerettsdomstolen 2015b). I elleve saker ble det funnet brudd på en eller flere artikler i Menneskerettskonvensjonen (Den Europeiske Menneskerettsdomstolen 2015c). Aserbajdsjan har, per 15.09.2015, 123 ventende saker i Domstolen hvor det foreligger dom som ikke er blitt fulgt opp av Aserbajdsjan. Til sammenligning har Italia 2635 og Norge tre ventende saker (Den Europeiske Menneskerettsdomstolen 2015d).

Medlemsland har bundet seg til å etterkomme endelige dommer der Domstolen finner brudd på Menneskerettskonvensjonen. I alle saker hvor det er blitt funnet brudd på Konvensjonen, må landets myndigheter skrive en handlingsplan for hvilke tiltak som skal gjennomføres for å etterkomme dommen. Denne presenteres til Ministerkomiteen som overvåker statens utførelse av dommen (Den Europeiske Menneskerettsdomstolen 2015e). Domstolen står for den mest tydelige sanksjonsmuligheten som finnes innenfor Europarådets rammeverk mot menneskerettsbrytende medlemsland.

Menneskerettighetskommissæren

I 1999 opprettet Ministerkomiteen menneskerettighetskommissæren som institusjon, for å promotere effektiv overvåkning av menneskerettighetene og assistere medlemslandene i å implementere Europarådets menneskerettsstandarter. Mandatet innebærer også blant annet å identifisere manglende lovverk og juridisk praksis med hensyn til menneskerettigheter. Niels

Muižnieks har hatt stillingen siden 2012. Aktivitetene til menneskerettighetskommissæren innebærer landbesøk og dialog med medlemslandenes myndigheter og sivilsamfunn, rapportering, rådgivning og bevisstgjøring (Europarådet 2015c).

Transnasjonale nettverk

Keck og Sikkink (1999:89) påpeker at et kjennetegn på transnasjonale nettverk, er at de handler på bakgrunn av verdier heller enn materielle interesser. Ifølge deres definisjon omfatter transnasjonale nettverk ”de aktører som jobber internasjonalt for en sak og er bundet sammen av felles verdier, felles diskurs og tett utveksling av informasjon og tjenester.” Transnasjonale menneskerettsnettverk består ifølge Risse et al. (1999:21) av internasjonale og nasjonale NGO-er, stiftelser og enkelte statlige og ikke-statlige ansatte som støtter menneskerettsideen. Disse nettverkene har i forbindelse med spiralmodellen tre formål: 1) Å sette normbrytende stater på den internasjonale agendaen 2) Å styrke og legitimere nasjonale opposisjonsgruppers motstand mot de normbrytende regjeringene; nettverkene er essensielle i å mobilisere nasjonal opposisjon, bevegelser og ikke-statlige organisasjoner 3) Å utgjøre et press på regimer ovenfra og nedenfra samtidig, gjennom den transnasjonale strukturen (Risse og Sikkink 1999:5). Human Rights House Foundation og Amnesty International er eksempler på transnasjonale menneskerettsnettverk som er inkludert i denne oppgaven.

Sivilsamfunnet

Det er ulike synspunkter rundt hvilke samfunnsgrupper som omfattes av begrepet *sivilsamfunn*. Bredt definert består sivilsamfunnet av alle relasjoner i samfunnet som er i rommet mellom familien og staten (Dunn 1996:27). De Tocqueville (1835) var en av de første som omtalte sivilsamfunnet, og han beskrev det som sosiale organisasjoner som bidrar til demokratiet og forhindrer det såkalte ”*majoritetens tyranni*”. Howard (2003:34–35) definerer sivilsamfunnet som ”*riket av organisasjoner, grupper, og assosiasjoner som er formelt etablert, lovlig beskyttet, er styrt uavhengig og hvor ordinære borgere frivillig er medlem.*” I denne oppgaven slutter jeg meg til disse forståelsene av begrepet. I tillegg vil jeg inkludere opposisjonelle og dissidenter som del av min forståelse av sivilsamfunnet. Den faktiske opposisjonen er blitt marginalisert i Aserbajdsjan og er mer synlig i sivilsamfunnsorganisasjoner enn i politikktutformende organer. Parlamentsmedlemmer ansees som en del av presidentmakten og vurderes ikke som uavhengige aktører eller som del av sivilsamfunnet. Sivilsamfunnsbetegnelsen i denne oppgaven utgjøres av uavhengige,

frivillige nasjonale organisasjoner, individer som er engasjert i menneskerettsaktivisme og uavhengige media.

Myndighetene

Myndighetene i den normbrytende staten spiller en viktig rolle i spiralmodellen til Risse et al. Press fra de øvrige aktørene rettes mot de statlige autoritetene i håp om å oppnå en menneskerettsvennlig styring av landet. En menneskerettsutvikling skisseres å skje enten ved at myndighetene selv endrer kurs eller ved et regimeskifte. Oppgaven vil se på de aserbajdsjanske myndighetenes samarbeidsvilje i forholdet til Europarådet og om de har reagert på press utenfra. Begrepet ”myndigheter” innebærer i denne oppgaven den aserbajdsjanske politiske eliten; de høyt oppe i presidentadministrasjonen og deres representanter i Europarådets organer. Det aserbajdsjanske maktsystemet er bygget opp som en nettverkspyramide, og alle politiske avgjørelser tas på toppen (intervju Gil 2015). Med denne maktkonsentrasjonen er det av høy interesse å vurdere utsagn fra personer i viktige posisjoner i presidentadministrasjonen.

Den betydelige makten presidenten i Aserbajdsjan har, er grunnlovsfestet. Parlamentet har 125 medlemmer og er i liten grad uavhengig av utøvende makt. Presidenten og parlamentarikermedlemmene sitter i femårsperioder. Etter en lov fra 2009 kan presidenten sitte i et ubegrenset antall perioder. Presidentens parti, YAP (Det nye aserbajdsjanske parti), har dominert i alle valg som har blitt gjennomført etter at det ble dannet i 1995. Aserbajdsjans nasjonale forsamling består av ett kammer som sammen med den utøvende makt utgjør den lovgivende myndighet i landet. For første gang siden landets uavhengighet, er det nå ingen genuine opposisjonspartier i parlamentet (Freedom Now og Human Rights House Network 2015:19). Nå er det omtrent umulig for opposisjonelle partier å bli innvalgt (intervju Lindeman 2015), og det eksisterer ingen reell opposisjon i Aserbajdsjan i dag (intervju representant for Europarådet 2015). Parlamentet har ifølge Gil (intervju) liten interesse som politisk faktor. Jeg anser uttalelser fra aserbajdsjanske parlamentarikere som overensstemmende med det offisielle standpunktet til presidentadministrasjonen. Europarådet kritiserte allerede i 2002 Aserbajdsjan for manglende respekt av maktfordelingsprinsippet (Ref. Europarådets Parlamentarikerforsamling 2002a). Myndighetsaktøren i modellen vil dermed utgjøres av presidenten og personer høyt oppe i maktapparatet.

4 Analyse

Analysen vil først se på hvilke menneskerettslige framskritt som er blitt tatt siden Aserbajdsjan ble medlem av Europarådet i 2001, ved å se på rapporter fra Parlamentarikerforsamlingen fra i forkant av medlemskapet og til og med juni 2015. Dette vil suppleres med utsagn som framkommer i transkripsjoner av debattene fra da rapportene ble presentert i forsamlingen. I tillegg til å danne et inntrykk av menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan, vil utviklingen av samarbeidet mellom landet og Europarådet kartlegges. Dokumenter fra PACE gir best grunnlag for å se på utviklingen i hele perioden, og derfor vil informasjon fra dette organet være mer framtrædende i analysen.

Analysen videre struktureres etter aktørene i spiralmodellen, og jeg ser på hvordan de har handlet. Da Europarådet har et hovedfokus i oppgaven, vil transnasjonale nettverk og nasjonalt sivilsamfunn vurderes utfra hvordan de har samhandlet med Europarådet. Politiske fanger er et særlig betent spørsmål i forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet. Derfor har jeg valgt å ha dette som en egen del, under vurderingen av Europarådets handlemåter. Deretter undersøker jeg bakenforliggende forklaringsfaktorer. Betydningen av landets olje- og gassressurser, geopolitiske og sikkerhetspolitiske posisjon og den manglende demokratiske arven vil diskuteres. Hovedtyngden av analysen vil ligge på perioden etter 2012, da man på dette tidspunktet ser en endring i forholdet. Jeg har vurdert det som mest interessant å vurdere momenter som er relevante for den aktuelle situasjonen.

4.1 Forventninger om framgang. Medlemskap i

Europarådet

Aserbajdsjan søkte medlemskap i Europarådet i 1996 og hadde gjestestatus fra samme år. PACE begynte sin valgobservasjon av landet året før og sendte en delegasjon for å observere valg også i 1998. Et viktig framskritt ble gjort da Aserbajdsjan i 1998 avskaffet dødsstraff. Dette er ett av kriteriene for å være medlem av organisasjonen. Avskaffelsen av dødsstraffen i Aserbajdsjan var en direkte følge av landets ønske om å bli tatt opp som medlem av Europarådet (Chanturia og Khasia 2012:21–22, Heydar Aliyev Heritage International Library:2014). Ifølge Risse et al. (1999:24) er et land mer sårbart for kritikk når det ønsker å bli medlem av en organisasjon, det vil dermed søke å bli assosiert med de verdiene organisasjonen står for.

Aserbajdsjan ble medlem av Europarådet i 2001 etter en fire år lang diskusjon innad i organisasjonen om landet tilfredsstilte de demokratiske prinsippene. Begrunnelsen for at Aserbajdsjan ble akseptert som medlem, var at PACE anså

[...]landet for å bevege seg i retning av et demokratisk, pluralistisk samfunn hvor menneskerettigheter og rettsstatsprinsippet er respektert [...] og er villig til å fortsette de demokratiske reformene som er initiert for å bringe hele dets lovverk og praksis i samsvar med Europarådets prinsipper og standarder. (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2000²⁵).

Ved inntreden i organisasjonen påtok Aserbajdsjan seg en rekke generelle og spesifikke forpliktelser. For det første var landet nødt til å ratifisere en rekke ulike konvensjoner hvorav Menneskerettskonvensjonen er den viktigste. Når det gjaldt nasjonalt lovverk, ble det satt krav om å revidere valglover der det tas i betraktning tilbakemelding gitt fra internasjonale valgobservatører. Europarådet forlangte at personer innen maktåndhevingorganer som har krenket menneskerettighetene (spesielt ved bruk av tortur) gjennom sitt virke, skulle straffeforfølges. Innen menneskerettsfeltet forpliktet aserbajdsjanske myndigheter seg til å frigi eller sikre ny rettssak til personer som av internasjonale menneskerettsorganisasjoner ble ansett som politiske fanger. (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2000). Et konkret krav Europarådet satte til Aserbajdsjans myndigheter, var å frigi 700 personer som var definert som politiske fanger. Omtrent uten unntak ble alle disse satt fri som resultat av presset fra organisasjonen i tiden etter landets inntreden i organisasjonen. Det var stor optimisme i Aserbajdsjan i begynnelsen av medlemskapet om at landet skulle bli mer menneskerettsvennlige (intervju Emin Milli 2015).

Da Aserbajdsjan ble medlem av Europarådet, ble landets problematiske menneskerettssituasjon satt på den europeiske politiske dagsordenen. Det viktigste i spiralmodellens første fase er at informasjon om den normbrytende staten blir gjort kjent utenfor landets grenser. I denne perioden er sivilsamfunn og opposisjon svak. En utvikling skjer ofte ved at aktivister videreformidler informasjon om menneskerettsbrudd til transnasjonale nettverk. Dette avhenger imidlertid av at undertrykkingen i landet ikke er så gjennomgripende at den kveler slike røster. Transnasjonale menneskerettsgrupper bringer informasjon ut til det internasjonale samfunnet. Dette skjer altså i overgangen fra undertrykkelsesfasen til benektelsesfasen (Risse et al. 1999:22). I Aserbajdsjan var det

---

²⁵ Rapporter og transkripsjoner fra PACE inneholder ikke sidetall.

derimot aserbajdsjanske myndigheter som selv initierte medlemskap i Europarådet. Med åpne øyne gikk de med på forutsetningene om at dette medførte overvåkning og krav om visse menneskerettslige og demokratiske framskritt. Myndighetene har egenhendig, ved å binde seg til Europarådets normverk og Domstolens avgjørelser, sørget for at landets menneskerettsbrudd får internasjonal oppmerksomhet. Man skulle da forvente at det aserbajdsjanske lederskapet hadde en reell intensjon om å bedre menneskerettssituasjonen i landet. Medlemskapet i Europarådet har vært viktig fordi det har ført til at problematiske forhold i Aserbajdsjan blir diskutert i et internasjonalt forum. Når informasjonen om det normbrytende regimet blir gjort internasjonalt kjent, og det internasjonale samfunnet setter det normbrytende regimet på sin agenda, vil landet bli konfrontert med dokumenterte menneskerettsbrudd Risse et al. (1999:22). Vi kan anse Aserbajdsjans inntreden i Europarådet, for inngangen til modellens videre faser.

Innbyggernes mulighet til å prøve sin sak i Den Europeiske Menneskerettsdomstolen er en annen viktig rett som medlemskapet i Europarådet fører med seg. Aserbajdsjanere fikk dermed i 2001 tilgang til en overnasjonal rettsinstans hvor de kan klage inn egen stat for brudd på menneskerettighetene. Europarådets generalsekretær, Thorbjørn Jagland (telefonintervju 2015), trekker fram dette som den viktigste fordelen med medlemskapet. I tillegg påpeker han at representanter fra Europarådet har tilgang til fengslene i Aserbajdsjan. Organisasjonen har dermed bidratt til å lette forholdene for flere av personene som sitter i fengsel. Torturovervåkningskommisjonen, som er underlagt Europarådet, spiller en viktig rolle her da den når som helst kan besøke fengsler overalt i Europa. Generalsekretæren har også egne representanter som har kontakt med fengslede personer i Aserbajdsjan (ibid.).

Når et land blir medlem av Europarådet, settes det automatisk i gang en overvåkningsprosess. I den forbindelse skriver PACE jevnlig rapporter som bedømmer Aserbajdsjans oppfylling av medlemskapsforpliktelsene. Disse blir så diskutert ved PACE-sesjonene som arrangeres fire ganger i året. Å være på Europarådets agenda betyr altså at et lands menneskerettsbrudd blir omtalt i rapporter, resolusjoner og handlingsplaner. I tillegg har organisasjonens organer tilgang til og oppsøker landet. Det skjer en synliggjøring. Å ta disse rapportene nærmere i øyensyn vil kunne gi en forståelse av både menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan og landets samarbeidsforhold med Europarådet.

4.2 Europarådet

4.2.1 Parlamentarikerforsamlingen

Den første vurderingen av Aserbajdsjans oppfylling av sine medlemskapsforpliktelser kom i en rapport fra PACE 2002. Blant de viktigste framskrittene var opprettelsen av en nasjonal menneskerettskommissær (ombudsmann) i 2002. Flere lover var blitt revidert. Imidlertid ble det slått fast at selv de beste lover ikke kan tjene sitt formål dersom ikke viljen til å respektere og implementere disse lovene, er tilstede. Manglende overholdelse av maktfordelingsprinsippet ble vurdert som et hinder for en demokratisk reform (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2002a). Rapportørene var skuffet over den langsomme menneskerettsutviklingen i landet. Myndighetenes manglende respekt for ytringsfriheten ble ansett å være særlig alvorlig (ibid.). Under diskusjonen av denne rapporten uttalte et medlem av den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen, Gultakin Hajiyeva (Europarådets parlamentarikerforsamling 2002b), at myndighetene er innforstått med at mye mer må gjøres for å imøtekomme forpliktelsene. Hun forsikret forsamlingen om at myndighetene var klare for å bli mer åpne og demokratiske og at de ønsker å følge europeiske standarder og krav. Tilsynelatende var viljen til å etterkomme medlemskapskravene tilstede.

I januar 2004 vedtok PACE en hardtslående resolusjon som konkluderte med at hvis forbedringer ikke var skjedd innen seks måneder, ville forsamlingen bli bedt av overvåkningskomiteen om å revurdere akkreditivene til landets PACE-delegasjon. Dette kunne innebære at den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen enten mistet stemmeretten i forsamlingen eller ble utvist fra PACE, inntil det kunne vises til forbedringer (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2004a). Grunnene bak denne trusselen var betydelige brudd på Europarådets standarder i forbindelse med presidentvalget som var avholdt noen måneder tidligere, i oktober 2003. Blant annet hadde mer enn 100 personer med forbindelse til opposisjonen, inkludert en tidligere statsminister, medlem av parlamentet, redaktøren for landets viktigste opposisjonelle avis og flere sivilsamfunnsledere sittet i forvaring siden før valget, og de risikerte lange fengselsstraffer. Protester ble møtt med grov politivold. Valgfusket ble omtalt som svært omfattende. For øvrig var det Ilham Aliyev, sønn av den tidligere presidenten, som ved dette valget hadde overtatt makten. Han var leder av den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen fram til han overtok som president og må dermed ha vært fullstendig innforstått med Europarådets verdier og Aserbajdsjans forpliktelser overfor organisasjonen. Den nye lederen for den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen, Samid

Seyidov, uttalte til forsamlingen at politiske fanger fortsatt var et problem i Aserbajdsjan. Han påpekte at mange politiske fanger var blitt løslatt som følge av at landet var blitt presentert for nye verdier som hadde vært holdningsendrende. Seyidov slo også fast at uakseptable problemer eksisterer i Aserbajdsjan (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2004b). I 2004 beskrev rapportørene for overvåkningskomiteen, Gross og Herkel (2004), i sin rapport at samarbeidet mellom Europarådet og Aserbajdsjan var karakterisert som godt. Det mest tydelige tegnet på den aserbajdsjanske samarbeidsviljen var frigivelse av politiske fanger og antatte politiske fanger (ibid.).

I etterkant av parlamentsvalget i 2005 kom det i januar 2006 et konkret forslag fra den ene landrapportøren, Andreas Gross, om å frata den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen deres akkreditering. Han viste til at parlamentsmedlemmer som ikke er demokratisk valgt, ikke kan ansees som rettelige representanter for landet (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2006a, 2006b). Forslaget ble imidlertid så vidt nedstemt. Det ble også forslaget om at stemmeretten skulle bli midlertidig suspendert (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2006c). Den andre landrapportøren, Andres Herkel, anså dette som et vendepunkt både for Aserbajdsjan og for Europarådet. Han uttalte at det nå virket klart at landets vilje til å følge opp sine forpliktelser og forsamlingens vilje til å gi strenge sanksjoner, ikke var tilstede (European Stability Initiative 2012:13). Som svar på den omfattende kritikken av Aserbajdsjans manglende menneskerettsframskritt, understrekte flere aserbajdsjanske parlamentarikere i PACE at det var nødvendig at organisasjonen *assisterer* og ikke *straffer* landet. Den aserbajdsjanske representanten, Seyidov, ba om at landet skulle få en sjanse til, slik at PACE-medlemmene kunne snakke til de aserbajdsjanske myndighetene. Han hevdet også at landet ønsket å være åpne om sine interne problemer, og at han ønsket og tror at med Europarådets hjelp vil Aserbajdsjan lykkes i å arrangere frie, demokratiske valg (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2006c).

PACE fikk en seier etter dette parlamentsvalget. Forsamlingen hadde sendt en valgobservasjonsgruppe som påviste valgfusk i 11 valgkretser. Som følge av press fra Europarådet, ble det arrangert omvalg i alle disse. Dette viser at forsamlingen kan ha gjennomslagskraft. Likevel er det ingen slike eksempler fra de senere årene (intervju Christoffersen 2015).

Forsamlingen ønsket velkommen at 114 politiske fanger ble sluppet fri i desember 2007 og 59 i mars 2008. PACE opprettet i 2007 en resolusjon med en liste over politiske fanger, men ingen av disse var blant de løslatte. Likevel roste rapportøren, Herkel, Aserbajdsjan for dets gode samarbeidsvilje med PACE sine landrapportører. En rapport fra 2007 ble utarbeidet i samarbeid med Aserbajdsjan. Antallet politiske fanger rapporteres å være lavere enn før, men det ble fortsatt omtalt som et uakseptabelt problem i et land som er medlem av Europarådet. Medie- og ytringsfriheten blir rapportert å være krenket i mindre grad i 2007 enn tidligere år, men rapportørene viser likevel til en rekke problematiske menneskerettslige forhold. Da rapporten ble framlagt for forsamlingen, uttalte det aserbajdsjanske PACE-medlemmet, Hajieva, at *"we are not so naïve as to pretend that we are a European democracy in the full sense of the notion. Much more remains to be done to meet the standards of a real democracy."* (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2007a).

Når man ser på rapporter fra 2007, 2008 og 2010, blir det klart at menneskerettssituasjonen i landet er stadig forverret. Ytringsfriheten og forholdene for opposisjon, sivilsamfunn og media har blitt ytterligere innskrenket. Likevel ble det frigitt politiske fanger (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2007b, 2008a, 2010a). Mellom 2007 og 2010 framstår dialogen mellom PACE og Aserbajdsjan som god. I 2007 starter de aserbajdsjanske PACE-representantene å framheve framskrittene som er gjort i landet; dette preget utsagnene de neste tre årene. Hajiyeva (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2007a) uttalte at det er umulig ikke å legge merke til Aserbajdsjans progresjon. Samtidig som framskrittene trekkes fram, uttrykkes det en vilje til å forbedre landets menneskerettspraksis med utsagn som: *"We try to honour all our obligations to the Council of Europe. That is not such an easy task"*. Kritikken fra forsamlingen framstår ikke som krass, på tross av en forverret menneskerettssituasjon. Også i 2008 fokuserer landets PACE-representanter på framskrittene Aserbajdsjan har tatt. Huseynov takker også medlemmer av PACE for deres assistanse til landets menneskerettsforbedring (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2008b). I 2010 fortsetter de aserbajdsjanske PACE-medlemmene å trekke fram menneskerettsframskritt. Dette er muliggjøres av at det ikke er mye kritikk fra de øvrige medlemmene i forsamlingen.

Ingen rapporter fra PACE omhandlet Aserbajdsjan mellom 2010 og 2013. I rapporten fra 2013, om Aserbajdsjans imøtekommelse av europarådsforpliktelsene, slås det fast at Aserbajdsjan har gjort visse framskritt i å bedre sitt juridiske rammeverk. Forbedringen har skjedd på områder som er viktige for at de nasjonale institusjonene kan fungere i tråd med

europiske standarder. Landets gode samarbeid med Veneziakommisjonen blir nevnt. Det at myndighetene ba Kommisjonen om assistanse til å skrive utkast til en ny lov om ærekrenkelse, er et eksempel på det. Problemet ligger imidlertid i at mange lover ikke er blitt implementert. Aserbajdsjan berømmes for å ha ratifisert Europarådets konvensjoner og juridiske rammeverk, men også her er en faktisk implementering mangelfull. Ingen valg har blitt avholdt i tråd med organisasjonens prinsipper siden landet ble medlem. De største framskrittene som har vært gjort i Aserbajdsjan siden 2001, hevdes av PACE å være opprettelsen av et rettslig juridisk råd (judicial legal council). Det rapporteres om en økende bekymring over at myndighetene fabrikkerer anklager mot NGO-er og journalister (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2013b).

Den siste PACE-rapporten om Aserbajdsjan er fra juni 2015. Den ene landrapportøren, Pedro Agramunt, uttalte at regjeringen, myndighetene, ambassadører og antatt statligstyrte NGO-er, hadde forsøkt å påvirke han i arbeidet med rapporten. At presset fra aserbajdsjanske myndigheter er blitt sterkere, illustreres av dette utsagnet fra Agramunt (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015d):

I was subjected to unacceptable pressures; if I were to tell you, you would not believe it. There have been insults and defamation on the Internet. I have never experienced anything like it in more than 25 years of political life in my country [...]

Det vitner om et tøffere klima for samarbeidet mellom Aserbajdsjan og Europarådet. Også hans medrapportør, Tadeusz Iwinski, understreker dette inntrykket ved å si at dette er den vanskeligste rapporten han har skrevet i løpet av sine 20 år som medlem av PACE (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015d). Rapporten er skrevet i mer kritiske ordelag enn tidligere rapporter av disse rapportørene. PACE fordømmer i denne rapporten det den omtaler som et *"crackdown on human rights in Azerbaijan"*. Rapporten slår fast at en endret NGO-lov med stor sannsynlighet vil medføre brudd på ytringsfriheten, at forholdene for NGO-er og menneskerettsforkjempere er drastisk forverret og at menneskerettsaktivister, sivilsamfunnsaktører og journalister er i fengsel (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015a). Et eksempel på sterke formuleringer som rapporten inneholder er: *"The Assembly is deeply concerned about the increasing number of reprisals against independent media and advocates of freedom of expression in Azerbaijan"* og *"The Assembly is alarmed by reports by human rights defenders and international NGOs"* (ibid.).

PACE-medlemmer fra de øvrige medlemslandene uttrykker seg svært kritisk mot Aserbajdsjans menneskerettsbrudd. PACE som helhet, framstår i denne sesjonen som mer hardtslående mot Aserbajdsjan enn hva de har gjort tidligere år. Det at Aserbajdsjan ikke fikk igjennom ett eneste endringsforslag av rapporten, illustrerer dette. Derimot fikk kritikere inn tillegg til rapporten, som blant annet inneholdt navn på politiske fanger (intervju person med god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet 2015). PACE har altså ventet lenge og godtatt mange normbrudd fra Aserbajdsjans side før kritikken har blitt trappet opp.

Øvrige organer

Jeg vil i den påfølgende delen av analysen se på Europarådet, med sine ulike organer, som aktør i menneskerettsspørsmål i Aserbajdsjan. Særlig vil problematikken rundt politiske fanger være et gjennomgående tema. Politiske fanger har siden starten av medlemskapet, vært et særlig betent tema i forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet (intervju representant for Europarådet 2015). I tillegg til overvåkningsrapporter, eksisterer det spesifikke PACE-rapporter som omhandler politiske fanger i Aserbajdsjan. Politiske fanger har siden starten av medlemskapet systematisk blitt behandlet som en særegen sak (Herkel i Europarådets Parlamentarikerforsamling 2010b) og framstår som det mest kontroversielle temaet i forholdet mellom landet og organisasjonen. Temaet er i en særstilling også fordi Aserbajdsjan er det eneste landet i organisasjonen som har en spesialrapportør på politiske fanger.

4.2.2 Ministerkomiteen

I Ministerkomiteens menneskerettsmøter er formålet at de førtisju statene som likeverdige parter går hverandre etter i sømmene. Når noe synliggjøres på denne måten, er det en del av det politiske presset. I mars 2015 deltok representanter for regjeringen i Baku på menneskerettsmøtet, der de andre medlemslandene stilte spørsmål. De to sakene som var oppe i menneskerettsgruppen i mars, omhandlet retten til frie valg og oppfølging av dommen i Ilgar Mammadov-saken, beskrevet nedenfor. Ministerkomiteen henstilte om umiddelbar løslatelse av Mammadov (Europarådets Ministerkomité 2015a). En annen form for press er å ta opp saker under debattene (intervju Astrid Helle 2015). Ministerkomiteens fremste bidrag er dermed å rette fokus mot Aserbajdsjans menneskerettsbrudd. Dette i seg selv er å legge

press på de aserbajdsjanske myndighetene.

Ministerkomiteen kan vedta resolusjoner. Den har vedtatt fire resolusjoner angående politiske fanger i Aserbajdsjan. Disse er i forbindelse med oppfølging av dommer fra Domstolen. Én resolusjon er fra 2013, én fra 2014 og to fra 2015. Her følger et eksempel på hvordan Aserbajdsjan responderer på henvendelser fra Ministerkomiteen. Interimresolusjonen kommer som følge av at en dom fra Domstolen ikke er fulgt opp av landet. Dommen i saken Mahmudov og Agazade v. Aserbajdsjan var rettskraftig i 2009 og ble grepet fatt i av Ministerkomiteens menneskerettsgruppe i 2011. Dette førte til en beslutning om hvilke tiltak som er nødvendig for å imøtekomme kravene fra dommen. Etter gjentatte forsøk fra Ministerkomiteen på å motta ytterligere informasjon om hva Aserbajdsjan gjør for å følge opp dommen, ble det vedtatt en interimresolusjon i 2013. Svaret fra Aserbajdsjan på interimresolusjonen kom litt etter litt med mer og mer informasjon. I mai 2014 presenterte Aserbajdsjan en vedtatt handlingsplan med tiltak for å følge opp dommen.

Menneskerettsgruppen fikk dermed ikke tilstrekkelig informasjon før det var gått tre år. Selv etter fem år foreligger bare en handlingsplan, og kun noen få tiltak er gjennomført (Ministerkomiteens dh-gruppe 2014). Aserbajdsjan har altså først ignorert intervensjonen fra Ministerkomiteen, deretter trenert hele prosessen, og det er nå fortsatt uvisst om de har tenkt å imøtekomme kravene fra dommen fullt ut. Dette eksemplet viser en manglende respekt fra Aserbajdsjans side, både for Domstolen og for Ministerkomiteen. Man kan anta at selv om Ministerkomiteen vedtar sterke anmodninger i form av resolusjoner, biter ikke dette på myndighetene i Baku. Det sier også at Ministerkomiteen i realiteten ikke har særlig stor makt. Makten Ministerkomiteen har til å suspendere landet fra organisasjonen, ønsker de tilsynelatende ikke å benytte.

En annen form for press fra Ministerkomiteen er imidlertid at det utarbeides handlingsplaner for medlemsland som er i en overvåkningsfase. Dette for å assistere landet i å møte sine medlemskapsforpliktelser. Handlingsplanen inneholder blant annet en veiledning til hvordan øke respekten for ytrings-, organisasjons- og mediefriheten, motarbeide korrupsjon og arrangere frie valg. Konkrete tiltak her er: rundebordskonferanser, opplæring av jurister og lokale bestemmelsestakere og bevisstgjøring (Europarådets Office of the Directorate General of Programmes 2014). Planen er utarbeidet i samarbeid mellom landet og Europarådet. Den tillegges ikke stor vekt av oppgavens intervjuobjekter. Lindeman (intervju 2015) sier at handlingsplanen som ble vedtatt i mai 2014 og skal gjelde til 2016 tilsynelatende er god, men

at de som har god kjennskap til Aserbajdsjan vet at det er en prosess som kun forblir på papiret og ikke blir gjennomført i praksis. Handlingsplanen bidrar til at aserbajdsjanske myndigheter kjøper seg fri for press for en periode. Ifølge Lindeman ser man i handlingsplanen en manglende utvikling av menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan da den inneholder de samme kravene som organisasjonen stilte før landet ble medlem. Den intervjuede representanten for Europarådet påpeker også at handlingsplanen ikke koster noe for aserbajdsjanske myndigheter å godta. Det er en lettvinnt måte for dem å gi inntrykk av at de fortsatt har en vilje til å samarbeide. For øvrig inneholder ikke handlingsplanen noen bemerkning om politiske fanger, noe som er et ømtålig punkt.

En representant for Europarådet (intervju 2015) forsterker inntrykket av Ministerkomiteens manglende evne til å sanksjonere mot et land ved å si at de ikke kan gjøre mye utover å vedta resolusjoner. Likevel kunne det vært gjort mer i form av å vedta flere resolusjoner, men politisk vilje fra medlemsstatene mangler. Ifølge Helle (intervju 2015) var det veldig mye ros fra medlemslandene da Ministerkomiteen snakket med Aserbajdsjans utenriksminister. Den politiske viljen til å innta en konfronterende rolle er veldig liten (ibid.). Det er imidlertid viktig å bemerke at uttalelser fra Ministerkomiteen bærer større tyngde enn uttalelser fra PACE, da Ministerkomiteen er de nasjonale regjeringenes talerør. Likevel er det ikke veldig synlig utad hva Ministerkomiteen foretar seg. Diskusjonene her er lukket og agendaen er ikke åpen for allmennheten. For NGO-er og andre fra det sivile samfunn er det dermed lite innsyn. Mekanismen hvor NGO-er og journalister synliggjør og følger opp det som sies i et slik organ, kan føre til økt press på normbrytende stater som er på agendaen. En synliggjøring ville gjort at Ministerkomiteen kunne bli gått etter i sømmene, og dermed kanskje bli mer effektivt. Denne sjekkmekanismen uteblir når det kun er representanter for de 47 medlemslandene som vet hva som foregår i organisasjonens høyeste organ. En økt åpenhet, kunne altså kanskje bidratt til mer press.

4.2.3 Dommer fra Domstolen

President Aliyev har som svar på kritikk de siste årene påpekt at Aserbajdsjan er medlem av Domstolen, at alle temaer som er forbundet med politiske fanger tas opp der og at Aserbajdsjan respekterer avgjørelsene (ref. Aliyev 2014). Dette gir et inntrykk av at eksistensen av en rettsinstans som står over nasjonal lov, respekteres internt i Aserbajdsjan. Likevel ser vi at flere dommer fra Domstolen ikke er fulgt opp. Spesielt er dette i forbindelse

med løslatelse av personer omtalt som politiske fanger. Her har jeg valgt å se på to saker som har vært særlig aktuelle det siste året: ”Ilgar Mammadov v. Aserbajdsjan” og ”Intigam Aliyev v. Aserbajdsjan”. Sistnevnte ble beskrevet innledningsvis i oppgaven. Generalsekretær Jagland (telefonintervju 2015) trekker fram disse to som særlig viktige blant saker mot Aserbajdsjan i Domstolen.

Ilgar Mammadov v. Aserbajdsjan

17. mars 2014 ble Ilgar Mammadov av aserbajdsjanske myndigheter dømt til sju år i fengsel. Han ble dømt for å ha organisert og aktivt deltatt i handlinger som forstyrret offentlig orden og for å ha utøvd vold mot offentlig tjenestemann. Mammadov har lenge vært aktiv i flere politiske og ikke-statlige organisasjoner. I 2008 var han med å grunnlegge opposisjonspartiet REAL hvor han i 2012 ble ordstyrer. Da Mammadov ble arrestert, var det klart at han ville stille som presidentkandidat for REAL i det førstkommende valget i november 2015.

I oktober 2014 kom den endelige dommen fra Domstolen. Det ble slått fast at Mammadov var blitt urettmessig fengslet og at det hadde vært brudd på fire artikler i Menneskerettskonvensjonen²⁶. På tross av kjennelsen sitter Mammadov fremdeles fengslet. Aserbajdsjans manglende overholdelse var oppe i Ministerkomiteens menneskerettsgruppe i mars 2015. I interim-resolusjonen ble aserbajdsjanske myndigheter sterkt oppfordret til å frigi Mammadov umiddelbart og å gi Ministerkomiteen grundig informasjon om hvilke steg som tas for å hindre at en straffesak reises uten å ha en legitim forankring (Europarådets Ministerkomité 2015b). I dommen fra Domstolen er det henvist til brudd på Menneskerettskonvensjonens artikkel 5, retten til frihet og rettssikkerhet. Domstolen går sjelden så langt som å referere til denne artikkelen (intervju representant for Europarådet 2015).

Intigam Aliyev-saken

Etter å ha bragt mer enn 100 saker for Domstolen på vegne av andre aserbajdsjanere, ble advokaten Intigam Aliyev selv kandidat i en rettssak mot Aserbajdsjan i desember 2014. Han var i august blitt arrestert og i april 2015 idømt 7 ½ års fengsel. I sin forsvarstale sa han at dette var et direkte resultat av hans samarbeid med Europarådet. Saken er nå under behandling i Domstolen. De aserbajdsjanske myndighetene tok alle dokumentene hans,

---

²⁶ Artikkel 5 § 1 (Right to liberty and security), artikkel 5 § 4 (right to judicial review of one's detention), artikkel 6 § 2 (presumption of innocence) og artikkel 18 (limitation on use of restrictions on rights).

inkludert saker under behandling hos Domstolen. Menneskerettsadvokaten Aliyev var myndighetenes nøkkel til dokumentene angående saker hvor aserbajdsjanere har stevnet Aserbajdsjan. Spesielt var dette saker angående brudd på forsamlingsfriheten i forbindelse med parlamentsvalget i 2011. Domstolens krav om at dokumentene skulle gis tilbake, ble etter hvert møtt av aserbajdsjanske myndigheter. Etter et møte mellom Domstolen og myndighetene, ble dokumentene gitt tilbake i november i 2014. Domstolen tok altså aktivt grep da representanter for Domstolen var i Aserbajdsjan høsten 2014. Dette viser at aserbajdsjanske myndigheter fortsatt, tross alt, har en viss respekt for dette organet. Dom fra Domstolen foreligger foreløpig ikke i denne saken.

Milli (intervju 2015) påpeker at det på et tidspunkt ikke vil være noen aserbajdsjanske advokater igjen som kan assistere aserbajdsjanere til å klage saken sin inn for Domstolen. Dette er svært problematisk da prosessen for å sende inn klager er komplisert. Man kan frykte at resultatet blir at aserbajdsjaneres tilgang til Domstolen dermed blir redusert. Domstolens press på Aserbajdsjan risikerer altså å avta.

4.2.4 Menneskerettskommissærens engasjement

Listen, there are two options here: either the Council of Europe is composed of idiots who just cooperate with separatists, drug addicts, suicides and revolutionaries, or there is something very bad with the legal system of Azerbaijan. I can assure you - we are not idiots! (Nils Muižnieks 20.05.2015a)

Nåværende menneskerettskommissær, Nils Muižnieks, har rettet stor oppmerksomhet mot den aserbajdsjanske menneskerettssituasjonen. Politiske fanger i Aserbajdsjan framstår som en sak han spesielt har engasjert seg i.

Muižnieks har vært på flere besøk i Aserbajdsjan. Det siste var i oktober 2014. Her møtte han flere representanter fra NGO-er og menneskerettsforkjempere som sitter i forvaring.

Kommissæren slår fast at over sommeren 2014, ble innstrammingen overfor sivilsamfunnet intensivert. Menneskerettsforkjempere og journalister straffeforfølges for samarbeidet de har hatt med Europarådet og andre organisasjoner hvor de har fortalt om Aserbajdsjans menneskerettsbrudd. Av de arresterte har omtrent alle de senere år, deltatt i rundebordskonferanser arrangert av Kommissæren (Muižnieks 2014a). Mellom februar og april 2015 valgte Kommissæren, på bakgrunn av arrestasjonsbølgen sommeren 2014, å foreta

en tredjepartsintervensjon i fem saker²⁷ mot Aserbajdsjan i Domstolen, inkludert saken mot menneskerettsadvokaten, Intigam Aliyev. Dette er nokså oppsiktsvekkende. Siden Kommissæren i 2010 fikk retten til å delta i prosedyrer i Domstolen på eget initiativ, har han kun benyttet seg av dette én gang før²⁸ (Europarådet 2015d). Med en slik storoffensiv har han nå ytterligere trappet opp engasjementet sitt for aserbajdsjanske menneskerettsaktivister. Kommissærens intervensjon består i skriftlige observasjoner gjort på bakgrunn av landbesøk.

Kommissæren har hatt flere hardtslående uttalelser mot Aserbajdsjan. Han uttalte (2014a) at de fleste land som har hatt formannskapet i organisasjonen, anvender anledningen til å promotere demokratiske rettigheter, mens Aserbajdsjan vil bli husket som landet som gjennomførte en makeløs aksjon mot menneskerettsforkjempere under sitt formannskap. Muižnieks beskriver fengselsdommene til menneskerettsforkjemperne Leyla og Arif Yunus som ”[...] a glaring illustration of the ongoing repression in Azerbaijan, where human rights defenders are selectively targeted with criminal prosecutions on charges that defy credibility.” (Muižnieks 2015b).

Muižnieks har viet større oppmerksomhet mot menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan enn sine forgjengere. Han har uttalt at han vil følge opp sine rapporter ved jevnlig å ta opp problemet vedrørende politiske fanger med aserbajdsjanske myndigheter (Muižnieks 2014b). Dette gjør at presset mot Aserbajdsjan, fra menneskerettskommissærens side, er konstant. Som svar på menneskerettskommissærens observasjoner, avfeier aserbajdsjanske myndigheter all kritikk og hevder blant annet at alle som er arrestert har begått reelle lovbrudd (Aserbajdsjanske myndigheter 2013).

Et betydelig problem i samarbeidet mellom Europarådet og menneskerettsforkjempere har vært at sistnevnte er blitt fengslet under falske anklager i etterkant. I 2015 er det blitt enighet om en praksis som er ment å bidra til å forhindre at dette skjer. Menneskerettskommissæren, Niels Muiznieks, vil rapportere på represalier mot menneskerettsforkjempere i sine kvartalsrapporter til ministerkomiteen (intervju Astrid Helle, 2015).

---

²⁷ I følgende fem saker har Muižnieks i 2015 presentert sine observasjoner Domstolen; Hilal MAMMADOV v. Aserbajdsjan, Intigam ALIYEV v. Aserbajdsjan, Anar MAMMADLI v. Aserbajdsjan, Rasul JAFAROV v. Aserbajdsjan og Leyla YUNUSOVA and Arif YUNUSOV v. Aserbajdsjan.

²⁸ Første gang Kommissæren leverte skriftlige observasjoner til Domstolen på eget initiativ, var i 2011 i saken *The Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*, angående behandlingen av en person med funksjonshemming.

4.3 Transnasjonale nettverk

Risse et al. beskriver at transnasjonale nettverk spiller en viktig rolle i å viderebringe informasjon om den normbrytende staten. Maria Dahle i Human Rights House Foundation (intervju 2015) beskriver Europarådet som en veldig lukket institusjon. Mangelen på åpenhet og innsyn for utenforstående samt en kompleks struktur, gjør at organisasjonen framstår som ugjennomtrengelig for det internasjonale sivilsamfunnet. For å bli invitert til møter i Europarådet, må man bli kjent i organisasjonen. Det skapes dermed en konkurranse i sivilsamfunnet hvor organisasjoner blir satt opp mot hverandre. Det at agendaen i Ministerkomiteen er lukket og at organisasjonens virksomhet er lite transparent, gjør at transnasjonale nettverk vanskelig når fram. Et annet problem er at mange av de tilsynelatende uavhengige NGO-ene i Aserbajdsjan, i realiteten er styrt av politikere, ministre, parlamentarikere eller presidentfamilien. Såkalte GONGO-er (Government Organised Non-Governmental Organisations) er opprettet som et instrument fra myndighetenes side for å overta sivilsamfunnet. En del GONGO-er har vært aktive i europeiske organisasjoner, og dette er problematisk (ibid.). Også Milli og Jagland bekrefter dette i intervjuer.

Transnasjonale organisasjoner som Human Rights House Network, organiserer lokale aserbajdsjanske partnere blant annet i Europarådet. Sammen organiserer og koordinerer de også reiser til relevante arrangementer hvor aktivistene kan spre informasjon om aserbajdsjanske menneskerettsbrudd (intervju Dahle 2015). Reisestøtte og booking for aserbajdsjanske aktivister som skal snakke i Europarådet, gjøres av transnasjonale nettverk. Ifølge Akhundova (intervju 2015), fra International Media Support, er den viktigste rollen til Amnesty og andre menneskerettsorganisasjoner, å vise solidaritet med aserbajdsjanerne. Jagland (telefonintervju 2015) hevder at transnasjonale menneskerettsnettverk ikke spiller noen viktig rolle i å overbringe informasjon om normbrytende regimer til Europarådet, for organisasjonen har selv god oversikt over dette. Likevel er det positivt at andre aktører, som disse organisasjonene, i sine rapporter kommer fram til samme konklusjon som Europarådet (ibid.). Inntrykket er likevel at NGO-ers informasjonsbidrag til komiteene i Europarådet, i forbindelse med rapportskriving, er av stor betydning. I tillegg har transnasjonale nettverk spilt en stor rolle for tilstedeværelsen av de nasjonale menneskerettsforkjemperne i Europarådet.

4.4 Sivilsamfunn

Ifølge Lindeman i Den norske Helsingforskomiteen (intervju 2015) har det aserbajdsjanske sivilsamfunnets direkte påvirkningskraft på myndighetene aldri vært særlig stor. Derimot har aserbajdsjanske sivilsamfunnsaktører vært helt avgjørende for å skape den internasjonale forståelsen, som faktisk eksisterer, om hva som foregår i Aserbajdsjan. Aserbajdsjanske menneskerettsforkjempere har vært gode på internasjonal lobbying og har bidratt til at informasjon blir gjort kjent. Dette har ført til at det internasjonale samfunnet har kommet med kritikk til det normbrytende regimet (ibid.). Ifølge en representant for Europarådet (intervju 2015) spiller menneskerettsaktivister en nøkkelrolle. Disse bringer informasjon som ellers ville blitt skjøvet under teppet og ikke diskutert. Menneskerettsforkjempere og nasjonale NGO-er samarbeider direkte med Europarådet ved å gi førstehåndsinformasjon til ulike overvåkningsorganer i organisasjonen. Det er vanlig at rapportører for PACE snakker med representanter fra sivilsamfunnet når de forbereder rapporter. Informasjonsutveksling skjer enten gjennom spesifikke møter når Europarådsrepresentanter besøker landet eller via skriftlig kommunikasjon. Menneskerettsaktivister og sivilsamfunnsrepresentanter er også ved visse anledninger til stede under PACE-sesjoner hvor de møter parlamentarikere, nasjonale delegasjoner og medlemmer av sekretariatet og gir en oppdatering på situasjonen i landet. I tillegg er de viktige i arbeidet med å promotere og spre Europarådets verdier innad i eget land (ibid.).

Dette stemmer overens med prosessen som illustreres i overgangen mellom fase 1 og 2 i modellen til Risse et al., hvor transnasjonale nettverk bidrar til å assistere nasjonalt sivilsamfunn til å spre informasjon om det normbrytende regimet. Når informasjonen når internasjonale organisasjoner, som Europarådet, blir den satt på den internasjonale agendaen og regimet konfronteres med menneskerettsbruddene.

Europarådet har samarbeidet med aserbajdsjanske menneskerettsforkjempere ved å invitere dem til dialog. Mange menneskerettsaktivister som er blitt arrestert i Aserbajdsjan, har vært i kontakt med Europarådet som juridiske assistenter for Domstolen, bidragsgivere av informasjon til organisasjonens overvåkningsmekanismer eller deltakere i sidearrangementer under PACE-sesjoner. Det dannes et tydelig mønster av at aserbajdsjanske personer som samarbeider med internasjonale organisasjoner, blir møtt med strenge represalier når de kommer tilbake til hjemlandet (Europarådet 2015d). Personer som har spredd informasjon til

det internasjonale samfunnet, har blitt straffet med fengsel når de vender tilbake. I tilfeller hvor aktivister som har reist til Europa og snakket om menneskerettsbrudd ikke lenger bor i Aserbajdsjan har myndighetene oppsøkt familiemedlemmer i hjemlandet. Disse blir utsatt for forhør, ransaker og ubehageligheter (intervju Akhundova 2015).

Menneskerettskommisæreren har uttalt at massearrestasjonene av hans aserbajdsjanske sivilsamfunns partnere har gjort det vanskeligere å jobbe med menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan (Muižnieks, 2014c). Dette viser at sivilsamfunnsaktørene er avgjørende for at Europarådet skal kunne fungere effektivt som organisasjon. Europarådet har hittil ingen mekanisme mot slike represalier. Å utarbeide en slik mekanisme, ville være et nyttig tiltak for å ivareta organisasjonens nasjonale samarbeidspartnere.

Ifølge Dahle (intervju 2015) har det aserbajdsjanske sivilsamfunnet manglet en god organisering. Det har vært splittet i synet på definisjonen av en politisk fange og dermed om hvem som skal stå på en liste over slike personer. To fraksjoner i det aserbajdsjanske sivilsamfunnet har vært i mediekrig med hverandre. Manglende organisering har bidratt til å svekke det aserbajdsjanske sivilsamfunnets påvirkningskraft (ibid.). Et annet poeng er ifølge Lindeman (intervju 2015) at omdømmet til opposisjonspartier og uavhengige NGO-er, aldri har vært særlig godt i Aserbajdsjan, fordi de oppfattes som lite konstruktive og alltid på kant med myndighetene. Det at aserbajdsjanske uavhengige aktivister mottar finansiell støtte fra utlandet, blir brukt som et argument av myndighetene for at de kun er ute etter å tjene penger eller at de jobber for utenlandske interesser (ibid.) Det samme problemet med å høste støtte i befolkningen, rammer opposisjonen. Når befolkningen på forhånd vet at de ikke vil få noen mandater i valget, har dette en demoraliserende virkning. Støtter man opposisjonen, kan man for eksempel få store problemer med skattemyndighetene (intervju Gil 2015).

Aserbajdsjanske sivilsamfunnsaktører har altså vært svært viktige i å gjøre menneskerettsbrudd internasjonalt kjent og har bidratt til press på aserbajdsjanske myndigheter fra Europarådet. Opposisjonelle og menneskerettsaktivister vil ikke kunne legge et reelt indre press på regjeringen, når de har en så svak stilling i Aserbajdsjan,. Undertrykkelsen har gjort det stadig vanskeligere for sivilsamfunnsaktører å samarbeide med Europarådet. Den omfattende undertrykkelsen av sivilsamfunnet vil kunne hemme en menneskerettsutvikling i Aserbajdsjan både ved at press innenfra og utenfra dempes. En viktig bestanddel i spiralmodellen er nettopp denne effekten av press på regimet fra nasjonale og internasjonale aktører. Dette presset blir svært svekket når sivilsamfunnets nøkkelaktører

blir fengslet. De urettmessige fengslingene er i realiteten en anerkjennelse av at personene blir sett på som viktige og farlige av myndighetene.

4.5 Myndighetene

4.5.1 Demping av press innenfra

En lov om NGO-ers virksomhet²⁹ og den stadige endringen av denne, er den vanskeligste saken Veneziakommisjonen har behandlet i Aserbajdsjan. Ser man på endringer som er foretatt av en lov om NGO-ers virksomhet i Aserbajdsjan, forstår man hvordan myndighetene har gått inn for å undertrykke sivilsamfunnet. Disse forandringene har innsnevret handlingsrommet til menneskerettsforkjempere og andre sivilsamfunnsaktører. NGO-loven ble vedtatt i Aserbajdsjan i 2000.

Den første betydelige endringen kom i 2009. PACE uttrykte bekymring over at juridiske restriksjoner som går utover forsamlingsfriheten, var blitt innført i Aserbajdsjan. PACE-komiteen for menneskerettigheter og rettstatsprinsippet ba i 2011 Veneziakommisjonen om å vurdere loven, etter press fra transnasjonale nettverk³⁰ (Human Rights House Foundation, 2011, Veneziakommisjonen 2011:3). Hovedsakelig bestod nye lovtillegg av et påbud om registrering av internasjonale NGO-ers avdelinger og representanter i Aserbajdsjan. I lovendringen kom det også et krav om at alle nyoppstartede NGO-er måtte ha en startkapital på 10 000 menats, som tilsvarer 9000 euro (Veneziakommisjonen 2011:13).

Veneziakommisjonens rapportører konkluderte med at lovforslaget reverserte tidligere forsøk på å møte internasjonale standarder (ibid. 20). De daværende presidentene av PACE og Ministerkomiteen, samt den tidligere Generalsekretæren av Europarådet, gikk i juni 2009 sammen om å skrive en deklarasjon hvor de uttrykte bekymring over de endringsforslagene av NGO-loven i Aserbajdsjan. Aserbajdsjanske myndigheter ble oppfordret til å utsette iverksettelsen. Det aserbajdsjanske parlamentet utsatte avgjørelsen en måned, men godkjente så loven i sin nye utforming i juli 2009 (Committee of the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of The Council of Europe 2009:4).

---

²⁹Den engelske oversettelsen av loven som omhandler NGO-er er: Law of the Republic of Azerbaijan "On NonGovernmental Organisations (Public Associations and Funds)". Den vil bli omtalt som NGO-loven.

³⁰Veneziakommisjonens vurdering av en lov skjer etter forespørsel fra Veneziakommisjonens medlemmer, Europarådets Generalsekretær, Ministerkomiteen, Parlamentarikerforsamlingen eller Kongressen for Lokale og Regionale Myndigheter (Europarådets Ministerkomité 2002).

Veneziakommisjonens anbefalinger ble ikke tatt til etterretning, og ytterligere innstramminger ble introdusert i NGO-loven i 2013. Det ble nå enda vanskeligere å opprette NGO-er som følge av nye krav. Blant annet ble det innført regler om at uregistrerte grupper ikke kan motta økonomisk støtte i form av tilskudd og donasjoner uten tillatelse fra myndighetene, og krav om at utenlandske NGO-er trenger tillatelse til å operere. I tillegg kom krav angående bruk av finansiering, overdrevet formalisering av frivilliges rolle og trussel om offentliggjøring av informasjon om medlemmer. Det ble initiert en betydelig mengde byråkratiske krav og nye og forlengede straffer ved overtredelse av bestemmelsene (Europarådets Expert council in NGO law 2014:57). Det ble ulovlig å iverksette aktiviteter uten tillatelse fra myndighetene. Frivillige internasjonale organisasjoner har fått enda vanskeligere kår ved økt krav om rapportering, spesielle straffer og overdreven innblanding fra staten i interne affærer. Veneziakommisjonen (2014:20) trekker særlig fram disse bestemmelsene som kontroversielle. Tiltakene fra myndighetenes side har vært effektive i å dempe sivilsamfunnets virksomhet. Dahle (intervju 2015) beskriver innskrenkningen av sivilsamfunnets handlingsrom som planlagt og systematisk over en rekke år.

Human Rights Watch (2013:2) slår fast at de aserbajdsjanske myndighetene de senere år har nektet å registrere menneskerettsgrupper. Myndighetenes trakassering og nedlegging av enkelte grupper vitner om en involvering i NGO-enes virke for å begrense kritikk av styresettet. Dette vil svekke mangfoldet av NGO-er i Aserbajdsjan. Bøtene for å motta penger fra en donor uten å oppgi dette til myndighetene, har blitt fem ganger så høy (ibid.). Søknader for å starte menneskerettsorganisasjoner blir trenert i systemet og blir aldri behandlet. Legitimt menneskerettsarbeid defineres av myndighetene som illegalt. Profilerte menneskerettspersonligheter og journalister sitter nå fengslet etter påstand om illegal virksomhet (intervju Dahle 2015, intervju Milli 2015). Med loven i hånd kan altså aserbajdsjanske myndigheter straffeforfølge personer som opponerer mot regimet. Sivilsamfunnsaktivister får bankkontoer stengt. Konsekvensene av myndighetenes forfølgelse er frykt og selvsensur. Siden starten av 2014 har det vært umulig å drive kritisk og uavhengig menneskerettsarbeid i Aserbajdsjan (intervju Dahle 2015).

NGO-loven har vist seg å være en utfordring for forholdet mellom Veneziakommisjonen og Aserbajdsjan. Etter forespørsel fra Europarådets generalsekretær i september 2014, gikk Veneziakommisjonen gjennom lovendringene. I tråd med Kommisjonens praksis ønsket de utpekte rapportørene å avlegge Baku et besøk for å møte representanter fra relevante

myndigheter og sivilsamfunnsorganisasjoner. Møtet ble imidlertid avlyst da det aldri ble mottatt noen invitasjon, informasjon eller program fra Aserbajdsjans side. Ytterligere endringer av loven ble foretatt underveis i Kommisjonens arbeid med å skrive rapporten, og disse endringene kunne dermed ikke vurderes. Lovtilleggene ble vedtatt en måned før rapporten fra Kommisjonen forelå. Ifølge en representant for Veneziakommisjonen (intervju 2015) er kontakten nå preget av manglende samarbeid. Aserbajdsjan er det eneste landet som har avlyst møter med Veneziakommisjonen (Intervju representant for Veneziakommisjonen 2015). Den manglende samarbeidsviljen Aserbajdsjan viste Veneziakommisjonen i 2014, vitner om en forverring av forholdet. Endringene har tilrettelagt for en stadig kraftigere undertrykking av sivilsamfunnet. Endringene viser tydelig at Aserbajdsjan har innført en stadig hardere linje mot opposisjon og sivilsamfunn. For myndighetene er loven blitt et verktøy for å bekjempe opposisjonell virksomhet.

4.5.2 Demping av press utenfra

Kaviardiplomati i PACE

Korrupsjon gjennomsyrrer det aserbajdsjanske samfunnet (intervju Gil 2015), og det synes som landet har bragt med seg smøringskulturen inn i PACE (ref. intervju Christoffersen 2015, European Stability Initiative 2012). En typisk bestikkelsesgave har vært eksklusiv kaviar, noe som har gitt navn til praksisen som European Stability Initiative har omtalt som *det aserbajdsjanske kaviardiplomati*. Det synes å være belegg for å hevde at enkelte forsamlingsmedlemmer har blitt del av dette (intervju Christoffersen 2015) ved å motta gaver i form av kaviar, klokke og reiser, mot å innta en vennligstilt posisjon i saker som omhandler Aserbajdsjan i forsamlingens sesjoner (intervju person med god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet 2015). Det er god grunn til å tro at Aserbajdsjan også har benyttet seg av utpressingsmetoder (ibid.). Vedkommende fortalte om en episode som illustrerer hvordan aserbajdsjanske myndigheter kan gå fram. En representant for Europarådet var i Aserbajdsjan i jobbsammenheng. Midt på natta ble han vekket av at det ringte på døra. Han fikk beskjed om at noen hadde sendt champagne. Gjennom nøkkelhullet så han to lettkledde damer med en champagneflaske. Ved siden av dem var en mann som stod klar til å ta bilde av det som ville framstått som en svært kompromitterende situasjon. I dette tilfellet åpnet ikke vedkommende døra, men det kan tenkes at lignende triks er blitt brukt mot PACE-medlemmer (ibid.). Aserbajdsjans korrumperting av enkelte av forsamlingens medlemmer, synes etter hvert å være en velkjent sak (Ref. intervju Christoffersen 2015, European Stability

Initiative 2012:20, intervju Gil 2015). En grunn til at Europarådet ikke har kommet med sterkere reaksjoner på Aserbajdsjans atferd, er ifølge Gil (intervju 2015) at ”[...] PACE er gjennom mange år blitt bearbeidet ganske effektivt. Det har vært en del tvilsomme saker hvor parlamentarikere er blitt kjøpt”.

Påvirkning i det stille

Lise Christoffersen (intervju 2015) sier hun har opplevd at Aserbajdsjan aktivt motarbeider PACE. Hun ble i 2009 utnevnt av sin partigruppe, sosialistgruppen, som rapportør fra PACE til Aserbajdsjan. En rapport fra ESI (European Stability Initiative 2012) og Christoffersen selv (intervju 2015) sier at Aserbajdsjan satte i gang en mobilisering av forsamlingsmedlemmer mot at hun skulle bli utnevnt. Partigruppene blir enige seg i mellom hvilken av gruppene som skal få ulike rapportørstillinger. Personen den aktuelle partigruppa utnevner, blir dermed vanligvis utpekt til denne stillingen. Dette var trolig første gang personen som partigruppa oppnevnte, ikke ble valgt av forsamlingen. Christoffersen påpekte at kampanjen mot henne ikke hadde å gjøre med henne personlig, men at hun var uønsket fordi hun var fra Norge. Aserbajdsjan var redd for hvilke krav som kom til å bli stilt og hva som ville bli utfallet i rapportene som ville bli levert. Norges forestående stortingsvalg ble brukt som argument mot hennes utnevning. Imidlertid var hun sikret gjenvalg til Stortinget, og det var overveiende sannsynlig at hun også kom til å fortsette som representant i PACE. Det kan tyde på at enkelte medlemmer i forsamlingen er blitt kjøpt av aserbajdsjanske myndigheter (intervju Christoffersen 2015). Det er en åpenbar svekkelse av PACE som menneskerettsbeskytter når et medlemsland kan være med å påvirke valg av rapportør til eget land. Inhabilitet og upartiskhet er egenskaper en rapportør bør ha for å kunne skjøtte sitt mandat på en skikkelig måte.

Fiasko for PACE, trumfkort for president Aliyev

Christoph Strässer, PACEs tidligere rapportør på politiske fanger, presenterte i 2013 et utkast til en resolusjon om politiske fanger i Aserbajdsjan. Aldri tidligere har det skjedd at forsamlingens utpekte rapportørs rapport blir stemt ned (intervju person med god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet 2015). 79 parlamentarikere stemte for rapporten, mens 125 stemte imot. I arbeidet med rapporten ble han nektet visum ved tre anledninger og fikk dermed ikke dratt til Aserbajdsjan for å gjøre undersøkelser til rapporten. Motargumentene mot rapporten gikk blant annet på nettopp dette, at rapportøren ikke hadde besøkt landet og dermed ikke hadde godt nok utgangspunkt for å skrive noen rapport. I stedet

for å vende kritikken mot Aserbajdsjan som forhindret en utsendt fra Europarådet å gjøre jobben sin, ble altså rapportøren kritisert, mens det ble ignorert at årsaken var at aserbajdsjanske myndigheter hadde nektet Strässer adgang (Intervju Dahle 2015, Europarådets Parlamentarikerforsamling, 2013c). Det at rapporten ble nedstemt, ble oppfattet som et signal om støtte til Aliyev-regjeringen (European Stability Initiative 2013:3). En annen årsak til at rapporten ikke ble godtatt var at den ikke hadde et klart budskap. Lokale og internasjonale organisasjoner var ikke godt nok koordinert og dette førte til forvirring. Blant annet var det ulike tall på politiske fanger og ulike definisjoner. Amnesty International rapporterte om 16 samvittighetsfanger, mens andre snakket om over 80 (ref. Europarådets Parlamentarikerforsamling 2013c). Ifølge person med god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet (intervju 2015) er mye av grunnen til at rapporten ikke ble vedtatt, mangel på kunnskap fra parlamentarikernes side. Slik oppgaven senere viser, skulle nedstemmingen av rapporten ved flere anledninger bli tatt til inntekt for president Aliyevs benektelse av at det finnes politiske fanger i Aserbajdsjan.

På samme tid som Strässers rapport ble presentert, ble det også lagt fram en rapport fra overvåkningskomiteen angående landets *Honouring of obligations*. Denne var forfattet av landrapportørene Joseph Debono Grech fra Malta og Pedro Agramunt fra Spania. Begge hadde fått visum til å besøke Aserbajdsjan. Rapporten krevde at en del politiske fanger skulle frigis, og denne anmodningen ble fulgt opp fra Aserbajdsjan før rapporten ble presentert. På tross av å være et steg i positiv retning, kan man mistenke (ref. European Stability Initiative, 2013:4–5) at dette kunne være et tegn på at rapportørene hadde blitt engasjert av Aliyev-administrasjonen for å levere en rapport som konkurrerte med den til Strässer (ibid.). Aserbajdsjanske myndigheter visste trolig at de burde imøtekomme noen punkter i rapporten på politiske fanger. En rapport fra overvåkningskomiteen skal leveres i løpet av en treårsperiode, men denne hadde ikke behøvd å sammenfalle med presentasjonen av den andre rapporten. Irske Terry Leyden uttalte at han aldri før hadde opplevd at to parallelle rapporter ble lagt fram og diskutert samtidig. Det var oppsiktsvekkende at Agramunt og Debono Grech tok avstand fra Strässers rapport. Renate Wohlwend fra Liechtenstein sa at hun i sine 20 år som PACE-medlem, ikke tidligere hadde sett at rapportører gikk imot sine rapportørkolleger (Landinfo; utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon 2013:4). Strässer var lite populær blant aserbajdsjanske myndigheter, og de hadde tidligere startet en kampanje for å fjerne han fra stillingen (European Stability Initiative 2012: 4–5). Han hadde fra begynnelsen inntatt en streng linje i sitt arbeid som spesialrapportør (ref. Europarådets

Parlamentarikerforsamling 2013c). Det at Strässers rapport ikke ble vedtatt, indikerer at PACE ikke står samlet som organ. Dette svekker signalene det sender ut. Strässer ønsket ikke å forhandle med aserbajdsjanske myndigheter, men inntok en rolle hvor han ikke inngikk kompromisser. Anonyme kilder sier at Europarådets rapportører tidligere hadde hestehandlet med aserbajdsjanske myndigheter. Et eksempel var at de gikk med på mildere formuleringer i rapportene hvis visse politiske fanger ble frigitt.

Brysomme PACE-rapportører

Andreas Gross var rapportør for PACEs overvåkningskomité til Aserbajdsjan mellom 2001 og 2006. Han var aktiv og pågående i sitt engasjement og tok tak i konkrete saker. Han ble dermed upopulær hos president Aliyev (intervju Gil 2015). Presidenten gjorde det i 2002 klart at han ikke ville møte Gross. Aserbajdsjanske myndigheter forsøkte i 2005 å hindre Gross adgang til landet. Daværende utenriksminister, Vilayat Guliyev, uttalte at Gross ikke var velkommen. En aserbajdsjansk parlamentariker, Murtuz Alasgarov, skrev et brev til den daværende PACE-presidenten, Bruno Haller, om at ikke en eneste offentlig person kom til å møte Gross og ba om at Gross skulle bli erstattet. Dette minner om innsatsen som ble gjort for å forhindre at Strässer fikk innreise i landet. Gross hadde imidlertid forsamlingen i ryggen og kunne til slutt likevel reise til Aserbajdsjan (European Stability Initiative 2012:9). Dette viser at forsamlingens støtte til rapportøren i 2005 forhindret at aserbajdsjanske myndigheter fikk det som de ville. Derimot så manglet Strässer denne støtten, og myndighetene vant her fram. Gil (intervju 2015) fortalte at Aliyev, for å slippe å møte PACE-rapportøren, reiste til Europa samtidig som Gross kom til Aserbajdsjan. Herkel ble utnevnt til Gross' medrapportør i 2004. De to årene disse to jobbet sammen, ble det rettet stor oppmerksomhet mot misforhold og menneskerettsbrudd. Siden har Aserbajdsjan sørget for å få rapportører som er mindre pågående (ibid.). Ifølge Christoffersen (intervju 2015) har kaviardiبلوماسiet gjort PACE mindre effektivt som organ. Det bidrar til å undergrave tilliten til vedtakene forsamlingen foretar. Noe av ansvaret kan tilskrives de nasjonale parlamentene som gjenvælger tydelig korrumperte representanter til PACE. Det vitner om at Europarådet ikke tillegges stor betydning i hjemlandet. Forsamlingen selv har heller ikke grepet tak i problemet. Christoffersen sier (intervju 2015) at hun har tatt opp temaet under PACE-sesjoner. I etterkant av debattene har andre medlemmer fortalt henne at dette var modig gjort (ibid.). Man kunne forventet at forsamlingen som helhet engasjerte seg i å motarbeide praksisen, men organet har ikke tatt tak i problemet som står i fare for å undergrave dets troverdighet.

Jeg vil i den påfølgende delen se på andre handlinger aserbajdsjanske myndigheter har foretatt for å dempe kritikk fra Europarådet.

Retoriske virkemidler

Mangel på definisjon

I 2002 ble Ministerkomiteen, PACE, aserbajdsjanske og armenske myndigheter enige om følgende definisjon av politiske fanger (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2012):

“A person deprived of his or her personal liberty is to be regarded as a ‘political prisoner’:

- a. if the detention has been imposed in violation of one of the fundamental guarantees set out in the European Convention on Human Rights and its Protocols (ECHR), in particular freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression and information, freedom of assembly and association;*
- b. if the detention has been imposed for purely political reasons without connection to any offence;*
- c. if, for political motives, the length of the detention or its conditions are clearly out of proportion to the offence the person has been found guilty of or is suspected of;*
- d. if, for political motives, he or she is detained in a discriminatory manner as compared to other persons; or,*
- e. if the detention is the result of proceedings which were clearly unfair and this appears to be connected with political motives of the authorities.” (SG/Inf(2001)34, paragraph 10).*

Minst én av disse paragrafene må være innfridd for at en person kan karakteriseres som en politisk fange.

Til tross for at en definisjon ble fastsatt året etter medlemskapet startet, bestrider aserbajdsjanske myndigheter at det eksisterer en definisjon på politiske fanger. Argumentet om mangel på en definisjon benyttes nærmest formalistisk av aserbajdsjanske representanter på spørsmål om politiske fanger (intervju Gil 2015). PACE tok i 2012 tak i saken og bekreftet den gamle definisjonen i en resolusjon. PACE viste med dette at det tok Aserbajdsjans påstand om en manglende definisjon på alvor og imøtekom her Aserbajdsjan. Likevel fortsetter representantene for aserbajdsjanske myndigheter å bruke mangelen på definisjon som svar når de blir konfrontert med landets politiske fanger. Argumentet blir benyttet av president Ilham Aliyev, som også sier det ville være lurt om Europarådet fastsatte en slik definisjon (ref. videoopptak Aliyev 2014). Han ignorerer dermed at dette faktisk eksisterer. Da Aserbajdsjans utenriksminister, Elmas Mammadyarov, talte til PACE i junisesjonen i 2014, ble han spurt om landets arrestasjonsbølge av politisk aktive under formannskapsperioden.

Mammadjarov svarte følgende:

I thank you for that question, because it answers itself. The Council of Europe does not have a definition for political prisoners. When the Parliamentary Assembly of the Council of Europe creates criteria to define political prisoners, I can respond to your question, otherwise it's very hypothetical. Sorry. (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014d).

Det feilaktige argumentet om at begrepet ”politisk fange” er udefinert, bidrar til at aserbajdsjanske myndigheter kan tåkelegge problemstillingen og tillater en retorisk utvei fra spørsmålet.

Det er mange eksempler på at aserbajdsjanske myndighetspersoner benekter eksistensen av politiske fanger i Aserbajdsjan. Mammadjarov kom for eksempel også med en benektelse av dette i intervju med den tyske avisa Die Welt (referert på det aserbajdsjanske utenriksministeriets hjemmesider 2012). I tillegg til å hevde at landet ikke har noen politiske fanger, uttalte han at ingen blir arrestert på grunnlag av sine politiske synspunkter i Aserbajdsjan. Da president Aliyev i januar 2014 var på besøk hos NATO i Brussel, fikk han spørsmål om landets politiske fanger av en journalist. Presidenten svarte:

Last December there was a broad discussion with the Council of Europe about this issue and the resolution which was launched by some members of the Assembly with respect of the issue of political prisoners in Azerbaijan failed . . . That there are no political prisoners in Azerbaijan is also confirmed by one of the most important institutions of Europe and all the world.

Resolusjonen han sikter til er skrevet av PACE sin spesialrapportør på politiske fanger i Aserbajdsjan, Christoph Strässer, og ble nedstemt i PACE i januar 2013. Dette viser, som antatt tidligere, at PACEs nedstemming av Strässers rapport, tjener som støtte til Aliyevs styresett. Videre mente han at dette burde være grunn nok til å lukke dette kapittelet. Presidenten forklarte videre at landet har vært medlem av Europarådet i mer enn ti år, og *a priori* kan det ikke være politiske fanger i Aserbajdsjan. Videre la han til at de som føler seg behandlet på en urettmessig måte, vil ha muligheten til å klage til Den Europeiske Menneskerettsdomstolen, hvis bestemmelser Aserbajdsjan følger (Videoopptak Aliyev 2014). President Aliyev benytter altså Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet for å belegge påstanden om landets uproblematisk menneskerettspraksis. Presidenten trenger ikke benytte seg av løgner for å gi inntrykk av at PACE, og dermed Europarådet, går god for hans argument om fravær av politiske fanger i Aserbajdsjan.

President Aliyev talte til PACE under junisesjonen 2014 da Aserbajdsjan nettopp hadde overtatt formannskapet i Europarådet. Presidenten begynte med å gi en svært positiv analyse av landets menneskerettsforhold og påstod at alle fundamentale friheter er overholdt i Aserbajdsjan. Spesielt nevnte han at ytrings-, medie- og forsamlingsfrihetene var respektert. På spørsmål fra den irske parlamentarikeren, Michael McNamara, nektet president Aliyev igjen for at landet har politiske fanger. Presidenten sa videre at parlamentarikeren som stilte spørsmålet, har fordommer mot landet og baserer seg på feilaktig informasjon. Han refererte igjen til Strässers manglende oppslutning i forsamlingen og sa at McNamaras fornærmelse mot Aserbajdsjan vil ha samme resultat som Strässers initiativ som resulterte i fiasko i januar 2013. Enda lengre gikk presidenten i en meningsutveksling med det britiske PACE-medlemmet, Paul Flynn, i den samme sesjonen. Flynn konfronterte presidenten med at politikere og journalister er blitt fengslet på falskt grunnlag og at valgene har vært preget av fusk. Han spurte så om man nå vil kunne forvente å se Aserbajdsjan heve seg til et nivå i tråd med Europarådets standarder. President Aliyev framstod etter dette som provosert og anklaget Flynn for å være en løgner. For det første er ingen journalister fengslet i Aserbajdsjan, og for det andre har det ikke vært valgfuske. Da Flynn svarte: *"But 58% of your ballot boxes were stuffed,"* kontret presidenten med: *"That probably happens in your country."* (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014e).

Svertetekampanje og suverenitetsargument

I svaret på spørsmålet fra McNamara i PACE i 2014, nevnt ovenfor, fortsatte presidenten med å påstå at Aserbajdsjan er offer for provokasjoner som er politisk motivert og ikke har noe med menneskerettigheter og demokrati å gjøre. Han sa at McNamara trolig stilte spørsmål på vegne av noen som ønsket å angripe Aserbajdsjan. Å beskyldte kritiske land for å ha startet en svertetekampanje mot Aserbajdsjan, er blitt en mye brukt argumentasjon av representanter for aserbajdsjanske myndigheter de siste tre årene. I denne sammenheng uttales det også at Aserbajdsjans ønske om å styre seg selv, mislikes av andre stater. Utenfra er det, ifølge representantene, et forsøk på å påtvinge egen vilje over Aserbajdsjan.

Under the cover of human rights and democracy, a secret war is being waged against Azerbaijan by the great powers directly and via international organisations. There is no need to hide. The great powers want to include Azerbaijan in their zone of influence. They want an Azerbaijan dominated by an authority and a head of state that has no will of its own and which can be easily administered from outside. The present strong authority does not suit them.

Dette sitatet fra aserbajdsjanske Rafael Huseynov i PACE (2015d) innebærer et syn om at Europarådets verdier brukes som påskudd for at andre land skal kunne påvirke Aserbajdsjans politikk. Det er ingen direkte påstand om at de øvrige medlemslandene i Europarådet ikke skal blande seg inn i menneskerettssituasjonen i landet, noe som ville vært overraskende med tanke på at nettopp dette er del av grunnideen bak organisasjonens eksistens. Men utsagnet gir inntrykk av at utenforstående forsøker å blande seg inn i Aserbajdsjans interne anliggender, noe de, ifølge han, ikke har noe med. Det kan også tolkes som et forsvar av menneskerettssituasjonen i landet og at det ikke er denne som gir grunn til kritikk. Kritikken gis derimot på grunnlag av politiske interesser, ikke fordi statene faktisk mener det er begått menneskerettsbrudd.

Dette gjentas av presidenten, som i flere sammenhenger hevder at Aserbajdsjans selvstendighetsønske er mislikt blant enkelte land og at dette er grunnen til svertekampanjen Aserbajdsjan er utsatt for (ref. pres. Ilham Aliyev, 2015b). Dette argumentet benyttes også regelmessig av presidentadministrasjonen som svar på kritikk fra andre land. Den aserbajdsjanske PACE-representanten, Sahiba Gafarova, adresserte internasjonal kritikk i forbindelse med Eurovision Song Contest og European Games i et intervju som ligger ute på regjeringspartiet, YAP (Det nye aserbajdsjanske parti) sine hjemmesider. Hun hevder at Aserbajdsjan er utsatt for en internasjonal svertekampanje og at det internasjonale samfunnet ser på slike arrangementer som en mulighet til å presse Aserbajdsjan og påtvinge sin vilje på landets uavhengige politiske områder (Gafarova 2015). En retorikk som uttrykker at det internasjonale samfunnet ikke har noe med et lands interne anliggender, skisseres av Risse et al. som et trekk i modellens benektelsesfase, og vitner dermed om en tilbakegang i utviklingen.

Som reaksjon på det internasjonale presset, vil ifølge Risse et al. det normbrytende regimet som regel benekte menneskerettsbruddene det blir beskyldt for. Ofte vil retorikken fra regimets side beskyldte kritikerne for å basere seg på en illegitim innblanding i landets indre anliggender. Suverenitetsargumentet kan også finne støtte i befolkningen, og det kan oppstå en såkalt bakvendt bumerangeffekt. Hvis regimet lykkes i å overbevise folket om at landets integritet står på spill, vil menneskerettsforkjemperne kunne assosieres med terror og få liten oppslutning i befolkningen. Benektelsen kan være et eksempel på at sosialiseringen har begynt, da det vitner om at landet bryr seg om tilbakemelding fra det internasjonale

samfunnet. Hvis regimet ignorerer slike sanksjoner, ville det være et tegn på en fraværende sosialiseringsspross (Risse og Sikkink 1999:23).

Ifølge Peace og Forsythe (1993:291) er staters suverenitet det mest fundamentale prinsippet i internasjonal lov. Dette innebærer at det er staten som har den ultimate rett til å bestemme hva som skal gjøres innenfor dens egen jurisdiksjon. Ifølge Risse et al. (1999:24) blir menneskerettighetene ofte ikke åpent avslått av staten, men blir trumfet av andre normer med internasjonalt anerkjent gyldighet, især suverenitet. President Aliyev trekker ofte fram viktigheten av landets selvstendighet i taler til befolkningen. Etter å ha vært del av andre imperier for århundrer, understreker president Aliyev (2015b) at Aserbajdsjan nå arbeider for en uavhengig politikk.

Spiller på terrorfrykt

Ett av argumentene mot å stemme for Strässers rapport om politiske fanger i Aserbajdsjan, var at det på listen over de angivelige politiske fangene var terrorister. I vedlegget til rapporten framgår det imidlertid tydelig at der hvor det i denne sammenhengen er noen tvil, har ikke vedkommende blitt regnet med i listen over politiske fanger. De spanske PACE-representantene har vist seg å støtte Aserbajdsjan når landet har stått på agendaen i PACE. En av spanjolene uttalte i 2013 at *"If you do not want to endorse terrorists and Islamists, vote no to Mr Strässer's report."* Dette utsagnet som spiller på terrorfrykt, ga resonans i forsamlingen og bidro sterkt til at et flertall av medlemmene nedstemte rapporten (intervju person med god kjennskap til PACE og Aserbajdsjan). Det viser at representantene har klart å overbevise PACE om at sikkerhet er viktigere enn rettsstatsprinsipp.

Beskyldninger om dobbeltmoral

Nagorno-Karabakh-konflikten er et tema aserbajdsjanske myndigheter tar opp ved alle anledninger når Aserbajdsjan diskuteres i PACE. I denne sammenheng uttaler aserbajdsjanske PACE-medlemmer at Europarådet opererer med dobbeltmoral. Det påpekes at den menneskerettssituasjonen man burde fokusere på i Aserbajdsjan, er den som er resultat av Nagorno-Karabakh-konflikten. De aserbajdsjanske PACE-representanter, presidenten og utenriksministeren har alle i PACE-sesjoner uttalt at 20% av Aserbajdsjans landområder er

okkupert av Armenia og 1 million mennesker er internt fordrevet³¹. Det vil si at hver niende aserbajdsjaner er på flukt. PACE-representanten, Ganira Pashaeva uttalte i juni i 2015 til forsamlingen at:

The rights of hundreds of thousands of [displaced] people are being violated by a country that is also a member of this organisation, an organisation founded on human rights has taken no action against an occupying country over many years. Don't you see this as double standards? Russia is discussed at every session. Why aren't there discussions on Armenia, which is occupying Azerbaijani territory? (Novruz, Institute for War and Peace Reporting 2015)

Aserbajdsjan er det eneste medlemslandet som har hatt en spesialrapportør på politiske fanger. Lederen av Aserbajdsjans PACE-delegasjon, Samad Seyidov, har beskyldt Europarådet for å ha dobbeltstandarder og har uttalt at det var et stort feilgrep av Europarådet å opprette denne stillingen (Trend News Agency 2011). Medlemsland som Tyrkia og Russland, blir også ansett for å ha politiske fanger. Man kan stille spørsmål om det er med rette at det kun er utnevnt en spesialrapportør til Aserbajdsjan. Strässer (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2013c) begrunner dette med at PACE har jobbet med dette temaet i Aserbajdsjan siden landet ble medlem i 2001, uten at det er skjedd forbedringer. Russland og Tyrkia er også land hvor politisk opposisjonelle, journalister og andre blir fengslet på politisk grunnlag. Man kan dermed anta at en spesialrapportør på politiske fanger også her ville være aktuelt. Trolig ville imidlertid ikke disse store landene finne seg i dette. Europarådet virker ikke konsekvente med å ta opp samme problematikk med andre land, og dette kan svekke organisasjonens argumentasjon. Det er viktig at organisasjonen behandler medlemslandene etter de samme kriteriene. Kanskje har Aserbajdsjan rett i at de har fått en særbehandling på dette feltet.

4.6 En hard nøtt for Europarådet

Stadig mer anstrengt forhold

Den spente stemningen mellom Aserbajdsjan og Europarådet, i etterkant av den siste PACE-rapporten i juni 2015, ble understreket i en Twittermelding skrevet av nestlederen for den aserbajdsjanske presidentens kontor, Navruz Mammedov. Der stod følgende beskjed: Europarådets holdning gjør at Aserbajdsjan vil vurdere sitt medlemskap i organisasjonen. Han kritiserte også FN og EU og anklager organisasjonene for å ignorere internasjonal lov.

---

³¹Blant annet i en resolusjon fra 2005 slår PACE fast at Armenia okkuperer aserbajdsjansk territorium (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2005:1). Likevel har ikke Europarådet lyktes i å få noen løsning på konflikten.

Videre skriver Mammedov at konsekvensen kan bli at Aserbajdsjan blir nødt til å legge om utenrikspolitikken sin (Contact, Turan independent news agency 2015). Dette utsagnet blir forstått å være en reaksjon på Europarådets manglende behandling av Nagorno-Karabakh-konflikten. Også Europarådet synes i 2015 å føre en hardere linje mot landet. I tillegg til den kritiske rapporten som ble lagt fram i PACE i juni, annonserte Jagland noen ”drastiske tiltak fra Europarådets side” til president Aliyev i oktober 2015 (telefonintervju Jagland 2015). Generalsekretæren hadde besluttet å trekke Europarådet ut av en *joint working group* som jobbet med menneskerettigheter i Aserbajdsjan. Gruppen var dannet for å forsøke å opprette dialog mellom myndighetene og sivilsamfunnet om politiske fanger (Europarådets nyhetsportal 2015). Avgjørelsen om å trekke Europarådets representant ut av samarbeidet er et endelig signal om at man i organisasjonen ikke lenger tror på dialog med aserbajdsjanske myndigheter og sivilsamfunnet. Dette er trolig et resultat av at sivilsamfunnet er i ferd med å bli overtatt av statsstyrte NGO-er. Ifølge Jagland (telefonintervju 2015) har det vært vanskelig for Europarådet å skille de uavhengige NGO-ene fra GONGO-ene. Jagland ble imidlertid advart for ett år siden om nettopp dette. Da gikk flere transnasjonale organisasjoner sammen om å skrive et brev til generalsekretæren hvor de stilte seg kritisk til Europarådets representasjon i den nevnte *joint working group* (Ginsburg fra Index on Censorship, Irminger fra Human Rights House Foundation og Pospichalovaon fra People in Need 2014). I realiteten har altså Europarådet legitimert de aserbajdsjanske GONGO-ene i arbeidsgruppen i ett år. Jagland kunne lagt større press på aserbajdsjanske myndigheter ved å kreve at personer han vet er uavhengige menneskerettsforkjempere, skulle være representert. Hvis slike krav lå til grunn fra Europarådets side, kunne gruppen ha noe for seg.

Politiske fanger det største problemet

I november 2014 ga Den norske Helsingforskomiteen Sakharovs frihetspris til politiske fanger i Aserbajdsjan. Helsingforskomiteen (2014) skriver at:

Myndighetene i oljerike Aserbajdsjan ved Det kaspiske hav har i en årrekke brutalt kneblet sine kritikere ved å anklage dem for fiktive forbrytelser og deretter dømme dem til lange fengselsstraffer. Lokale menneskerettsaktivister har, gjennom å anvende Europarådets kriterier, identifisert 98 politiske fanger i landet. Blant disse fangene finner vi noen av de mest kunnskapsrike, erfarne og synlige menneskerettsforkjempere, journalister, ungdomsaktivister og opposisjonspolitikere.

Listen over de politiske fangene, som det vises til, ble publisert i august 2014.

Generalsekretær Bjørn Engesland i Helsingforskomiteen uttaler i samme forbindelse at:

"...her har verken europeiske institusjoner eller diplomati vært seg sitt ansvar bevisst."

(ibid.)

Aserbajdsjans arrestasjonsbølge høsten 2014 kom samtidig som landet hadde formannskapet i Europarådet og skulle forfektet organisasjonens demokratiske verdier. Det viser en grunnleggende mangel på respekt for Europarådet (intervju representant for Europarådet 2015). Grunnen til timingen ligger trolig i at landet nå føler seg trygge på at organisasjonen ikke vil gå til sanksjoner eller lage oppstyr, og denne antakelsen fikk de aserbajdsjanske myndighetene rett i (intervju Gil 2015). Presset var paradoksalt nok mindre under formannskapet fordi medlemslandene ville være høflige (intervju representant for Europarådet 2015). Det er en uskreven regel at man ikke kritiserer det landet som har formannskapet. I denne perioden var Aserbajdsjan tatt av agendaen. Myndighetene benyttet seg av dette. På hjemmebane tillot formannskapet Aserbajdsjan å vise at de er en del av Europa. Jo sterkere Aserbajdsjan blir, jo mindre hører de på Europarådet (ibid.). Under formannskapsperioden gikk rundebordskonferanser arrangert i Baku, som planlagt, det samme gjaldt aktivitetene skissert i handlingsplanen. Europarådet kunne her lagt press ved for eksempel å stille krav om at uavhengige sivilsamfunnspersoner, som sitter fengslet, skulle være tilstede under konferansene.

Menneskerettsforkjempere arresteres på bakgrunn av fabrikkerte anklager. Myndighetene kan dermed hevde at personene sitter i fengsel fordi de har brutt loven. De som av menneskerettsorganisasjoner omtales som politiske fanger, blir av aserbajdsjanske myndigheter betegnet som narkotikaforbrytere, armenske spioner og terrorister. Sentrale menneskerettsforkjempere, som ekteparet Yunus, er anklaget for blant annet landsforræderi og risikerer livstidsstraff (Den norske Helsingforskomiteen 2014). Det er et problem at ulike kilder kan oppgi forskjellig antall politiske fanger på samme tidspunkt grunnet ulik definisjon. Samtidig varierer antallet over tid fordi noen løslates, samtidig som det kan komme nye arrestasjoner (Landinfo; utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon 2013:1). Dette var noe av problemet da Strässers rapport ble presentert og nedstemt i januar 2013.

Jagland (telefonintervju 2015) uttaler at det er mange enkeltpersoner som sitter urettmessig fengslet. Han påpeker at dette særlig forteller om situasjonen i rettsvesenet som ikke er fritt og uavhengig, men styrt av myndighetene. Jagland framhever likevel som et positivt trekk at Europarådets representanter kan besøke innsatte i fengslene. Frigivelse av politiske fanger kan ses på som en innrømmelse av at anklagene er falske og at rettsvesenet ikke er uavhengig. Ifølge Milli (intervju 2015) er frigivelsesprosessen, for mange, svært ydmykende. I tillegg til å måtte skrive et offentlig angrebrev, tvinges ofte de som løslates også til å besøke et minnemonument over den tidligere presidenten, Heidar Aliyev. Der må de bukke og legge ned blomster.

Hypotese 2) ”Aserbajdsjanske myndigheter har frigitt politiske fanger for å dempe presset fra Europarådet”, synes å stemme for den første perioden etter medlemskapet, men ikke de senere år. Myndighetene vedgikk tidligere at de hadde politiske fanger, mens nå blir påstanden konsekvent benektet. Hensikten bak frigivelse av fanger synes å ha endret seg. Mens noen politiske fanger frigis, arresteres andre. Praksisen forstås som et ledd i en politikk for å spre mest mulig frykt. Milli (intervju 2015) uttaler at frigivelse av disse personene ikke er en solidaritetshandling fra myndighetenes side, men det motsatte. Hvis myndighetene åpent løslot politiske fanger, ville benektelsen på fangenes eksistens falt på sin egen urimelighet. Det ville være en innrømmelse at de påstått kriminelle i virkeligheten er politiske fanger. Milli uttaler også at det er vanskelig å spore grunnen til at aserbajdsjanske myndigheter frigir politiske fanger. Press utenfra, som fra Europarådet, spiller trolig en rolle, men er ikke avgjørende ifølge han.

Hvordan de ulike organene har opptrådt

Her vil jeg vurdere de ulike Europarådsorganenes innsats, og om presset på Aserbajdsjan har vært jevnt. Europarådet utgjøres av dets medlemsland, men Veneziakommisjonen og Domstolen er uavhengige organer³². Medlemmene av Veneziakommisjonen og dommerne i Domstolen har det tydeligste mandatet, og i motsetning til PACE-medlemmer som har sin daglige arbeidsplass i sitt hjemland, kan disse forventes å være mer sosialisert til Europarådets verdier. Dermed er det kanskje ikke overraskende at det er disse organene som i størst grad synes å ha vært konsekvente i sin behandling av menneskerettsspørsmål i Aserbajdsjan. Påtrykket fra menneskerettskommissæren på aserbajdsjanske myndigheter har

---

³² PACE-medlemmer er også uavhengige av sine respektive lands regjeringer og uttaler seg på vegne av seg selv, men er nasjonale representanter. Menneskerettskommissæren og Generalsekretæren er også uavhengige.

blitt større de siste tre årene, og Muižnieks gir jevnlig oppmerksomhet til temaet om landets politiske fanger.

Verken Ministerkomiteen eller PACE har benyttet seg av de sterkeste sanksjonsmulighetene de har tilgjengelig: suspensjon, ekskludering eller fratakelse av stemmerettighetene i PACE. Noe som er blitt oppnådd, er likevel at landets indre problemer er blitt satt på agendaen. Hovedargumentet mot at Aserbajdsjan bør fratas medlemskapet, formuleres slik av Thorbjørn Jagland (Aftenposten 13.11.2014):

Dersom vi ekskluderer Aserbajdsjan fra Europarådet, mister nesten 10 millioner mennesker retten til å få sin sak behandlet av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Jeg tror ikke det vil være positivt for landets innbyggere.

Enkelte representanter fra sivilsamfunnet (ref. intervju Akhundova 2015) ønsker ikke at Aserbajdsjan skal forlate organisasjonen. Milli (intervju 2015), derimot, mener at både Europarådet og sivilsamfunnet taper på medlemskapet, og at den eneste som vinner på det er president Aliyev. Milli (ibid.) uttalte at *"I was a political prisoner. I spent almost two years in jail and the European Court of Human Rights did not help me"*. Grunnen til dette er at Domstolen får inn flere klager enn den har kapasitet til å behandle, derfor tar det ofte flere år fra man sender inn en klage og til klagen blir behandlet. Aserbajdsjanske myndigheter holder ikke personer som er fanget på politisk grunnlag i fengsel i mange år av gangen, men slipper de ofte ut etter 2-3 år. Når en dom ikke kommer før det er gått kanskje seks år, er det nytteløst for den som klaget inn saken sin (ibid.). Likevel har Domstolen nå gitt noen saker prioritet som den til menneskerettsadvokaten, Intigam Aliyev.

Europarådet har andre sanksjoner tilgjengelig enn utestengelse. Ved midlertidig utestengelse, suspensjon, fra organisasjonen, vil man risikere at landet ikke lenger er tema i internasjonale fora, og innbyggerne vil trolig også her midlertidig miste anledningen til å klage saken sin inn for Domstolen. Andre muligheter er å frata PACE-delegasjonen deres akkreditering eller suspendere deres stemmerett i PACE. Dette ville trolig være tiltak som rammer myndighetene uten å gå utover landets øvrige befolkning, fordi innbyggerne ikke ville blitt fratatt sin rett til å klage saker inn for Domstolen. Ifølge Akhundova (intervju 2015) ville suspensjon av stemmeretten være en formålstjenlig reaksjon på Aserbajdsjans normbrudd. Dette ville hinderet at representantene profilerer seg som aksepterte og respekterte medlemmer av PACE i hjemlandet. Dette tiltaket er som nevnt, benyttet på Russland etter annekteringen av Krim.

Europarådet har sin kraft i å assistere land, ikke straffe dem. Det er ikke i organisasjonens ånd å straffe medlemsland, og de har heller ikke mekanismene til dette (intervju representant for Europarådet 2015). Dette berører hypotese 4) ”Europarådets sanksjonsmuligheter er ikke sterke nok til å presse et land til menneskerettsoverholdelse”. Det virker irrelevant å vurdere at Europarådets sanksjonsmuligheter ikke er sterke nok da hele fundamentet for organisasjonen er bygget på positive virkemidler og normspredning. I tillegg besitter Europarådet en sosial pressmulighet. Denne kan potensielt ramme et oljerikt land som Aserbajdsjan, hardere enn sterke, økonomiske sanksjoner. Norges ambassadør Astrid Helle (intervju 2015), mener at det normative fundamentet og Domstolen, er de viktigste mekanismene Europarådet har. Normene manifesteres i Menneskerettskonvensjonen og i overkant av 200 andre konvensjoner.

Reaksjonene på Strässers rapport viser at streng kritikk ikke nødvendigvis gir de mest fruktbare resultatene hvis ikke PACE er konsekvente. I tillegg kunne spesialrapportøren også vurdert situasjonen for politiske fanger i andre land, for å unngå oppfatninger om et urettmessig fokus på Aserbajdsjan. På samme tid ser vi at Veneziakommisjonens forsøk på å føre dialog med landet, ikke førte fram i vurdering av NGO-lovendringene i 2013-14. Helle (intervju 2015) uttaler at Europarådet eksisterer for å løse problemer. Det er ikke ment å være en klubb hvor plettfrie demokratier skal sitte og skryte av egen fortreffelighet. I bunn må det ligge en politisk vilje i medlemslandene om å handle i tråd med det som er formålet med organisasjonen. Måten man legger politisk press på et land, er å sette det på dagsordenen og diskutere det blant de 47 medlemslandene. Europarådet har et system som er basert på samarbeid, ikke konfrontasjoner. Noe av grunnen til at viljen til å innta en konfronterende rolle er liten, er at man ikke mener dette er det mest effektive. Hvis det fra noe hold i Europarådet kunne blitt gjort mer med hensyn til Aserbajdsjan, ville det forutsette større politisk vilje fra medlemslandene. De kunne vært tydeligere i sin kritikk, og kritikken må gis etter samme prinsipper (intervju Astrid Helle, 2015, intervju representant for Europarådet 2015). Dette er viktig at kritikken som gis er konsekvent og prinsipiell. Dette synes å mangle.

Oppsummering

Jeg mener å kunne fastslå at presset fra Europarådets politiske organer, ministerkomiteen og PACE, har variert over tid. Disse organene har ikke vært tilstrekkelig konsekvente og heller ikke utnyttet de sanksjonsmulighetene de har. På den annen side rår ikke Europarådet over

midler til å tvinge et medlemsland til menneskerettsoverholdelse. Det ligger heller ikke til en organisasjon som bygger på sosialisering av felles normsett gjennom dialog og samarbeid. Fra Europarådets side synes politiske fanger å være den anstøtssteinen som mer enn noe annet krever konsekvent og besluttosom handling. Organisasjonen har reagert sent og kanskje vært for tålmodige med landet. Aserbajdsjan på sin side påberoper seg å bli behandlet urettferdig både i saken med Nagorno-Karabakh og fordi landet er det eneste som har egen rapportør på politiske fanger. Nagorno-Karabakh-konflikten ligger vel ikke til Europarådet å løse, men uansett vil det være viktig å rydde slike stridsspørsmål av veien og i alle fall svare på kritikken. I noen situasjoner kan en stille spørsmål om det er en svakhet at Europarådet har så mange ulike organer at organisasjonen ikke alltid framstår med en felles stemme utad. En annen utfordring er at interessen for virksomheten i Europarådet, synes liten i medlemslandene. Det gjør noe med hvilket søkelys som settes på sakene som er oppe.

4.6.1 Hva har påvirket sanksjonene fra Europarådet?

Tema som har tatt oppmerksomhet

Ifølge en representant for Europarådet (intervju 2015) er det tre faktorer som har gjort organisasjonens fokus på Aserbajdsjan mindre. For det første er terrorbekjempelse en sak som har stått høyt oppe på agendaen. I sammenheng med den økte terrorfrykten er det spesielt viktig å ha en god relasjon til muslimske land, som Aserbajdsjan³³, og å bidra til å holde landet stabilt. For det andre har situasjonen i Ukraina tatt mye oppmerksomhet da den har involvert en akutt militær konflikt mellom to medlemsland. For det tredje har det vært en parallell i måten Russland og Aserbajdsjan har foretatt innstramming i befolkningens frihet på. Der hvor Russland har tatt ett steg, har Aserbajdsjan ofte fulgt etter. Når et stort land går foran, blir det mindre synlig når Aserbajdsjan foretar den samme innstrammingen. Russland tar dermed støyten³⁴, mens mindre land som Aserbajdsjan slipper billigere unna. Et eksempel er da det i Russland i 2012, ble vedtatt en lov som pålegger NGO-er å registrere seg som utenlandsk agent (foreign agent) i justisdepartementet hvis de driver politisk aktivitet og mottar økonomisk støtte fra utlandet. Definisjonen av politisk aktivitet er såpass bred at alt menneskerettsarbeid faller innenfor denne kategorien. Senere fulgte Aserbajdsjan opp med en rekke innstramminger for NGO-er, noe som gjorde det svært vanskelig å motta utenlandsk støtte. Aserbajdsjanske myndigheters tankegang synes å være at når de følger etter de store, vil ingen tørre å stoppe dem. Det er viktigere for Europarådet å innføre sanksjoner mot de

---

³³ I Aserbajdsjan er mer enn 90% muslimer, men landet er sekulært.

³⁴ Europarådet foretok heller ingen sanksjon mot Russland etter dette.

større landene som tok steget først (ibid.). Det at Aserbajdsjans menneskerettsbrudd blir mindre synlig i organisasjonen når mer akutte saker må behandles, illustreres av at Aserbajdsjan overhodet ikke var på agendaen under PACE-sesjonen i januar 2014. Da hadde Ukrainakrisen nettopp tiltatt i styrke (ref. Europarådets Parlamentarikerforsamling 2014f). Dette viser at sikkerhetsforhold går foran.

4.7 Bakenforliggende forklaringsfaktorer

Jeg ønsker i den påfølgende delen å se på ytre faktorer som har påvirket samarbeidet mellom Aserbajdsjan og Europarådet.

4.7.1 Oljens betydning

”En geopolitisk situasjon har oppstått, som gjør at man helst ikke vil skyve Aserbajdsjan fra seg, med tanke på energitilgangen.” (telefonintervju Jagland 2015).

PACE slår fast at Aserbajdsjans strategiske posisjon som olje- og gasseksportør, er blitt enda viktigere etter Ukraina-krisen, fordi EU nå søker å ha andre petroleumsleverandører som alternativ til Russland (Europarådets Parlamentarikerforsamling, 2015a:1, Parlamentarikerforsamlingens overvåkningskomité 2015:2). Dette bekreftes også i intervjuer med generalsekretæren og den norske ambassadøren til Europarådet.

Gasskonflikten mellom Russland og Ukraina i 2009 belyser hvorfor olje fra Aserbajdsjans nå har fått en større betydning for mange europeiske land. Russland stoppet i januar dette året olje- og gasstilførselen til Ukraina og 17 andre europeiske land. Krisen hadde store ringvirkninger. Mesteparten av oljen fra Russland eksporteres gjennom Ukraina. Den stengte energitilførselen, som rammet Balkanlandene hardest, hadde humanitære konsekvenser. Situasjonen skadet Russlands omdømme som energileverandør og tilliten andre stater hadde til Ukraina som transittland (Pirani, Stern og Yafimava 2009:4).

Det er grunn til å tro at europeiske land som er avhengig av oljeimport, nå tar forholdsregler for å sikre energitilførselen. Ifølge Jagland (telefonintervju 2015) har Aserbajdsjans olje opplagt en stor betydning, nettopp fordi mange stater er avhengig av Aserbajdsjan. Dermed er medlemslandene i Europarådet lite villige til å kritisere landets myndigheter. Først og fremst gjelder dette likevel i de bilaterale relasjonene. Det setter begrensninger for hva

organisasjonen kan oppnå hvis ikke medlemslandene er villige til å sanksjonere (ibid.). Jagland uttaler at kritikken fra de vestlige, europeiske landene er blitt veldig avdempet de siste par årene, og at dette har sammenheng med den geopolitiske endringen som skjedde med konflikten i Ukraina. Man ser på Aserbajdsjan som en alliert mot Russland (ibid.) Norges ambassadør til Europarådet (intervju Astrid Helle 2015) gir det samme bildet og uttaler at det kan se ut til at enkelte medlemsland mildner sin kritikk fordi de er avhengig av å ha gode relasjoner til Aserbajdsjan som oljeland. Presset på myndighetene synes dermed å avta.

Oljens påvirkning på sanksjoner utenfra har to aspekter. Det er ikke bare de statene som er avhengig av å kjøpe olje fra Aserbajdsjan som kan tenkes å mildne sin kritikk av landet. Også stater som har store oljeselskaper med interesser i Aserbajdsjan, må ha et godt forhold til landets myndigheter for å få gunstige oljeavtaler. Representanter for Statoil (intervju 2015) vektlegger viktigheten av en god dialog og gode relasjoner med relevante aserbajdsjanske myndigheter. De sier at det er et klart skille i rollene som den norske regjeringen og Statoil har, men at de samarbeider på områder hvor det er felles interesser. Ifølge Gil (intervju 2015) er det klart at en politiker vil ha vanskeligheter med å gå hardt ut og kritisere mangel på menneskerettigheter i et land og samtidig ha et stort oljeselskap der som kan få problemer og bli sparket ut. Her kunne det være snakk om et tap på milliarder av kroner. Lindeman (intervju 2015) mener også det er opplagt at Statoil har betydning for kritikken som gis fra Norge til Aserbajdsjan, og for hvordan kritikken gis.

Det bør nevnes at tilstedeværelsen av vestlige oljeselskaper, kan ha en viss positiv effekt. Statoils representanter (intervju 2015) forklarer at selskapet i Aserbajdsjan er en minoritetspartner og British Petroleum (BP) er operatøren, og at dette samarbeidet gjennom årene har gitt betydelige bidrag til det lokale samfunnet. De har gjennomført flere prosjekter, som bedriftsopplæring, kapasitetsbygging på ulike nivåer og yrkesopplæring. Oljeselskapene bidrar også positivt med å betale skatt og produksjonsavgifter og gjennom en innsats for åpenhet og innsyn i inntekter. Statoil opplyser offentligheten om hva de betaler til det aserbajdsjanske oljeministeriet, for å minske risikoen for korrupsjon. Det gis inntrykk av at Statoil og BP har noe kontakt med ulike NGO-er, men selskapene tar ikke et politisk standpunkt. Statoil har nær kontakt med aserbajdsjanske myndigheter, men representantene ser det ikke som opp til selskapet å innta en kritisk rolle (ibid.)

Geopolitiske interesser

En annen faktor er landets geopolitiske beliggenhet. PACE anerkjenner i sin resolusjon fra juni 2015 at Aserbajdsjan må balansere relasjonene sine med USA, EU, Tyrkia, Russland og andre naboland som grenser til Kaspiahavet. Baku har fått økt strategisk betydning i lys av ønsket om å bevege seg bort fra avhengighet til russisk energitilførsel (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2015a). Når PACE legger disse to forholdene til grunn i sin rapport fra landet, er det en indikator på at dette er viktige forklaringsfaktorer i en vurdering av den aserbajdsjanske samfunnssituasjonen.

Aserbajdsjan har også militær-strategisk betydning. USA har brukt landet som mellomlandingsstasjon til Afghanistan, og er derfor avhengig av å ha et godt forhold til Aserbajdsjan. Det militærstrategiske vil ha mye å si så lenge USA og NATO har interesser i området, særlig i Afghanistan (intervju Gil 2015). Et ytterligere moment er at Aserbajdsjan, tross alt, er et stabilt, sekulært muslimsk land. Russland og Vesten har stor felles interesse av at landet og regionen ikke skal destabiliseres.

Presset utenfra, som i spiralmodellen beskrives som essensielt, har blitt dempet på grunn av energipolitiske og militær-strategiske interesser. Kritikken av regimet, fra enkeltland og fra Europarådet, har verken vært prinsipiell eller særlig sterk på grunn av disse faktorene. Aserbajdsjans formannskap i Europarådet sammenfalt med Russlands annektering av Krim som igjen førte til at mange europeiske land fikk en større interesse av å spre sin adgang til energi. Den relative betydningen av Aserbajdsjans oljeressurser er blitt større.

4.7.2 Interne bakenforliggende faktorer

Neopatrimonialisme og reduserte oljeinntekter

Aserbajdsjan har visse trekk som er assosiert med en ressursforbannelse; en kombinasjon av høye inntekter fra utvinningsindustri og omfattende korrupsjon, svakt skattesystem, manglende utvikling av andre sektorer i økonomien og økende sosiale forskjeller (Gulbrandsen og Moe 2007:813).

For å forstå mer av oljens implikasjoner på den aserbajdsjanske menneskerettssituasjonen, vil det være nyttig å se på hvordan samfunnet er bygget opp. En klanstruktur fra før sovjettiden preger Aserbajdsjan. Dette hierarkiet omtales som oligarkisk neopatrimonialisme (Franke,

Gawrich, Alakbarov 2009:112). Maktapparatet i Aserbajdsjan har støttet seg til neopatrimonialistiske nettverk i stedet for grunnleggende stabile, statlige institusjoner. På lang sikt vil dette generelt være svært skadelig for landets utvikling da det kan føre til inflasjon, institusjonalisere korrupsjon og skape en ustabil økonomi (Lussac 2011:13). I Aserbajdsjan er familier, bekjenskaper og klaner viktigere enn formelle juridiske institusjoner (Franke et al. 2009:117). Klannettverk består i at personer mottar fordelaktig behandling fra et høyere nivå i det økonomiske eller politiske systemet. Motytelser skjer i form av tjenester, privilegier og politisk innflytelse. Klanstrukturen tilrettelegger for korrupsjon. Hovednettverket er dannet rundt president Aliyev (Bölükbaşı 2014:215–216). Klanstrukturen tilrettelegger for kollektiv avstraffelse som blir brukt ved at familiemedlemmer av menneskerettsforkjempere risikerer å miste jobben eller havne i fengsel på bakgrunn av falske anklager. Familiestrukturen står veldig sterkt, og alle i en familie står til ansvar for hverandres handlinger. Frykten hindrer kritikk og kan føre til en lojalitet mot myndighetene.

Manglende elitefornyelse

Tidligere president, Heidar Aliyev, far til nåværende presidenten, var tidligere leder av det aserbajdsjanske kommunistpartiet. Heidar Aliyev etablerte nettverket sitt under sovjettiden. Dette ble reaktivert da han ble president i 1993 og senere arvet av sønnen da han tok over makten i 2003 (Franke et al. 2009:117). Både myndighetene og opposisjonen preges av en total mangel på fornyelse. Ingen utskiftning er skjedd i landets samfunnselite (intervju Gil 2015). Dette stemmer overens med elite-reproduksjonsteori hvor de som satt i nomenklaturen i sovjettiden fortsatt er på toppen av samfunnet. Den gjensidige avhengigheten mellom presidenten og hans nettverk, har gjort at eliten har vært tro mot makten. Makteliten har også hatt svært tette bånd til næringslivet, som i Aserbajdsjan genererer store pengesummer.

Mangel på demokratisk kultur

Milli (intervju 2015) sier han ikke liker å trekke fram kultur som forklaringsfaktor på menneskerettsutviklingen, men sier det likevel er viktig. Det eksisterer en kultur i Aserbajdsjan der det er liten aksept for individuelle rettigheter. Dette er ikke bare et problem blant makteliten, men også blant opposisjonen. Milli forteller at opposisjonelle politikere spør hvorfor han kritiserer dem i sin mediekanal, Meydan TV. De overser poenget med at mediene skal være en uavhengig aktør. Der menneskerettsaktivistene kjemper for demokratiske friheter, er det mer uklart hva opposisjonspolitikere faktisk står for (ibid.). Jagland

(telefonintervju 2015) trekker fram at Aserbajdsjan er et orientalsk land uten tradisjon for maktdeling og uavhengige institusjoner, og at det ikke er lett å komme unna tradisjonen fra kommunisttiden. Gil (intervju 2015) forteller fra en samtale han en gang hadde med en aserbajdsjaner som sa: *”Det er en ting dere fra Europa ikke forstår. For en vanlig aserbajdsjaner er ikke det å delta i valg et uttrykk for et politisk syn, men et uttrykk for respekt for den styrende.”* Aserbajdsjanere flest er tradisjonelt autoritetstro, og det har ikke vært noen forventning om å skulle være med i den politiske styringen av landet (ibid.). Milli (intervju 2015) mener at denne kulturen kan endres. Frie medier vil her være et viktig middel for å spre informasjon. Når befolkningen blir opplyst om sine demokratiske rettigheter, vil det kanskje komme større krav mot de styrende.

4.8 Aserbajdsjans styrke og svakheter

Sosial sårbarhet og materiell styrke

Ifølge Risse et al., er det ikke de økonomisk svake landene som er mest sensitive for menneskerettspress, men derimot de landene som er opptatt av sitt internasjonale omdømme (Risse et al. 1999:38). Samtidig er sosial og materiell sårbarhet faktorer som gjensidig påvirker hverandre (Risse et al. 2013:289). De store inntektene fra olje- og gasseksporten gjør Aserbajdsjan til en materielt sterk stat. I oppgaven er det vist hvordan presset eller kritikken mot Aserbajdsjan ser ut til å mildnes fordi hensynet til landet som oljeleverandør spiller inn.

Vi ser likevel tydelig at landets myndigheter er vare for kritikk. Sentrale politikere med presidenten i spissen, slår sterkt tilbake når de får kritiske spørsmål. Trusselen om å trekke landet ut av Europarådet kom som en reaksjon på den siste resolusjonen fra PACE fra juni 2015. Selv om dette kom via en Twitter-melding, kan det tyde på at de ikke bare er fornærmet, men også provosert. Også EU skjerpet i 2015 kritikken av aserbajdsjanske myndigheter. Da president Aliyev uteble fra organisasjonens naboskapspolitiske toppmøte i Riga i mai 2015, ble det oppfattet som et uttrykk for at han var fornærmet (The Guardian, 20.05.2015). Aserbajdsjanske myndigheters beslutning om å stenge OSSEs kontor i Baku i juli 2015, kan også sees som et tegn på den minskende viljen til å bli gått etter i sømmene. Fraværet av OSSE i Baku gjør at Europarådets nærvær blir desto viktigere.

Aserbajdsjan viser at de har et ønske om å være en del av Europa. Å organisere European Games vitner om dette. Myndighetenes forsøk på å framstå som demokratiske og

menneskerettsvennlige utad, er også et tegn på det. Dette, som man på engelsk kaller *window dressing*, vitner om at myndighetene tross alt anerkjenner menneskerettighetenes gyldighet. Jamført med hva Gil (intervju 2015) sier, kan det virke som om aserbajdsjanerne er blitt mer selvsikre og oppfatter sitt medlemskap som såpass befestet at de kan tillate seg avvik fra organisasjonens verdier. Likevel vil Europarådet kunne sette et effektivt press på regimet ved *naming* og *shaming*. Jaglands nylige beslutning om å avslutte Europarådets representasjon i samarbeidsgruppen mellom aserbajdsjanske myndigheter og sivilsamfunnet, vil ramme presidentens ære. Det viser at Europarådets tillit til myndighetene er redusert.

Andre tiltak Europarådet har til rådighet, som vil ramme landets omdømme, ville vært å nekte landet å ha formannskapet i organisasjonen, suspendere deres representasjon i rådets organer eller suspendere stemmerettighetene til Aserbajdsjan i PACE. Europarådet har altså en pressmulighet så lenge aserbajdsjanske myndighetene ønsker å være vendt mot Europa.

Materiell styrke for fall

En nedgang i oljeprisene har hatt store implikasjoner for Aserbajdsjan, hvor olje- og gassalg i 2011 stod for mer enn 95 % av eksportinntektene og 74% av regjeringens inntekter (Natural Resource Governance Institute 2015). En plutselig nedgang i oljeprisene på verdensbasis førte til at Aserbajdsjans oljeeksport, i volum, i januar 2015 sank med 13,4 % i forhold til måneden før (Center for Economic and Social Development (CESD), 2015). Ifølge Reuters (14.09.2015) vil inntektene til Aserbajdsjans statseide oljeselskap, SOCAR, bli halvert i 2015 grunnet lavere oljepriser. Dette vil ha en innvirkning på landets statsbudsjett. For første gang på ti år, ble statsbudsjettet for 2014 redusert. Overføringer mellom det statlige oljefondet og statsbudsjettet minket da med 17,7% (Center for Economic and Social Development (CESD), 2013:2). Store prosjekter, som for eksempel oppbygging av infrastrukturen, er blitt lagt på is. Mange har mistet jobben, og enda flere kommer til å gjøre det i tiden som kommer (intervju Milli 2015). Lavere oljeinntekter førte til at den nasjonale myntenheten, manat, ble devaluert med 34% mot dollar, 21.februar 2015, og prisene for dagligvarer økte kraftig (samtale Mehman Aliyev, redaktør for uavhengige Turan News Agency Aliyev, 2015). Folk flest har mistet store økonomiske verdier. Ifølge Milli (intervju 2015) og Mehman Aliyev (samtale 2015) har presidenten god grunn til å frykte opptøyer. Oljeinntektene ligger til grunn for opprettholdelsen av maktnettverket til presidenten, og elitenes lojalitet er kjøpt for disse inntektene. Når det blir mindre penger å distribuere, vil presidentens makt være mer utsatt. Arrestasjonsbølgen og myndighetenes sterke aksjoner mot sivilsamfunnet, som for alvor tok

til i 2014, var ifølge Milli (intervju 2015) og Mehman Aliyev (samtale 2015) forebyggende tiltak for å forhindre en sosial mobilisering mot regimet. Myndighetenes aksept for dissidentvirksomhet virker å ha blitt mindre som følge av en redsel for at regimet er truet.

For Aserbajdsjan stemmer påstanden til Michels, Mosca og Pareto om at makteliten består av et fåtall personer som styrer en viktig samfunnsressurs; nemlig oljen. Hypotese 5) om at landets oljerikdom har hatt en negativ innvirkning på menneskerettssituasjonen i landet og har bidratt til å holde den politiske eliten ved makten, stemmer.

En kraftig nedgang av oljeprisene startet i 2014, og på omtrent samme tid ser vi at landets myndigheter inntar en mer aggressiv holdning også utad overfor Europarådet. Aserbajdsjans manglende samarbeidsvilje med Europarådet, og den aggressive retorikken myndighetene har benyttet til å imøtegå kritikk, har blitt tydeligere de to siste årene. Hvorvidt det er en direkte årsakssammenheng mellom oljeprisens nedgang og dårligere kår for menneskerettighetene, er vanskelig å påvise. Oljeinntektene har bidratt til å opprettholde president Aliyevs politiske styre, og når pengestrømmen minker, vil dette med stor sannsynlighet ha betydelige konsekvenser for landets politiske styring.

Det er grunn til å tro at oljens innvirkning på menneskerettssituasjonen i landet ikke alltid kommer til å være like stor som den synes i dag. Ifølge Det internasjonale pengefondet (IMF) (International Monetary Fund 2013:4) har ikke oljevirkksomheten i landet en lang tidshorisont. IMF angir, på bakgrunn av informasjon fra BP, at Aserbajdsjans oljereserver vil være tømt innen 15-20 år. Når myndighetene blir nødt til å finne alternative inntektskilder, og det blir mindre penger i omløp i den politiske eliten, vil det kunne rukke ved den veletablerte neopatrimonialistiske maktstrukturen. Nedgangen i oljeprisene, grunnet den økte tilførselen av olje på markedet, synes så langt ikke til å ha påvirket landets strategiske betydning som oljeleverandør. Både uttalelser fra Jagland (intervju 2015) og PACE-rapporten fra juni 2015 støtter denne påstanden. Man kan anta at en endring i det globale oljemarkedet, med økt tilførsel i forhold til etterspørsel og lavere priser, samtidig som landets egne ressurser etter hvert tømmes, vil komme til å få konsekvenser for Aserbajdsjan. Det gjelder både økonomisk, energipolitisk og ikke minst for regimets makt.

4.9 Spiralmodellens forklaringskraft

Som grunnlag for spiralmodellen bygger Risse et al. på en sosialiseringsprosess som fører til varige endringer av menneskerettighetene. Prosessene utgjøres av de tre trinnene; aksept av ideen, moralsk bevisstgjøring ved dialog og aksept av menneskerettighetene og siste trinnet består av faktisk implementering. Sosialiseringsmekanismen finner jeg sammenfallende med ideen som ligger til grunn for Europarådet der normspredning gjennom dialog og overtalelse er det viktigste virkemiddelet. Jeg vil se på i hvilken grad spiralmodellen kan bidra til å forklare menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan.

4.9.1 Faktiske, men taktiske innrømmelser

Det spesielle med Aserbajdsjan er at myndighetene selv satte seg på den internasjonale menneskerettsagendaen ved å søke medlemskap i Europarådet. Man forventer med dette at det eksisterte et oppriktig ønske om å etterleve Europarådets standarder. Det nasjonale lovverket ble revidert, den manglende implementeringen vitner om en fraværende intensjon om faktisk endring av menneskerettspraksisen. I starten virket myndighetene lydhøre overfor tilbakemeldinger. Dødsstraffen ble avviklet, og 700 politiske fanger ble løslatt ved inntreden i organisasjonen. Aserbajdsjans representanter i PACE framstod i starten som ydmyke, og de kom med en rekke innrømmende utsagn. I 2002 ble det uttrykt at aserbajdsjanske myndigheter var klar over at mye mer måtte gjøres for å imøtekomme medlemskapsforpliktelsene. De var nå klar for å bli mer åpne og demokratiske. Landet ble kraftig kritisert i PACE i 2004, etter et udemokratiske parlamentsvalg og flere politisk motiverte arrestasjoner. Aserbajdsjanske PACE-medlemmer imøtekom kritikken ved å si at politiske fanger var blitt løslatt som følge av de nye verdiene landet hadde blitt presentert for gjennom Europarådet. Representantene vedgikk dermed eksistensen av politiske fanger og innrømmet at det eksisterte uakseptable problemer i landet. På tross av at aserbajdsjanske parlamentarikere i PACE virket å ta til seg kritikken, ble ikke menneskerettsforholdene i landet bedre. Da PACE inntok en mer kritisk posisjon i 2006 og vurderte å frata landet dets rettigheter i organisasjonen, var tonen fortsatt mild fra aserbajdsjanerne i PACE. De ba om en ny sjanse. Som følge av press fra forsamlingen, ble det etter valget arrangert omvalg i enkelte valgkretser. Dette kan sees som en taktisk handling for å tilfredsstille Europarådet og dempe presset.

I 2007 ser vi at de aserbajdsjanske forsamlingsmedlemmene begynte å framheve framskrittene landet har gjort siden det ble medlem. Slike utsagn preget uttalelsene deres i PACE de tre neste årene. Kritikken var heller ikke sterk fra forsamlingen for øvrig disse årene. Mellom 2010 og 2013 ble ikke Aserbajdsjan viet stor oppmerksomhet i PACE i form av at rapporter ble skrevet. I seks år, mellom 2007-2013 etter de taktiske innrømmelsene, var altså presset fra PACE lavt. Det at organisasjonen har godtatt de taktiske innrømmelsene som faktiske forbedringer, kan forklare at presset er blitt mindre. Hypotese 1) som omhandler dette, ser ut til å stemme. Norske myndigheter har ifølge Hagtvat (innlegg i Dagbladet 15.10.2015) latt seg forføre av påbegynte reformer i Myanmar. Dette er blitt en ”*menneskerettslig narresmakk*” som har ført til at Det norske utenriksdepartementet har skiftet fokus fra å fremme menneskerettigheter til å fremme norske, kommersielle interesser. Kanskje betegnelsen ”*narresmakk*” er treffende også for forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet.

Innrømmelser om manglende menneskerettsoverholdelser synes å utebli fra 2007. Det har altså vært innrømmelser spesielt de første seks årene av medlemskapet. I ettertid virker dette til å ha vært et taktisk trekk for å slippe ytterligere kritikk. Intensjonen om å ta til følge tilbakemeldingene fra Europarådet, synes å mangle. Man kan si at de har *talked the talk*, uten å *walk the walk*.

4.9.2 Stadig mer aggressive benektelser

I 2012 ser vi et skille. Aserbajdsjanske PACE-medlemmer beveger seg fra å akseptere kritikk til å innta aggressiv tone og komme med motangrep. Benektelser kommer som følge av at landets menneskerettsproblemer er på den internasjonale agendaen. Siden 2012 er det flere eksempler på at presidenten og andre representanter for maktapparatet, benekter eksistensen av politiske fanger i Aserbajdsjan. ”*There are no political prisoners in Azerbaijan*” synes å ha blitt et formalistisk svar på spørsmål om dette. Argumentet belegges med at landet er medlem av Europarådet og at de som er fengslet har brutt loven. Videre har myndighetsrepresentanter kommet med anklager om innblanding i indre anliggender, terrorisme og uforholdsmessig stort fokus på Aserbajdsjan i PACE sammenlignet med andre stater. Da president Aliyev talte til PACE i juni 2014, ble han konfrontert med menneskerettsproblemer i Aserbajdsjan. Han hevdet da at alle friheter er overholdt i Aserbajdsjan. Dette er en klar benektelse av myndighetenes gjentatte brudd på blant annet

ytringsfriheten. Aserbajdsjan viser i større og større grad manglende samarbeidsvilje og respekt for Europarådets verdier. Arrestasjonsbølgen i 2014, under landets formannskapsperiode i Europarådet, understreker dette. Risse et al. (1999:24) sier at de normbrytende myndighetene sjelden vil benekte menneskerettighetenes gyldighet direkte, men trekke fram andre internasjonale normer. Suverenitet er her et typisk eksempel. Dette argumentet har Aserbajdsjan benyttet flere ganger. I 2010 uttrykte Gultakin Hajibayli fra den aserbajdsjanske PACE-delegasjonen at: *"We realise that democracy and human rights are sacred values that demand sacrifices, but that should not be at the expense of our lost territories."* (Europarådets Parlamentarikerforsamling 2010b).

Da Aserbajdsjan ble satt på Europarådets agenda, gikk landet fra en undertrykkelsesfase til å starte med taktiske innrømmelser. Etter å ha kommet med en rekke innrømmelser i PACE, ser vi en periode hvor aserbajdsjanske talspersoner er mer nøytrale. Deretter går de i økende grad over til å benytte benektelser som svar på kritikk utenfra. Retorikken er blitt mer og mer aggressiv de to siste årene. Innrømmelsesfasen har altså inntrådt før benektelsesfasen. Aserbajdsjan har gått gjennom alle de tre første fasene i modellen, men de faller ikke i kronologisk rekkefølge, noe heller ikke modellen krever. Utviklingen har gått fra innrømmelse til benektelse og motangrep.

Hypotese 3) "Etter en fase med taktiske innrømmelser har det skjedd en reversering av menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan, og sivilsamfunnets rettigheter har blitt innskrenket", synes å stemme. Benektelsene landets myndigheter presenterer i Europarådet, er et symptom for de innstramningene som er foretatt på hjemmebane. Myndighetene har ansett at et sterkt uavhengig sivilsamfunn er en trussel for regimet og har dermed forsøkt å utrydde det.

4.9.3 Signering av traktater, et taktisk trekk

Risse et al. slår i den siste boka fast at de aller fleste stater kan karakteriseres å være i en fase 4. Det eksisterer omtrent ingen land i verden som ikke har tilsluttet seg internasjonale traktater. Aserbajdsjan har siden 2001 ratifisert 62 konvensjoner og signert 7 konvensjoner som ikke er blitt ratifisert (Europarådets traktatskontor 2015). Landet skulle derfor, per definisjon, ha nådd fase 4. I PACE-dokumentet "The honouring of obligations and commitments by Azerbaijan" (2013b) berømmes da også landet for å ha gjort substansielle

framskritt når det gjelder signatur og ratifisering av Europarådets juridiske instrumenter (det vil si konvensjoner). Imidlertid påpekes det at graden av implementering ikke er tilfredsstillende. Det er følgelig ingen reell vilje til å etterleve traktatene landet har underskrevet. Jeg betrakter derfor signering og ratifisering som taktiske steg Aserbajdsjan har tatt, for å dempe kritikk fra Europarådet og gi inntrykk av et ønske om menneskerettslig forbedring. Siden konvensjonene ikke er tilfredsstillende implementert, kan man betrakte at landet i realiteten ikke har nådd fase 4 i modellen. Det er derimot et trekk som bekrefter at man kan plassere Aserbajdsjan innen modellens fase 3. Risse et al. (1999:29) skriver at de bryr seg mindre om det normbrytende regimets virkelige holdning; konsistens mellom ord og handling er det som teller. Denne konsistensen mangler i Aserbajdsjan.

I forbindelse med Nagorno-Karabakh-konflikten, og det som ifølge President Aliyev er manglende overholdelse fra Armenias side av internasjonale avtaler, resonnerer han i en tale i mars (2015b) : *"In today's world, international law does not work, while international treaties are only a piece of paper that aren't worth anything."* Selv om utsagnet er framkommet i en annen sammenheng, kan det kanskje være en indikator på presidentens syn på traktater generelt.

4.9.4 Bumerangeffekten uteblir

Stagnasjonen i modellen er et mulig scenario som er skissert av Risse et al. i fase 3. Risse et al. mener at når staten løsner grepet som en del av de taktiske konsesjonene, kan en innstramning så følge for å hindre økt mobilisering av dissidenter og sivilsamfunnsgrupper. Denne mobiliseringen har ikke funnet sted i Aserbajdsjan fordi myndighetene har tatt grep for å fjerne trusselen. I oppgaven har jeg beskrevet hvordan aserbajdsjanske myndigheter brutalt og planmessig har slått ned på den interne opposisjonen. Presset innenfra er dermed sterkt redusert. Samtidig har vi også sett at Aserbajdsjan har tatt aktive steg for å dempe kritikk og press fra Europarådet. Bumerangeffekten som oppstår når det skapes press på staten, både utenfra og innenfra samtidig, har dermed uteblitt. Undertrykkingen i dag synes enda mer omgripende enn da landet ble medlem av Europarådet. Et flertall av de mest toneangivende menneskerettsforkjemperne sitter enten fengslet eller lever i eksil. Hvis profilerte menneskerettsforkjempere blir utsatt for ulike represalier, arresteres eller frykter for sitt liv, vil resten av den nasjonale menneskerettsbevegelsen kunne bli paralyisert av frykt eller bli lojale mot myndighetene. Dermed forsvinner pådriverne som kan presse fram en

endring. Denne kraften innenfra er like viktig i utviklingen videre som i første fase i modellen. Menneskerettsutviklingen blir satt på vent (Risse og Sikkink 1999:25).

4.9.5 Årsaker til at utviklingen stopper opp

Man kan slå fast at Aserbajdsjan ikke har nådd full menneskerettsoverholdelse. Utviklingen har stoppet opp, og det kan hevdes med rette at den har gått tilbake. I Risse et al. 2013 søker forfatterne å kartlegge årsakene til at prosessen går i stå i enkelte land. På bakgrunn av empiriske studier, klarlegges noen viktige forutsetninger som er avgjørende for at en menneskerettsutvikling skal finne sted. Risse et al. kaller dette *scope conditions*. I denne sammenheng påviser de også konkrete blokkeringsfaktorer som stopper eller hindrer en utvikling. Dette er funn jeg mener kan belyse og forklare mangel på framgang i Aserbajdsjan. I dette tilfellet synes den viktigste blokkeringen å være at innenlandsk opposisjon effektivt er hindret, slik at intern mobilisering uteblir. I Aserbajdsjan er det også en viss rivalisering mellom opposisjonsgruppene som gjør at de ikke opptre samlet. Dessuten ser de ikke ut til å ha stor nok støtte i folket, noe som igjen skyldes frykt for konsekvensene.

Det mest interessante er likevel å se på i hvilken grad de grunnleggende forutsetningene, *scope conditions*, forklarer hvorfor utviklingen i Aserbajdsjan ikke går framover. Disse faktorene er avgjørende for et lands *evne* og *vilje* til menneskerettsoverholdelse (Risse et al. 2013:288–292). Endringsevnen avhenger av statsapparatets kapasitet. Aserbajdsjan har et sentralisert statsapparat der de fleste institusjoner er på plass. De viktigste forutsetningene for endringsvilje er relatert til regimetype og landets sosiale og materielle sårbarhet. For Aserbajdsjan synes det ikke å stå på evnen til endring, men snarere på viljen. Her ligger trolig de viktigste forklaringsfaktorene til at Aserbajdsjan viser så liten vilje til å gjennomføre forbedringer i menneskerettighetene i landet. Landet har et autoritært styre som kjemper imot demokratisering. Jeg har i forrige kapittel diskutert landets sårbarhet både sosialt og materielt. Aserbajdsjan framstår som materielt sterkt i dag. Derimot synes det å vise stor sosial sårbarhet. For Aserbajdsjan har vi sett at den materielle styrken som oljen gir, bidrar til å redusere det sosiale presset. Aserbajdsjan har et autoritært regime med stor materiell styrke. Ut fra de grunnleggende forutsetningene, faller det på plass at regimet viser svært liten vilje til endring.

For at et land skal nå siste fase i spiralmodellen, må menneskerettighetene ha blitt internalisert i samfunnet. Menneskerettsverdiene må da ha trumfet andre verdier, som de materielle. I Aserbajdsjan har materielle og strategiske faktorer veid tyngre enn menneskerettighetsnormene. Dette gjelder for hvordan myndighetene har opprettholdt sin makt, men synes også avgjørende for hvordan andre stater opptrer i kritikken av landet.

4.9.6 Det spiralmodellen forklarer

Av min gjennomgang ser jeg at spiralmodellen er et godt verktøy når en skal studere det som skjer av menneskerettsutviklingen i Aserbajdsjan, etter at landet ble medlem i Europarådet. Ut fra modellen kan man analysere og forstå det som skjer i de enkelte fasene, selv om disse ikke følger etter hverandre kronologisk. Modellen bidrar også til å forstå hvilken betydning de enkelte aktørene har og til å vurdere deres handlemåte. Selve modellen gir derimot ingen forklaring på hvorfor utviklingen i Aserbajdsjan stopper opp, men de tilleggsforklaringene som Risse et al. påviser i 2013-utgaven, passer godt også i Aserbajdsjans tilfelle. Risse et al. (1999) hevder at deres modell er allmenngyldig. Jeg mener den ikke tar tilstrekkelig hensyn til bakenforliggende forhold som kulturarv, geopolitiske- og energipolitiske forhold. Kanskje man kan si at når realpolitiske realiteter slår igjennom, passer ikke spiralmodellen lenger. Det er også der Europarådet kommer til kort. En viktig presisering er at spiralmodellen ikke kan brukes til å forutsi menneskerettsutviklingen i et land. Den er egnet til å klarlegge de mekanismene som virker og hvilke faktorer som er viktige for at en menneskerettsutvikling skal skje.

5 Konklusjon

I masteroppgaven har jeg søkt å finne årsaker til Aserbajdsjans manglende menneskerettsoverholdelse til tross for medlemskapet i Europarådet og sett på hvordan organisasjonen har påvirket landets menneskerettsutvikling. Spiralmodellen for menneskerettsendring til Risse, Ropp og Sikkink har fungert som teoretisk verktøy for å besvare problemstillingen. Analysegrunnlaget består av informasjon fra intervjuer og studier av dokumenter, spesielt fra Europarådets organer. Nedenfor vil jeg samle det jeg gjennom analysen har kommet fram til som svar på den todelte problemstillingen.

På hvilke måter har Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet påvirket menneskerettsutviklingen i landet?

Med medlemskapet i Europarådet ble Aserbajdsjan satt på den europeiske menneskerettsagendaen. Landet er tema i Europarådets organer. Dette medfører en overvåkning av menneskerettsforholdene, også ved at aserbajdsjanske menneskerettsforkjempere inviteres til Europarådet. Et negativt resultat er at medlemskapet blir brukt som en legitimering av president Aliyevs autoritære styre.

Oppgaven omhandler forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet. Gjennomgangen av diskusjonene og temaene som tas opp i PACE, viser at i starten av medlemskapet framstod landets myndigheter som lydhøre og kom med innrømmelser av manglende oppfylling av medlemskapsforpliktelsene. Fra 2007 ble kritikken tilsynelatende dempet fra PACE. Dette kan være resultat av at organisasjonen har akseptert Aserbajdsjans taktiske innrømmelser som faktiske forbedringer, slik jeg antar i hypotese 1). Altså stemmer trolig hypotesen. Kritikken fra forsamlingen var imidlertid sterkere igjen i juni 2015.

Etter en periode med mindre press virket Aserbajdsjan mer selvsikre, og de uttrykte ikke lenger eksplisitt noen vilje til å følge Europarådets standarder. Benektelsene ble dominerende. Vi har sett at representanter for landet, gradvis og spesielt fra 2012, åpent demonstrerer sin manglende respekt for organisasjonens verdier. På samme tid følger det en innskrenking av fundamentale menneskerettigheter som ytringsfrihet og forsamlingsfrihet i landet. Dette bekrefter antakelsen i hypotese 3) at en reversering av menneskerettsutviklingen har fulgt en fase med taktiske innrømmelser.

I forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet framstår politiske fanger som den største anstøtssteinen. Dette har vært et problem gjennom hele medlemskapsperioden. I begynnelsen løslot landet politiske fanger etter press fra Europarådet. Siden 2012 har myndighetene konsekvent benektet at landet har politiske fanger. Myndighetsrepresentanter har avfeid spørsmålet ved feilaktig å påstå at en definisjon ikke eksisterer. I 2013 ble et forslag til en resolusjon på politiske fanger i Aserbajdsjan nedstemt i PACE. Dette har tillatt president Aliyev å hevde at han har en av verdens viktigste menneskerettsorganisasjoner i ryggen når han sier at landet ikke har politiske fanger. Frigivelse av politiske fanger og nye arrestasjoner de senere år, ser ut til å være en bevisst handling som ledd i en politikk for å skape frykt blant menneskerettsforkjempere. Hypotese 2) synes å stemme i starten av medlemskapet, men det er ikke belegg for å hevde at frigivelse av politiske fanger har vært noen taktisk innrømmelse for å dempe press etter 2012. Hypotesen stemmer dermed delvis.

Oppgaven har vist at spiralmodellen til Risse et al. gir en god forklaring på handlemåten til aktørene i analysen. Spiralmodellen har dermed vært et nyttig verktøy. Myndighetene har lyktes i å dempe presset innenfra og utenfra, slik at det ikke har oppstått noen bumerangeffekt. Hovedgrunnen til at Aserbajdsjan ikke har hatt en menneskerettsframgang, er at myndighetene ikke har vist en vilje til å endre sin praksis. Også når det gjelder Europarådet, kan man snakke om *evne* og *vilje*. Medlemslandenes vilje til å sanksjonere er liten. En av grunnene til dette er at man i organisasjonen har mer tro på dialog enn sterke sanksjoner. Organisasjonens grunnidé er basert på menneskerettsforbedring via normspredning, og det er ikke ment at Europarådet skal ha tvangsmidler. Det er dermed ikke relevant å vurdere, slik som Hypotese 4) hevder, at sanksjonsmulighetene ikke er sterke nok. Oppgaven har vist at myndighetene i landet er sårbare for kritikk. Her har Europarådet en mulighet til å utøve press, noe som organisasjonen ikke har utnyttet fullt ut. Effektive tiltak Europarådet kunne bruke, er blant annet å suspendere stemmeretten i PACE, frata aserbajdsjanske PACE-representanter akkreditivene eller de kunne nektet landet å ha formannskapet i organisasjonen. Generalsekretær Jaglands beslutning om å trekke Europarådets representasjon til arbeidsgruppen, er en form for sosialt press som kan brukes mer effektivt. Kritikken fra flere organer i Europarådet har blitt sterkere de siste månedene. Likevel ser man ikke tegn til noen intensjon om å bruke de strengere sanksjonene som står til rådighet. Det er grunn til å tro at hvis organene nå samkjører sin kritikk, slik at det fra Europarådet tales med en enhetlig stemme, vil budskapet styrkes.

Europarådet har en overnasjonal menneskerettsdomstol som dømmer på bakgrunn organisasjonens grunnverdier, fastlagt i Menneskerettskonvensjonen. Dette gjør organisasjonen unik. Oppgaven har antydning at realpolitiske hensyn veier tyngre enn menneskerettshensyn. Nettopp derfor vil det i framtida være behov for en menneskerettsorganisasjon som Europarådet. Europarådets nærvær i Aserbajdsjan blir også viktigere når OSSE har måttet stenge sitt kontor i Baku.

Hvilke andre faktorer spiller en sentral rolle for denne utviklingen?

Aserbajdsjans oljeressurser gir materiell styrke. Dette er en medvirkende årsak til at viljen Europarådets medlemsland har til å kritisere landet, ikke er større. Aserbajdsjans betydning som olje- og gassleverandør, har økt på grunn av Ukrainakrisen som medførte mindre tillit til Russland som energieksporthør. Oppgaven finner også at Aserbajdsjans geopolitiske og militær-strategiske posisjon, spiller inn på viljen medlemslandene i Europarådet har til å kritisere. Det er et ønske om å holde regionen stabil.

Oljen spiller også en rolle internt i Aserbajdsjan. Store oljeinntekter har bidratt til at presidenten har kunnet opprettholde sitt lojale maktnettverk. Det er ikke skjedd en elitefornying. Oppgaven antyder at myndighetenes storoffensiv mot sivilsamfunnet i 2014, er resultat av fallende oljepriser og at myndighetene føler at regimet er truet. Oljens forklaringskraft på Aserbajdsjans menneskerettssituasjon, er dermed stor, og dette er et viktig funn i oppgaven. Man kan si at Aserbajdsjan lider under en ressursforbannelse. Hypotese 5) om at oljeinntektene har bidratt til å holde det normbrytende regimet ved makten, stemmer. Med utsikter om lavere oljepris og at landets oljeressurser etter hvert tømmes, kan man forutse betydelige konsekvenser for det aserbajdsjanske samfunnet. Det er grunn til å tro at oljens negative innvirkning på menneskerettighetene vil bli mindre i framtida.

Frontene mellom Aserbajdsjan og Europarådet er i det senere blitt mer steile. Oppgaven satte innledningsvis søkelys på fengslingen av menneskerettsadvokaten, Intigam Aliyev. Hvis Domstolen kommer med en fellende dom mot Aserbajdsjan, vil dette være en ny test på aserbajdsjanske myndigheters respekt for Europarådets verdier og Europas overnasjonale menneskerettsdomstol.

Litteraturliste

Muntlige kilder

Intervjuer:

Akhundova, Gulnara (21. mai 2015). Menneskerettsaktivist i International Media Support (IMS),

Christoffersen, Lise (19. mars 2015). Nestleder i Stortingets delegasjon til Europarådets parlamentariske forsamling.

Dahle, Maria (2. februar 2015). Daglig leder i Human Rights House Foundation.

Gil, Steinar (9. februar 2015). Norges tidligere ambassadør til Aserbajdsjan, Steinar Gil.

Helle Astrid (13. mars 2015). Norges ambassadør til Europarådet.

Jagland, Thorbjørn (5. oktober 2015). Europarådets generalsekretær. Telefonintervju.

Lindeman, Berit (10. februar 2015). Den Norske Helsingforskomiteen.

Milli, Emin (7. oktober 2015). Menneskerettsforkjemper og eier av den aserbajdsjanske uavhengige mediekanalen, Meydan TV.

Person med god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet (14. September 2015).

Representant for Europarådet (9. mars 2015).

Representanter for Statoil (4. oktober 2015).

Representant for Veneziakommisjonen (9. mars 2015).

Samtale:

Aliyev, Mehman (14. september 2015). Redaktør for aserbajdsjanske uavhengige Turan News Agency.

Videoopptak:

Aliyev, Ilham (2014). *Pressekonferanse i NATO. Ilham Aliyev: «There are no political prisoners in Azerbaijan»*, 15. januar. Hentet 22. mai 2015 fra:

<<https://www.youtube.com/watch?t=54&v=yFIjBgjXn3o>>

Skriftlige kilder

Adler, E. (2012) "Chapter 5: Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates" i W. Carlsnaes, T. Risse, og B. A. Simmons (red.). *Handbook of International Relations*. Uspesifisert utgivelsessted: SAGE.

Al Jazeera (2015) *Tensions reignite in the Nagorno-Karabakh conflict*, skrevet av A. Nigmatulina, 9. mars. Hentet 13. oktober 2015 fra:

<<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2015/03/tensions-reignite-nagorno-karabakh->

conflict-150303121751335.html>

Aliyev, Ilham (2015). Tale. *Ilham Aliyev joined nationwide festivities on the occasion of Novruz holiday*, 19. mars. Hentet 24. juni 2015 fra: <<http://en.president.az/articles/14598>>

Aserbajdsjanske myndigheter (2013). *Comments by the Azerbaijani authorities on the observations on human rights situation in Azerbaijan by Mr. Nils Muiznieks, Commissioner for human rights for the Council of Europe*, 23.04. Hentet 30. september 2015 fra: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2510716&SecMode=1&DocId=2133866&Usage=2>>

Aserbajdsjans utenriksminister, Elmar Mammadyarov (2012). *Foreign Minister Elmar Mammadyarov: "If someone wants to sing, let him sing"*, 15. mars. Intervju i Die Welt, gjengitt på Det aserbajdsjanske utenriksdepartementets hjemmesider. Hentet 26. september 2015 fra: <<http://www.mfa.gov.az/en/news/882/2400>>

Barnett, M. og Finnemore, M. (2004). *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca og London: Cornell University Press.

Boillat, P. (2013). "II. Remarks by the Director General of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law" i Europarådets Ministerkomité (red.), *Supervision of the execution of judgments and decisions of the European Court of Human Rights 7th Annual Report of the Committee of Ministers*. Strasbourg: Europarådet.

British Petroleum (2014). *Azerbaijan marks 20 years since milestone oil contract*, 22. september. Hentet 15. februar 2014 fra: <<http://www.bp.com/en/global/corporate/press/bp-magazine/observations/azerbaijan-marks-20-years-since-milestone-oil-contract.html>>

Bull, B. (2014) "Kapittel 2. Elites, classes and environmental governance" i M. C. Aguilar-Stoen, B. Bull (Red.). *Environmental Politics in Latin America: Elite Dynamics, the Left Tide and Sustainable Development*, Routledge. Hentet 23. oktober 2015 fra: <https://books.google.no/books?id=QUpWBQAAQBAJ&pg=PA17&dq=benedicte+bull+pareto+richards+mosca&hl=no&sa=X&ved=0CBwQ6AEwAGoVChMIicTN54_myAIVAv8sCh1nAgIT#v=onepage&q=benedicte%20bull%20pareto%20richards%20mosca&f=false>

Bölükbaşı, S. (2014). *Azerbaijan: a political history*. London, New York: I.B. Tauris.

Center for Economic and Social Development (CESD) (2013). *Azerbaijan State Budget for 2014: Brief Description*, 4.november. Hentet fra: <http://cesd.az/new/wp-content/uploads/2013/11/Azerbaijan_State_Budget_CESD_View.pdf>

Center for Economic and Social Development (CESD) (2015). *Sharp Decline in Azerbaijani Oil Income in January 2015*, 3. februar. Hentet fra: <http://cesd.az/new/wp-content/uploads/2015/02/Oil_Income_January_2015_Azerbaijan.pdf>

- Chanturia, T., & Khasia, M. (2012). *The abolition of the death penalty and its alternative sanction in South Caucasus: Armenia, Azerbaijan and Georgia. Penal Reform International*. Hentet 24. september 2015 fra: <<http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/05/South-Caucasus-Research-Report-Death-Penalty-and-Alternatives-ENGLISH.pdf>>
- Checkel, J. T. (1997). "International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide" *European Journal of International Relations* 1997:473-495. Hentet 1. april 2015 fra: <<http://ejt.sagepub.com/content/3/4/473>>
- Checkel, J. T. (1998). "The constructivist turn in international relations theory", *European Journal of International Relations. World Politics*. 1998:324-348. Hentet 9. april 2015 fra: <https://muse.jhu.edu/journals/world_politics/v050/50.2er_finnemore.html>
- Checkel, J. T. (2001) "Why Comply? Social Learning and European Identity Change" *International Organization*, Volum 55(3), 553–588.
- Ciarreta, A., & Nasirov, S. (2010). *Impact of Azerbaijan's Energy Policy on the Development of the Oil Sector*. Hentet 19. februar 2015 fra: <<http://www.iaee.org/en/publications/newsletterdl.aspx?id=118>>
- Committee of the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of The Council of Europe (2009). *Honouring of obligations and commitments by Azerbaijan. Information by the Co-rapporteurs*, 23. september. Hentet 25. august 2015 fra: <http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2009/20090624_amondoc26rev_2009.pdf>
- Contact, Turan independent news agency (2015). *Mamedov speaks about the leaving the Council of Europe and changing the foreign policy*, 25. juni. Hentet fra: <<http://www.contact.az/docs/2015/Politics/062500121140en.htm#.VhEkYbTtmkq>>
- Dai, X. (2013). "Chapter 5 - The «compliance gap» and the efficacy of international human rights institutions" i I T. Risse-Kappen, S. C. Ropp og K. Sikkink (Red.), *The persistent power of human rights: from commitment to compliance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Den europeiske menneskerettsdomstolen (2014). *The Court in brief*. Hentet 9. november 2014 fra <http://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf>
- Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (2015a). *The ECHR in facts and figures, 2014*. Hentet 5. juni 2015 fra: <http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2014_ENG.pdf>
- Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (2015b). *Your application*. Hentet 13. oktober 2015 fra: <http://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_ENG.pdf>
- Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (2015c). *Country profile Azerbaijan, 2014*. Hentet 27. mai 2015 fra: <http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Azerbaijan_ENG.pdf>
- Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (2015d). *Pending cases: current state of execution*. Hentet

fra:

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Reports/pendingCases_en.asp?CaseTitleOrNumber=&StateCode=AZE&SectionCode=&HideClones=1>

Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (2015e). *Supervision of the execution of judgments and decisions of the European Court of Human Rights*. Hentet 28. mai 2015 fra:

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Presentation/Pres_Exec_en.asp>

Den kongelig norske ambassade til Baku (2014,). *Relasjoner mellom Norge og Aserbajdsjan*, 27. november. Hentet 14. september 2015 fra:

<<http://www.norway.az/norsk/aserbajdsjan/fakta/bilaterale/#.VfbmXmTtmko>>

Den norske Helsingforskomiteen (2014). *Sakharovs frihetspris 2014 tildeles politiske fanger i Aserbajdsjan - Den norske Helsingforskomité*, oktober. Hentet 21. oktober 2015 fra:

<<http://www.nhc.no/no/nyheter/?module=Articles;action=Article.publicShow;id=1352;template>>

Den norske Helsingforskomiteen, Human Rights House Foundation, & Raftostiftelsen, Front Line, International Federation for Human Rights, Institute for Peace and Democracy, Human Rights Center Azerbaijan, Media Rights Institute, Institute for Reporter's Freedom and Safety, Association for the Protection of Women's rights in Azerbaijan after dr. Aliyeva, Society for Humanitarian Research, Legal Education Society, Democracy Monitor, NGO Development Research Center Nakhchevan (2010). *A common statement on human rights in Azerbaijan*, 28. januar. Hentet 20. april 2015 fra:

<<http://humanrightshouse.org/Articles/13209.html>>

Dunn, E. (1996). "Money, morality and modes among American Mormones" i *Civil Society: Challenging Western Models*. (E. Dunn, C. M. Hann, Red.). London: Psychology Press. Hentet 29. mai 2015 fra:

<https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=P_bGY5HkdJ4C&oi=fnd&pg=PR7&dq=civil+society+state+family&ots=qgDSKhMRbl&sig=cg3J83b6coFXME3rosMrk5zU-IM&redir_esc=y#v=onepage&q=civil%20society%20state%20family&f=false>

Dürr, R. «Schnutz» (2010). "Chapter 2:The Venice Commission" i T. Kleinsorge (Red.) *Council of Europe*. Nederland: Kluwer Law International. Hentet 11.mars 2015 fra:

<<https://books.google.no/books?id=pka0izCHGq0C&pg=PA151&dq=d%C3%BCrr+the+venice+commission&hl=no&sa=X&ved=0CC8Q6AEwAWoVChMIoP-gsqDmyAIVCYgsCh2fWAWq#v=onepage&q=d%C3%BCrr%20the%20venice%20commission&f=false>>

Earlham Sociology Pages (2015). *Elite theories*. Hentet 23. oktober 2015 fra:

<<http://www.earlham sociology pages.co.uk/fascelitesummi.htm>>

Egge, B. (1996). "Nestekjærlighet er realpolitikk" i O. Christensen og A. Skoglund (red.), *Nansen ved to århundreskifter* (s. 176–185). Oslo: Aschehoug.

Erdmann, G., og Engel, U. (2007). "Neopatrimonialism Reconsidered: Critical Review and Elaboration of an Elusive Concept." i *Commonwealth & Comparative Politics*, Volum 45, utgave 1:95–119. Hentet 24.mai 2015 fra:

<<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14662040601135813>>

Europarådet (1949). *Statute of the Council of Europe*. Hentet 29. september 2014 fra:

<<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/001.htm>>

Europarådet (2014a). *The Council of Europe's Relations with the European Union*. Hentet 12.04. 2015 fra: <http://www.coe.int/t/der/EU_en.asp>

Europarådet (2014b). *About the Committee of Ministers. Council of Europe*. Hentet 29. august 2015 fra: <http://www.coe.int/T/CM/aboutCM_en.asp>

Europarådet (2015a). *Azerbaijan - Member state - Council of Europe*. Hentet 26. april 2015 fra: <<http://www.coe.int/en/web/portal/azerbaijan>>

Europarådet (2015b). *iGuide, Committee of Ministers, Procedures and working methods*. Hentet 14. mai 2015 fra: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1950611#P2254_166580>

Europarådet (2015c). *Commissioner for Human Rights, Activities*. Hentet 18. mai 2015 fra: <<http://www.coe.int/en/web/commissioner/mandate>>

Europarådet (2015d). *Third party interventions by the Commissioner for Human Rights*. Hentet 27. mai 2015 fra: <<http://www.coe.int/en/web/commissioner/third-party-interventions>>

Europarådets Expert council in NGO law (2014). *Opinion on the NGO law of The Republic of Azerbaijan in the light of amendments made in 2009 and 2013 and their application*. Hentet 16. januar 2015 fra: <<http://1exagu1grkmq3k572418odooym.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/12/Revised-Opinion-on-Azerbaijan-NGO-Law-2013.pdf>>

Europarådets komité for politiske affærer og demokrati (2000). *Doc. 8757 revised, Azerbaijan's application for membership of the Council of Europe* Hentet 26. april 2015 fra: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=8947&lang=EN>>

Europarådets Ministerkomité (1974). *Invitation to Greece to rejoin the Council of Europe*. Hentet 14. mai 2015 fra: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2451154&SecMode=1&DocId=650052&Usage=2>>

Europarådets Ministerkomité (2002). *Adopting the revised statute of the European Commission for Democracy Through Law*. Hentet 10. mars 2015 fra:

<<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Venise2002-3.htm>>

Europarådets Ministerkomité (2015a). *Case no. 2, Ilgar Mammadov*. Hentet 10. oktober 2015 fra:

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1222/2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1222/2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864)

Europarådets Ministerkomité (2015b). *Interim Resolution, CM/ResDH(2015)43, Execution of the judgment of the European Court of Human Rights, Ilgar Mammadov against Azerbaijan*, 12. mars. Hentet 15. mars 2015 fra:

<<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2299313&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>>

Europarådets nyhetsportal (2015). *Council of Europe leaves Azerbaijan human rights working group*, oktober. Hentet 10. oktober 2015 fra: <http://www.coe.int/en/web/portal/full-news/-/asset_publisher/rfs6RdVHzAWb/content/council-of-europe-leaves-azerbaijan-human-rights-working-group>

Europarådets Office of the Directorate General of Programmes, Europarådet. (2014). *Action Plan for Azerbaijan 2014-2016*, 1. april. Hentet 12. mars 2015 fra:

<<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2176507>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2000). *Opinion 222: Azerbaijan's application for membership of the Council of Europe*. Hentet 20. juni 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16816&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2002a,). *Honouring of obligations and commitments by Azerbaijan*, 18. september. Hentet 22. juni 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9836&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2002b,). *Verbatim 2002 Ordinary session. Honouring of obligations and commitments by Azerbaijan*, 26. september. Hentet 24. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2002/e/0209261500e.htm#7t>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2004a,). *Functioning of democratic institutions in Azerbaijan*, 27. januar. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17178&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2004b,). *Verbatim record. 2004 ordinary session, PACE*, 27. januar. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2004/E/0401271000E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2006a). *The challenge of still unratified credentials of the parliamentary delegation of Azerbaijan on substantial grounds*, 25. januar. Hentet 25.

september 2015 fra: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17402&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2006b.). *Verbatim record 2006. Ordinary session, PACE. First sitting*, 23. januar. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2006/E/0601231500E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2006c.). *Verbatim record 2006. Ordinary session. PACE. Fifth sitting*, 25. januar. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2006/E/0601251500E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2007a.). *Verbatim record 2007 ordinary session. 11th sitting*, 16. april. Hentet 27. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2007/E/0704161500E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2007b). *Honouring of obligations and commitments by Azerbaijan. Resolution*, 16. april. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17527&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2008a). *The functioning of democratic institutions in Azerbaijan*, 24. juni. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17654&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2008b). *Verbatim record, 2008 ordinary session. Twenty-first sitting*, 24. juni. Hentet 10. oktober 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2008/E/0806241000E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2010a). *The functioning of democratic institutions in Azerbaijan. Resolution 1750*, 24. juni. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17890&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2010b). *Verbatim record 2010 ordinary session. Twenty-sixth sitting*, 24. juni. Hentet 25. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2010/E/1006241500E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2012.). *Resolution 1900 (2012) Final version. The definition of political prisoner*, 3. oktober. Hentet 21. mai 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19150&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2013a). *The monitoring procedure of the Parliamentary Assembly*. Hentet 29. september 2014 fra: <http://website-pace.net/documents/19887/259543/Role_E.pdf/980181e7-bdb1-4b0e-ab1c-799bd2a9c560>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2013b). *The honouring of obligations and commitment of Azerbaijan. Resolution 1917*, 23. januar. Hentet 20. mars 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19451&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2013c). *Verbatim record, PACE. Ordinary session. First part, sixth sitting*, 23. januar. Hentet 5. juni 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2013/E/1301231530E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014a). *Political groups*. Hentet 29. september 2014 fra:

<http://website-pace.net/en_GB/web/apce/political-groups>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014b). *The Powers of the Assembly*, 29. oktober. Hentet 29. oktober 2014: <fra <http://website-pace.net/web/apce/powers>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014c). *Citing Crimea, PACE suspends voting rights of Russian delegation and excludes it from leading bodies*, 4. oktober. Hentet 20. mai 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=4982&cat=8>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014d). *Verbatim record 2014 ordinary session. Thirty-fourth sitting*, 10. februar. Hentet 26. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2014/E/1410021000E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014e). *Verbatim record, PACE, third part, twenty-first sitting*, 24. juni. Hentet 10. mai 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2014/E/1406241000E.htm>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2014f). *Agenda. 1st part of the 2014 Ordinary Session (27-31 January 2014)*. Hentet 16. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20081&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2015a). *The functioning of democratic institutions in Azerbaijan. Resolution 2062*, 23. juni. Hentet 24. juni 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=21953&lang=en>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2015b). *Citing Ukraine, PACE renews sanctions against Russian delegation*, 28. januar. Hentet 20. mai 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=5410&lang=2>>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2015c). *Documents. Adopted texts*, 24. juni. Hentet 24. juni 2015 fra: <http://website-pace.net/en_GB/web/apce/documents>

Europarådets Parlamentarikerforsamling (2015d). *Verbatim record. 2015 ordinary session, third part, Twenty-second sitting*, 23. juni. Hentet 26. september 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/Documents/Records/2015/E/1506231530E.htm>>

Europarådets traktatskontor (2015). *Statistics on signatures and ratifications, Azerbaijan*. Hentet 23. september 2015 fra:

<<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/Liststats.asp?Po=Aze&Ma=999&Cm=17&Cl=>

Eng>

European Stability Initiative (2012). *Caviar Diplomacy. How Azerbaijan silenced the Council of Europe*. *ESI Reports*, 24. Hentet 29. september 2014 fra:

<http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_131.pdf>

European Stability Initiative (2013). *AZERBAIJAN DEBACLE: THE PACE DEBATE ON 23 JANUARY 2013*. Hentet 27. februar 2015 fra:

<http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_136.pdf>

European Stability Initiative (2014). *On the future European order – Ouroboros and why the crisis in Strasbourg matters*, 16. november 2014. Hentet 12. januar 2015 fra:

<<http://www.esiweb.org/rumeliobserver/2014/11/16/on-the-future-european-order-ouroboros-and-why-the-crisis-in-strasbourg-matters/>>

Europrådets Parlamentarikerforsamling (2005). *The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference. Resolution 1416*. Hentet 25. oktober 2015 fra:

<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=17289&lang=en>>

Finnemore, M. (1993). "International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy." *International Organization*, Volum 47, utgave 4:565–597.

Forsythe, D. P. (2006). *Human rights in international relations. Themes in international relations* Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press.

Franke, A., Gawrich, A., & Alakbarov, G. (2009). "Kazakhstan and Azerbaijan as Post-Soviet Rentier States: Resource Incomes and Autocracy as a Double «Curse» in Post-Soviet Regimes" *Europe-Asia Studies*, Volum 61, utgave 1:109–140.

Freedom House (2001). *Azerbaijan. Freedom in the world 2001*. Hentet 15. mars 2015 fra:

<<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2001/azerbaijan#.VQWHQWSG-oU>>

Freedom House. (2015). *Azerbaijan. Freedom in the world 2015*. Hentet 15. mars 2015 fra:

<<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/azerbaijan#.VQWFA2SG-oU>>

Freedom Now and Human Rights House Network (2015). *Breaking point in Azerbaijan*. Hentet 16. mai 2015 fra: <<http://www.freedom-now.org/wp-content/uploads/2015/05/Breaking-Point-Azerbaijan1.pdf>>

Gafarova, S. (2015). *PACE spring session was very successful for Azerbaijan. Intervju med PACE-representant fra Aserbajdsjan*, 25. april. Hentet 26. mai 2015 fra:

<<http://yap.org.az/en/view/interview/160/pace-spring-session-was-very-successful-for-azerbaijan>>

Gahramanova, A. (2009). "Internal and external factors in the democratization of Azerbaijan."

- Democratization*, Volum 16, utgave 4:777–803. Hentet 14. februar fra:
<<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13510340903083919>>
- George, A. L., og Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Gil, S. (2014). *Europe must impose sanctions towards Azerbaijan - Den norske Helsingforskomité*. Hentet 2. mars 2015 fra:
<http://nhc.no/no/nyheter/Europe+must+impose+targeted+sanctions+against+Azerbaijan.b7C_wlnUXR.ips>
- Ginsburg J, Irminger, F., Pospichalovaon A (2014). *Wave of repression in Azerbaijan: joint letter to the Secretary General of the Council of Europe*, 13. august. Hentet 25. oktober 2015 fra:
<<http://humanrightshouse.org/Articles/20359.html>>
- Greyling, C. (2014). *Protecting human rights in the UK*, 3. oktober. Hentet 7. mai 2015 fra:
<<http://www.theguardian.com/politics/interactive/2014/oct/03/conservatives-human-rights-act-full-document>>
- Gross, A. (på vegne av Parlamentarikerforamlingens overvåkningskomite) (2002). *Honouring of obligations and commitments by Azerbaijan*, 26. september. Hentet 26. april fra:
<<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9836&lang=en>>
- Gross, A. og Herkel, A., (på vegne av Europarådets overvåkningskomité) (2004) *Implementation of Resolution 1358 (2004) on the functioning of democratic institutions in Azerbaijan. Doc. 10285*. Hentet 25. september 2015 fra: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10645&lang=EN>>
- The Guardian (2015). *EU Eastern Partnership summit will highlight failure of plan to check Russia*. Skrevet av S. Walker 20. mai Hentet 20. oktober 2015 fra:
<<http://www.theguardian.com/world/2015/may/20/eu-eastern-partnership-highlight-failure-plan-check-russia>>
- Gulbrandsen, L. H., og Moe, A. (2007). “BP in Azerbaijan: a test case of the potential and limits of the CSR agenda?” *Third World Quarterly*, Volum 28, utgave 4:813–830.
- Hagtvet, B. (1996). “Det glemte folket.” i O. Christensen & A. Skoglund (Red.), *Nansen ved to århundreskifter* (s. 185–210). Oslo:Aschehoug.
- Hagtvet, B. (2015) “De nedtråkkede menneskerettighetene” *Dagbladet*, 15. oktober 2015:30–31.
- Hagvaag, E. (2015). “Aserbajdsjan tar «gull i undertrykkelse»” *Dagbladet* 12. juni. Hentet 14. september 2015 fra:
<<http://www.dagbladet.no/2015/06/12/kultur/meninger/utenriks/aserbajdsjan/politikk/39631852/>>

- Heydar Aliyev Heritage International Library (2014). *Azerbaijan - Council of Europe*, 25. november. Hentet 24. september 2015: <<http://lib.aliyevheritage.org/en/6937308.html>>
- Howard, M. M. (2003). *The weakness of civil society in post-Communist Europe*. Cambridge, U.K., New York, NY: Cambridge University Press. Hentet 25. mai 2015 fra: <<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam033/2002024638.pdf>>
- Hugh Williamson, Director Europe and Central Asia, Human Rights Watch, Peter Noorlander, Chief Executive, Media Legal Defence Initiative, Philip Leach, Director, European Human Rights Advocacy Centre, Dr. Denis Krivosheev, Regional Deputy Programme Director, Europe and Central Asia, Amnesty International, Baroness Helena Kennedy QC and Sternford Moyo, Co-Chairs, International Bar Association's Human Rights Institute, & James A. Goldston, Founding Executive Director, Open Society Justice Initiative. (2014, 28. august). *Open letter to Secretary General of the Council of Europe Thorbjørn Jagland regarding his recent press statement on media law and the judiciary in Hungary*. Hentet 26. april 2015 fra: <<http://www.hrw.org/news/2013/02/22/human-rights-watch-letter-secretary-general-council-europe-thorbjorn-jagland-regardi>>
- Human Rights House Foundation (2011,). *Venice Commission critical to Azerbaijani NGO Law*, 23. november. Hentet 24. oktober 2015: <<http://humanrightshouse.org/Articles/17215.html>>
- Human Rights Watch (2013). *Tightening the Screws: Azerbaijan's Crackdown on Civil Society and Dissent*. Hentet 15. januar 2015 fra: <<http://www.hrw.org/node/118308/section/2>>
- Hvidsten, A. H. (2014). "Hvorfor tro på formelle modeller? - Om forholdet mellom teoretisk modellering og empirisk analyse." *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, utgave 3:181–204.
- Imi, A. (2006). *Did Botswana escape from the resource curse?* Hentet 7. januar 2015 fra: <<http://www.google.com/books?hl=no&lr=&id=CrWYrhAQXRgC&oi=fnd&pg=PA3&dq=imi+botswana+resource&ots=OMYFUu1sV4&sig=sdrS9BHO2kk3ie50RMhWjIsFXPA>>
- Internal Displacement Monitoring Centre (2014). *Azerbaijan: After more than 20 years, IDPs still urgently need policies to support full integration*, 26. mars. Hentet 13. oktober 2015 fra: <<http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/azerbaijan/2014/azerbaijan-after-more-than-20-years-idps-still-urgently-need-policies-to-support-full-integration>>
- International Monetary Fund (2013). *IMF Country Report No. 13/164 Republic of Azerbaijan*, juni. Hentet 12. oktober 2015 fra: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13164.pdf>>
- Jackson, R. H., & Sørensen, G. (2013). *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Jagland, T. (2014a). *Borgen mangler kunnskap desember*, 1. desember. Debattinnlegg i Dagsavisen.

Hentet fra <<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05500620141201D121E8B6241A335D21C06B44240ECC30&serviceId=2>>

Jagland, T. (2014b). *Jagland: Verre å ekskludere enn å inkludere*, 13. november. Aftenposten.

Hentet 12. april 2015 fra: <<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201411132049748&serviceId=2>>

Jetschke, A. og Liese, A. (2013). "Chapter 2 - The power of human rights a decade after : from euphoria to contestation?" i T. Risse-Kappen, S. C. Ropp, & K. Sikkink (red.), *The persistent power of human rights: from commitment to compliance*. Cambridge: Cambridge University Press.

Keck, M. E. og Sikkink, K. (1999). "Transnational advocacy networks in international and regional politics". *International Social Science Journal*, Volum 51, utgave 159:89–101. Hentet 28. august 2015 fra: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2451.00179/abstract>>

King, G., Keohane, R. O. og Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.

Kjeldstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Landinfo; utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon. (2013). *Respons. Aserbajdsjan: Politiske fanger*, 21. mars. Hentet 17. oktober 2015 fra: <http://www.landinfo.no/asset/2334/1/2334_1.pdf>

Linz, J. J. og Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Luong, P. J. og Weinthal, E. (2010). *Oil Is Not a Curse: Ownership Structure and Institutions in Soviet Successor States*. Cambridge University Press. Hentet 7. januar 2015 fra: <https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=YidGtiVuvjEC&oi=fnd&pg=PA1&dq=oil+is+not+a+curse&ots=Q_IKd572w&sig=7e2MUh54BE8Hd_WbfdVlz3_Rwzk&redir_esc=y#v=onepage&q=oil%20is%20not%20a%20curse&f=false>

Lussac, S. (2011). *Story of a failure: The path to dynastic neopatrimonialism in Azerbaijan*. Hentet 30. januar 2015 fra: <<http://www.eduinitiatives.org/sites/default/files/Story%20of%20a%20Failure-%20The%20Path%20to%20Dynastic%20Neopatrimonialism%20in%20Azerbaijan.pdf>>

- Mearsheimer, J. J. (1994). "The False Promise of International Institutions." *International Security*, Volum 19, utgave 3:5–49. Hentet 9. april 2015 fra:
<http://www.jstor.org/stable/2539078?seq=1#page_scan_tab_contents>
- Ministerkomiteens menneskerettsgruppe (2014). *Ministers' Deputies Annotated order of Business and decisions adopted*, 6. juni. Hentet 19. september 2015 fra:
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec%282014%291201&Language=lanEnglish&Ver=immediat&Site=CM&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864#P820_24504>
- Muižnieks, N. (2014a). Facebook-status, 24. november. Hentet fra:
<https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=369984526510797&id=118705514972034>
- Muižnieks, N. (2014b). *Concerns over the situation of human rights defenders in Azerbaijan*, 7. august. Hentet 30. september 2015 fra: <http://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/concerns-over-the-situation-of-human-rights-defenders-in-azerbaijan>
- Muižnieks, N. (2014c). *Azerbaijan: Stop reprisals against human rights defenders*. Hentet 30. september 2015: <http://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/azerbaijan-stop-reprisals-against-human-rights-defenders>
- Muižnieks, N. (2015a.). *CE Commissioner to Azerbaijan: "We are not idiots!"* 20. mai. Hentet 29. mai 2015 fra: <<https://en.eadaily.com/news/2015/05/20/ce-commissioner-to-azerbaijan-we-are-not-idiots>>
- Muižnieks, N. (2015b). *Commissioner appalled by sentences against Leyla and Arif Yunus*, 13. august. Hentet 29. september 2015 fra: <http://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/commissioner-appalled-by-sentences-against-leyla-and-arif-yunus>
- Natural Resource Governance Institute (2015). Hentet 15. oktober fra:
<<http://www.resourcegovernance.org/countries/eurasia/azerbaijan/overview>>
- Norges faste delegasjon til Europarådet (2014). *Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)*. Hentet 29. september 2015 fra: <http://www.norway-coe.org/Europaradet/Den-europeiske-menneskerettighetsdomstolen-EMD/#.VCk6oSt_v69>
- Novruz, N. (2015). *Azerbaijan Considers Leaving Council of Europe*. Institute for War and Peace Reporting, 29. juni. Hentet 6. oktober 2015 fra: <<https://iwpr.net/global-voices/azerbaijan-considers-leaving-council-europe>>

- Organisation for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2001). *REPUBLIC OF AZERBAIJAN PARLIAMENTARY ELECTIONS 5 November 2000 & 7 January 2001 FINAL REPORT*. Hentet 23. april fra:
<<http://www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/14265?download=true>>
- OSSE/ODIHR (2003). *Republic of Azerbaijan Presidential Elections*, 15 October 2003. Hentet 10. mai 2015 fra: <<http://www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/13467?download=true>>
- OSSE/ODIHR (2013). *Republic of Azerbaijan Presidential Elections 9 October 2013*, desember. Hentet 5. oktober 2015 fra: <<http://www.osce.org/institutions/110015?download=true>>
- Parlamentarikerforsamlingens overvåkningskomité (2015). *The functioning of democratic institutions in Azerbaijan. Provisorisk versjon* juni. Hentet 11. september 2015 fra:
<<http://website-pace.net/documents/10643/1127812/Institutionsd%C3%A9mocratiquesAZERBAIDJAN-EN.pdf/24eb292a-c9b2-4aa9-bb40-84414fef63a7>>
- Pease, K. K., & Forsythe, D. P. (1993). "Human Rights, Humanitarian Intervention, and World Politics." *Human Rights Quarterly*, Volum 15, utgave 2:290–314.
- Peters, B. G. (2012). *Institutional theory in political science: the new institutionalism*. Bloomsbury Publishing USA. Hentet 23. oktober 2014 fra:
<<http://www.google.com/books?hl=no&lr=&id=reKoAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=peters+institutional+theory+in+political+science&ots=QpM0tnzZcq&sig=5Y4viTX-BOa2F9CfyiLWo1Grcos>>
- Pirani, S., Stern, J., & Yafimava, K. (2009). *The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment*, februar. Oxford Institute for Energy Studies. Hentet 6. januar 2015 fra: <<http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf>>
- Reuters (2015). *Azeri energy firm SOCAR says revenues halved in 2015 due to weak oil price*, 14. september. *Reuters*. Hentet 12. oktober 2015 fra:
<<http://www.reuters.com/article/2015/09/14/azerbaijan-oil-idUSL5N11K1EW20150914>>
- Risse, T., Ropp, S. C., & Sikkink, K. (1999). *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*. Cambridge University Press.
- Risse, T., Ropp, S. C., & Sikkink, K. (2013). *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse, T., & Sikkink, K. (1999). "Chapter 1: The socialization of international human rights norms into domestic practices: introduction." i T. Risse, S. C. Ropp, & K. Sikkink (red.), *The Power*

of Human Rights. New York: Cambridge University Press.

RadioFreeEurope/RadioLiberty (2015). *Azerbaijan Orders OSCE To Close Baku Office*, skrevet av C. Schreck, 5. juni. Hentet 11. juni 2015 fra:

<http://www.rferl.org/content/article/27055923.html>

Schwimmer, W. (2010). "The Council of Europe: realization of an «unprecedented» pan-European unity." i R. Kicker (red.), *The Council of Europe: Pioneer and Guarantor for Human Rights and Democracy*. Council of Europe: Strasbourg

Shor, E. (2008). "Conflict, Terrorism, and the Socialization of Human Rights Norms: The Spiral Model Revisited" *Social Problems*, Volum 55, utgave 1:117–138.

Simmons, B. A. (1998). "Compliance with International Agreements" *Annual Review of Political Science*, Volum 1, utgave 1:75–93.

Slattery, M. (2003). *Key Ideas in Sociology*. Cheltenham, United Kingdom: Nelson Thornes. Hentet 10. oktober 2015 fra:

<https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=c4BwHtKcitwC&oi=fnd&pg=PA14&dq=key+ideas+in+sociology+pareto+martin+slattery&ots=Sqzfs1Hmkz&sig=hK5jQnp4-EDD-ewfQthDVpD1Bxo&redir_esc=y#v=onepage&q=key%20ideas%20in%20sociology%20pareto%20martin%20slattery&f=false>

Statoil (2014). *Azeri, Chirag og Gunashli*. Hentet 20. februar 2015 fra:

<<http://www.statoil.com/no/About/Worldwide/Azerbaijan/Pages/AzeriChiragGunashli.aspx>>

Szelényi, I., & Szelényi, S. (1995). "Circulation or reproduction of elites during the postcommunist transformation of Eastern Europe" *Theory and Society*, Volum 24, utgave 5:615–638.

Sætre, S. (2009). *Petromania: en reise gjennom verdens rikeste oljeland for å finne ut hva pengene gjør med oss*. Oslo: Stenersens Forlag.

Think Tank Task Force (2014). *Smart Power – Ways of Enhancing the Council of Europe's Impact*. Advisory Report by the Think-Tank Task Force. Council of Europe. Hentet 12. mai 2015 fra:

<http://www.coe.int/t/policy-planning/think_tanks/Smart_power_report.pdf>

Tocqueville, A. de. (1835). *Democracy in America*. Regnery Publishing. Hentet 26. mai 2015 fra:

<https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=X1VyICoEWAcC&oi=fnd&pg=PR19&dq=tocqueville+democracy+in+america&ots=GlwuxUyxFO&sig=yv_tuAg9nE4dfDN6Kf0vEiB0W9A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>

Trend News Agency (2011). *Azerbaijani official: CE made big mistake by appointing rapporteur on political prisoners in Azerbaijan*, 9. februar. Hentet 31. august 2015 fra:

<<http://en.trend.az/azerbaijan/politics/1826166.html>>

Utenriksdepartementet (2014). *Meld. St. 10 (2014-2015) Muligheter for alle – menneskerettighetene*

som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken, 12. desember. Hentet 16. mai 2015 fra:
<<https://www.regjeringen.no/contentassets/261f255d028b42cab91ad099ee3f99fc/no/pdfs/stm201420150010000dddpdfs.pdf>>

Veneziakommisjonen (2011). *Opinion on the compatibility with human rights standards of the legislation on non-governmental organisations of The Republic of Azerbaijan*, 19. oktober. Hentet 3. september 2015 fra:
<[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)035-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)035-e)>

Veneziakommisjonen (2014). *Opinion on the Law on Non-Governmental Organisations (Public Associations and Funds) as amended of The Republic of Azerbaijan*, desember. Hentet 5. mars 2015 fra: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)043-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)043-e)>

Walt, S. M. (1998). "International Relations: One World, Many Theories" *Foreign Policy*, Volum 110:29–46. Hentet 5. april 2015 fra: <<http://www.jstor.org/stable/1149275>>

Wassenberg, B. (2013). *History of the Council of Europe*. Council of Europe, 1. april. Hentet 14. mars 2015 fra:
<https://books.google.no/books?id=MFHjBAAQBAJ&pg=PT67&lpg=PT67&dq=suspension+greece+council+of+europe&source=bl&ots=8qOxaUQQTV&sig=TV75CDc_dLZnzcXuw7m7zZFEBIY&hl=no&sa=X&ei=xstUVcjFAoSOsgG5jICoBA&ved=0CEYQ6AEwBg#v=snippet&q=greece&f=false>

Wendt, A. (1992). "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics" *International Organization*, Volum 46, utgave 246:391-425. Hentet 7. april 2015 fra:
<<http://www.jstor.org/stable/2706858>>

Wendt, A. (1995). "Constructing International Politics" *International Security*, Volum 20, utgave 1:71–81. Hentet 8. april 2015 fra: <<http://www.jstor.org/stable/2539217>>

Woliver, L. R. (2002). "Ethical Dilemmas in Personal Interviewing." *PS: Political Science & Politics*, Utgave 4:677–678. Hentet 5. juni 2015 fra:
<http://journals.cambridge.org/article_S1049096502001154>

Yin, R. K. (2013). *Case Study Research: Design and Methods*. SAGE Publications. Hentet 13. april 2015 fra:
<https://www.google.no/books?hl=no&lr=&id=AjV1AwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=single+case+study+gerring&ots=gkPhkyNT6L&sig=6of2kJZf-weEGMKbg8NjHADTSA&redir_esc=y#v=onepage&q=single%20case%20&f=false>

Østerud, Ø. (2014). *Innføring i politisk analyse* (5. utgave.). Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Informant:

Navn:

Dato:

Posisjon:

Konfidensialitet: Opplysningene som kommer fram i dette intervjuet vil benyttes i masteroppgaven min. Gir du tillatelse til at jeg identifiserer deg med navn og stillingstittel? Informasjon som kommer fram i dette intervjuet vil ikke gjengis uten godkjenning. Jeg vil altså sende en sitatsjekk før oppgaven leveres. Vil du gi tillatelse til at jeg gjør lydopptak av opp samtalen, slik at jeg lettere kan gjengi informasjonen korrekt? Lydfilen vil slettes innen tre måneder.

Presentasjon: Masteroppgaven skrives ved institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo og skal leveres i slutten av oktober 2015. Oppgaven søker å belyse menneskerettssituasjonen i Aserbajdsjan, og ser på hvilken rolle Europarådet spiller i denne sammenheng.

Spørsmål (Oppfølgingsspørsmål ved innrykk):

1. Hvordan har du fått innsikt i den politiske situasjonen i Aserbajdsjan?
2. Hva er de største menneskerettslige utfordringene for Aserbajdsjan?
3. Hva har stått til hinder for menneskerettsutviklingen?
4. Hvordan vil du karakterisere samarbeidet mellom Aserbajdsjan og Europarådet?
  - Hvordan synes du utviklingen av samarbeidsforholdet har vært?
  - Hvilken rolle har Europarådet spilt og spiller for Aserbajdsjans menneskerettssituasjon?
  - Tatt i betraktning Europarådets mandat, kunne organisasjonen gjort en større innsats i landet for å bedre menneskerettsforholdene?
  - Hvis ja, hva er grunnen til at organisasjonen ikke spiller den rollen den potensielt kunne spilt?
5. Hva vil du trekke fram som de mest positive resultatene av Aserbajdsjans medlemskap i Europarådet?
6. Hvilken mulighet har sivilsamfunnet i Aserbajdsjan til å påvirke politiske prosesser?

7. Hvilken betydning mener du det har hatt for en menneskerettsendring at landet er rikt på olje?
8. Er det noen viktige aspekter ved temaet for min masteroppgave som vi ikke har diskutert?
9. Har du tips til litteratur jeg burde undersøke om oppgavens tema?
10. Har du forslag til andre personer jeg bør snakke med?

Takk for at du tok deg tid til å svare på disse spørsmålene.

Vedlegg 2: Liste over informanter

Navn	Tittel	Dato for intervjuet	Personlig/via telefon
Maria Dahle	Daglig leder, Human Rights House Foundation	02.02.2015	Personlig
Steinar Gil	Norges tidligere ambassadør til Aserbajdsjan	09.02.2015	Personlig
Berit Lindeman	Seniorrådgiver, kommunikasjonsrådgiver ved Den norske Helsingforskomiteen	10.02.2015	Personlig
Anonym	Representant for Europarådet	09.03.2015	Personlig
Anonym	Representant for Veneziakommisjonen	09.03.2015	Personlig
Mats Lindberg	Tidligere Europarådsrepresentant til Baku	16.02.2015	Telefonintervju
Astrid Helle	Norges ambassadør til Europarådet	13.03.2015	Personlig
Lise Christoffersen	Nestleder i den norske Stortingsdelegasjonen til PACE	19.03.2015	Personlig
Anonyme	To representanter for Statoil	10.04.2015	Personlig
Gulnara Akhundova	International Media Support (IMS)	21.05.2015	Personlig
Anonym	Person med svært god kjennskap til forholdet mellom Aserbajdsjan og Europarådet	14.09.2015	Personlig
Thorbjørn Jagland	Europarådets generalsekretær	05.10.2015	Telefonintervju
Emin Milli	Leder av den aserbajdsjanske uavhengige mediekanalen, Meydan TV.	07.10.2015	Personlig